

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

SİBER MAĞDUR OLMANIN İNSANI DEĞERLER VE SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ

İshak BÜYÜKYILDIRIM
108301051008

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Bülent DİLMAÇ

KONYA- 2013

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Adı Soyadı: İshak
BÜYÜKYILDIRIM

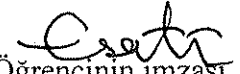
Numarası10830105100
8

Ana Bilim / Bilim Dalı Eğitim Bilimleri/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Programı Yüksek Lisans

Tezin Adı:Siber Mağdur
Olmanın İnsanı Değerler
Ve Sosyodemografik
Değişkenler Açısından
İncelenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

Öğrencinin Adı Soyadı İshak BÜYÜKYILDIRIM

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı İshak BÜYÜKYILDIRIM
	Numarası10830105100 8
	Ana Bilim / Bilim Dalı Eğitim Bilimleri/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
	Programı Yüksek Lisans
Tez Danışmanı Doç. Dr. Bülent DİLMAÇ	
Tezin Adı SİBER MAĞDUR OLMANIN İNSANI DEĞERLER VE SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan
başlıklı bu çalışma 26.../03/2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda
oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.
Yüksek Lisans

Ünvanı, Adı Soyadı
Doç. Dr. Bülent DİLMAÇ

Danışman ve Üyeler
Danışman

İmza

Doç. Dr. Şahin KESİCİ

Üye

Yrd. Doç. Dr. S. Barbaros
YALÇIN

Üye

Sevgili Aileme...

ÖNSÖZ

Bilgi-iletifim teknolojilerindeki hızlı gelişmelere bağlı olarak farklı bölgelerde, farklı dile, dine, kültüre mensup olan insanlar aynı yaşam alanını(siber ortamı) paylaşmak durumunda kalmakta ve farklılıklar aynı ortamda karşılaşmaktadır. Siber mağdurluk ülkesel, bölgesel ya da kıtasal değil küresel önem kazanan bir sorundur.

Bu bağlamda değerler siber ortamda ortak anlaşma zemini oluşturur, ilişkileri düzenler ortak amaçlar belirler. Siber ortamdaki ortak zemin oluşmazsa siber mağduriyetler ortaya çıkar. Siber ortamda mağduriyetlerin oluşmasında değerlerin vazgeçilmez bir önemi vardır. Çağımızın çalışılması gereken en önemli konularından biridir. Çağımızda en önemli sorunlardan biridir ve gelecekte gittikçe önemi daha fazla anlaşılacak üzerinde daha fazla araştırma yapmaya gerek duyulacak konulardan biri olacağını düşündüğümden dolayı bu konuyu seçtim.

Yüksek Lisans tezimi Doç Dr. Bülent DİLMAÇ'la yaptığım için kendimi şanslı hissediyorum. Tezin her aşamasında gösterdiği destek, hoşgörü, kılavuzluk ve eğitimimde verdiği emek için içten, sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Önerilerinin yanı sıra sağladığı çeşitli kaynaklarla çalışmama destek olan sayın Doç. Dr. Osman Tolga ARICAK'a teşekkür ederim.

Bu çalışmamda yardımlarını esirgemeyen Alparslan Anadolu Lisesi müdürü Soner KARAKOÇ, müdür yardımcıları A. Melih YÜKSEL ve Tarık Özcan'ateşekkür ederim.

Araştırmanın gerçekleştirilmesi sürecinde yaptıkları yardımlardan dolayı değerli dostlarım Murat BEKTAŐ, Erkan KAVŐUTve Ömer İPEK'e teşekkür ederim.

Tezimin tamamlanmasında emeği geçen herkese sonsuz teşekkür ediyorum.

İşhak BÜYÜKYILDIRIM

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	İshak BÜYÜKYILDIRIM
	Numarası	108301051008
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri /Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Bülent DİLMAÇ
	Tezin Adı	Siber Mağdur Olmanın İnsanı Değerler Ve Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmesi

ÖZET

Bu araştırma, siber mağdur olmanın insanı değerler ve sosyodemografik değişkenler açısından incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma genel tarama modelinin bir alt türü olan ilişkisel tarama modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma evreni 2011–2012 eğitim öğretim yılında İstanbul ili Pendik İlçesinde bulunan Ortaöğretim okullarındaki farklı sınıflarında öğrenim görmekte olan öğrencilerden tesadüfî yöntemle seçilen 454’ü erkek, 584’ü kız olmak üzere toplam 1038 öğrenciden oluşmaktadır.

Çalışmada araştırmaya katılan öğrencilerin bazı kişisel bilgileri için “Kişisel Bilgi Formu”, öğrencilerin sahip oldukları değerleri belirlemek amacıyla “İnsani Değerler Ölçeği” (İDÖ) (Dilmaç, 2007) ve Siber mağdur olup olmadıklarını belirlemek için de “Siber Mağdurluk Ölçeği” (Arıcak, Tanrıkulu, Kımay2012), kullanılmıştır. Verilerin analizinde Korelasyon ve Regresyon Analizi Tekniği kullanılmıştır. Verilerin istatistiksel analizi SPSS 18. 00 paket programında yapılmıştır.

İnsani değerler ile siber kurbanlık puanlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Analiz sonuçları, siber kurbanlık ile sorumluluk, dostluk, barışçı olma, saygı, hoşgörü ve dürüstlük insani değerleri arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin var

olduğunu göstermektedir. Siber kurbanlık puanlarının anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma görülmektedir. Annenin Eğitim düzeyi artıkça çocuklarının siber kurban olma oranı da artmaktadır. Siber kurbanlık puanlarının baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık görülmektedir. Siber kurbanlık puanlarının siber zorbalığa maruz kalma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma görülmektedir.

İnsani değerler puanlarında cinsiyete göre bazı insani değerler açısından (sorumluluk, dostluk, barışçı olma, saygı, dürüstlük) anlamlı farklılaşma görülürken bazı insani değerler açısından (Hoşgörü) anlamlı farklılaşma olmamıştır. Kızlar erkeklere oranla daha sorumluluk, dostluk, barışçı olma, saygı, dürüstlük oldukları saptanmıştır. İnsani değerler puanlarının anne eğitim durumu değişkenine göre sorumluluk ve dostluk insani değerleri anlamlı bir farklılaşma gösterirken; barışçı olma, saygı, dürüstlük ve hoşgörü insani değerlerinin ise anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Sorumluluk insani değer puanlarının anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Dostluk insani değer puanlarının anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Barışçı olma insani değer puanlarının siber zorbalığı kaç defa yapma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: İnsani Değerler, Siber Zorbalık, Siber Mağdurluk

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	İshak BÜYÜKYILDIRIM
	Numarası	108301051008
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri /Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Bülent DİLMAÇ
	Tezin İngilizce Adı	Study of being a victim of cyber in terms of human values and sociodemographic variables

ABSTRACT

This research was carried out to study being victim of cyber in terms of human values and sociodemographic variables. The research was conducted in accordance with relational screening model which is a subtype of general screening model. Target population of the study consisted of randomly selected 1038 students , 454 of whom are male and 584 of whom are female studying in different classes in Secondary schools of Pendik, Istanbul in 2011-2012 Academic year.

The data were collected using "Personal Information Form",for certain personal information of students participating in the research study, "Human Values Scale" (Dilmac, 2007) to determine the values held by students ,and "Cyber unjust Scale "(Arıcak, Tanrıkulu, Kınay 2012) to determine whether they are victims of cyber ". Correlation and regression analysis technique was used to analyze the data. Statistical analysis of data was made by SPSS 18. 00 packaged software.

Human values and cyber-victimization indicate a significant difference compared with their scores . Analysis results indicate a statistically significant negative correlation between cyber victimization and human values such as responsibility, friendship, amicability, respect, tolerance and honesty. Cyber victimization scores indicate a significant differentiation when compared with maternal education level variable. when the education level of mother is higher, the ratio of cyber victimization of their children increases. Cyber victimization scores indicate a significant differentiation when compared with paternal

education level variable. Cyber victimization scores indicate a significant differentiation when compared with exposure to cyber-bullying variable.

While there is a significant differentiation in some human values scores in terms of human values (responsibility, friendship, amicability, respect, honesty), there isn't a significant differentiation in terms of some human values (tolerance). It revealed that females are more responsible, friendly, amiable, respectful and honest than males. While human values like responsibility and friendship of human values scores indicate a significant differentiation compared with maternal educational background variable, Human values like amicability, respect, honesty and tolerance indicate a significant differentiation compared with maternal educational background variable. Responsibility indicates a significant differentiation compared with maternal educational background variable of human values scores. Friendship indicates a significant differentiation compared with maternal educational background variable of human values scores. Amicability indicates a significant differentiation compared with the number of cyber bullying variable of human values scores.

KeyWords: Human values, Cyberbullying, Cybervictimization

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.İnsani Değerler İle Siber kurbanlık Arasındaki İlişkileri Gösteren Korelasyon Tablosu.....	60
Tablo 2.Siber kurbanlık Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	61
Tablo 3.Siber kurbanlık Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	61
Tablo 4.Siber kurbanlık Puanlarının Sınıf Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	62
Tablo 5.Siber kurbanlık Puanlarının Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	62
Tablo 6.Siber kurbanlık Puanlarının Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Anlamli Şekilde Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	62
Tablo 7.Siber kurbanlık Puanlarının Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	63
Tablo 8.Siber kurbanlık Puanlarının Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Anlamli Şekilde Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	63
Tablo 9. Siber kurbanlık Puanlarının Aile Ekonomik Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	64
Tablo 10. Siber kurbanlık Puanlarının Siber zorbalığa Maruz Kalma Durumu Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	65
Tablo 11.Siber kurbanlık Puanlarının Siber zorbalığa Kaç Defa Maruz Kalma Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	65
Tablo 12. Siber kurbanlık Puanlarının Siber zorbalığa Kaç Defa Maruz Kalma Durumu Değişkenine Göre Anlamli Şekilde Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	65
Tablo 13.Siber kurbanlık Puanlarının Siber zorbalık Yapma Durumu Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	67
Tablo 14. Siber kurbanlık Puanlarının Siber zorbalığı Kaç Defa Yapma Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	67
Tablo 15.Siber kurbanlık Puanlarının Siber zorbalığı Kaç Defa Yapma Durumu Değişkenine Göre Anlamli Şekilde Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	68
Tablo 16. İnsani Değerler Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	80

Tablo 17.İnsani Değerler Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	69
Tablo 18. İnsani Değerler Puanlarının Sınıf Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	70
Tablo 19. İnsani Değerler Puanlarının Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	71
Tablo 20. Sorumluluk İnsani Değer Puanlarının Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Anlamli Şekilde Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	72
Tablo 21. Dostluk İnsani Değer Puanlarının Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Anlamli Şekilde Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	73
Tablo 22. İnsani Değerler Puanlarının Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	74
Tablo 23.Sorumluluk İnsani Değer Puanlarının Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Anlamli Şekilde Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	75
Tablo 24. İnsani Değerler Puanlarının Aile Ekonomik Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	75
Tablo 25. İnsani Değerler Puanlarının Siber zorbalığa Maruz Kalma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları.....	76
Tablo 26. İnsani Değerler Puanlarının Siber zorbalığa Kaç Defa Maruz Kalma Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	77
Tablo 27. İnsani Değerler Puanlarının Siber zorbalık Yapma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları.....	78
Tablo 28. İnsani Değerler Puanlarının Siber zorbalığı Kaç Defa Yapma Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	78
Tablo 29. Barışçı Olma İnsani Değer Puanlarının Siber zorbalığı Kaç Defa Yapma Durumu Değişkenine Göre Anlamli Şekilde Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	80

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	I
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
BÖLÜM I.....	2
GİRİŞ.....	2
1.1. Problem Cümlesi.....	4
1.2. Alt Problemler.....	4
1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	5
1.4. Araştırmanın Sayıltıları.....	7
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	7
1.6. Tanımlar.....	7
BÖLÜM II.....	9
KURAMSAL GÖRÜŞLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	9
2.1. DEĞERLER.....	9
2.1.1. Değerlerin Tanımı.....	9
2.1.1.1. Norm ve Değer İlişkisi.....	13
2.1.1.2. Din ve Değer İlişkisi.....	15
2.1.1.3. Tutum ve Değer İlişkisi.....	15
2.1.1.4. Kültür ve Değer İlişkisi.....	16
2.1.2. Değerlerin Oluşumu.....	16
2.1.3. Değerler Sistemine Bilim Dallarının Bakışı.....	18
2.1.3.1. Psikolojide Değer Kavramı.....	18
2.1.3.2. Felsefede Değer Kavramı.....	19
2.1.3.3. Sosyolojide Değer Kavramı.....	21
2.1.4. Değerlerin Sınıflandırılması.....	23
2.2. SİBER ZORBALIK.....	24
2.2.1. Siber Zorbalık Kavramı.....	24
2.2.2. Siber Ortam.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
2.2.3. Siber Zorbalığın Nedenleri.....	27
2.2.4. Siber Zorbalık Şekilleri.....	28
2.2.5. Siber Zorbalık Şekilleri.....	30
2.2.6. Siber Zorbalığın Sonuçları.....	31
2.2.7. Geleneksel Zorbalık-Siber Zorbalık.....	32
2.4. KONU İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	33
2.4.1. Değerler İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	33
2.4.2. Değerler İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	44
2.4.3. Siber Zorbalık İle İlgili Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar.....	47
2.4.4. Siber Zorbalık İle İlgili Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....	52
BÖLÜM III.....	57
YÖNTEM.....	57
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	57
3.2. ÇALIŞMA EVRENİ -ÖRNEKLEMİ.....	57
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	58
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ.....	59
BÖLÜM IV.....	60
BULGULAR.....	60
BÖLÜM V.....	82
TARTIŞMA VE YORUM.....	82
BÖLÜM VI.....	90
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	90
KAYNAKÇA.....	93

BÖLÜM I

GİRİŞ

İçinde bulunulan bilgi çağının en belirgin özellikleri arasında bilim, hızlı teknolojik değişimler ve küreselleşme sayılabilir. Üretimde sermaye “bilgi” olmuş, elektrik enerjisinin yerini nükleer enerji almış ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte, “ulaşım-erişim” daha kolaylaşmıştır. Artan nüfus ve gereksinimlere cevap verebilmek için, her konuda, büyük kitlelerle iletişim kurma gereği doğmuştur. Bu kitlelerle ucuz ve etkili iletişim kurabilmenin önemli yollarından biri olarak, yeni iletişim teknolojilerinin kullanılması gündeme gelmiştir. İçinde bulunulan çağa iletişim çağı denmesinin ana nedenlerinden biri de, iletişim teknolojisindeki yeniliklerin günlük yaşama hızla girmesidir (Karasar, 2008).

Bilgi ve iletişim teknolojileri, özellikle internet, insanların her geçen gün artan bilgiye ulaşma, bilgiyi saklama ve paylaşma gereksinimine yanıt vermesi özelliği ile yaşamın vazgeçilmez bir parçası olmuştur (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitimde kullanılmaya başlanması ile bilgiye ulaşmadaki duvarlar yıkılmış, eğitim öğretim etkinliklerine yenilikler getirilmiştir. Ancak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yarattığı imkanların denetimsiz ve yasadışı kullanımı bazı olumsuzlukların doğmasına da neden olmaktadır. Bu olumsuzluklardan bir tanesi okullarda zaten önemli bir sorun olan akran zorbalığına yeni bir boyut kazandırmasıdır. Siber zorbalık, ya da elektronik zorbalık gibi değişik isimler verilen bu zorbalık türü, diğer ülkelerde oldukça yeni çalışılmaya başlanmış (Li, 2005), ülkemizde ise henüz çalışılmaya başlanmış henüz başlanmasına rağmen kısa zamanda birçok araştırma yapılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007).

İnternetin eğitim-öğretim başta olmak üzere pek çok alanda sağladığı yararlar tartışılmazdır. Bununla birlikte her teknolojik gelişmede yaşandığı gibi görünen yararların yanı sıra teknolojinin kötüye kullanılmasından kaynaklanan sorunlar da ortaya çıkmaktadır. İnternet, cep telefonu, kısa mesaj servisi gibi iletişim araçları günlük yaşamı kolaylaştırmalarının yanında kötü niyetli kullanıcıların ellerinde diğer insanlara zarar veren araçlara dönüşmektedir. İsimsiz çağrılar, gizli kimlikle gönderilen yararsız (spam) e-postalar, hakaret ve tehdit içeren, bir kişi ya da grubu karalamak için e-posta ya da kısa mesajlar ile yayılan ses, görüntü ve metinler, virüslü e-postalar, tüm bu zararlı eylemlerin Siber Zorbalık adı altında tanımlanmasına neden olmuştur (Arıcak, 2009).

Patchin ve Hinduja'ya (2006) göre siber zorbalık, elektronik metinler aracılığı ile kasten ve belirli tekrarlarla gerçekleştirilen zarar verme davranışıdır. Bu metinler çok ciddi içerikli mesajları (ölüm tehdidi, küfür, hakaret vb.) kapsayabilmektedir. Ayrıca, başkalarının e-postalarını izinsiz okuma veya kişisel şifrelerini kullanma, utandırıcı mesajlar gönderme, kurbanın utandırıcı resimlerini çekme ve bunları yayma gibi eylemleri içermektedir. Willard (2007)'a göre ise siber zorbalık, dijital teknolojinin diğer bireylere rahatsız edici mesajlar göndermek veya sosyal saldırganlık yapmak amacıyla kullanılmasıdır (Akt;Serin, 2012).

Bilgiyi üretmenin yanı sıra, üretilen bilginin insanın yararına yönelik kullanılması, insana ilişkin değerler açısından değerlendirilmesi içinde bulunduğumuz toplumun ve yaşadığımız çağın gelişmişlik derecesinin bir göstergesidir (Ang, 1996). Son birkaç yüzyıla baktığımızda değerler sosyal bilimlerin temel sorunlarından biri olmuştur. Son yüzyıllarda sosyal bilimlerin çeşitli alanında çeşitli bilim dallarının bu konuyu bir araştırma konusu olarak ele aldıklarını görmekteyiz. Sosyologlar, sosyal psikologlar, antropologlar ve psikologları bu alanda araştırma yapan bilim adamları arasında gösterebiliriz. Son yıllarda da kültürler arası psikologlar da değer kavramını ele alan bilim adamları arasında yer almışlardır (Dilmaç, 2007). Değerler, insanların sahip oldukları tutumlar ve davranışlarının belirlenmesi ve yönlendirilmesi konusunda da önemli bir fonksiyona sahip oldukları yadsınamaz (Kulaksızoglu ve Dilmaç, 2000). Bu göstergeler doğrultusunda değerler sosyal bilimlerin önemli araştırma konularından olmakla birlikte aynı zamanda temel sorunlarından biri olmuştur. Son birkaç yüzyıla baktığımızda değerlerle ilgili yapılan çalışmalarda da bunlar görülmekte. Çeşitli bilim alanlarında çalışan sosyologlar, sosyal psikologlar, antropologlar ve psikologlar bu alanda araştırma yapan bilim adamları arasında gösterilebilir. Değerler insanların duygu, düşünce ve davranış boyutlarıyla yakından ilgilidir. Sosyal bilimciler değerlerin insan davranışlarını açıklamada temel bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir (Kusdil & Kagitçibası, 2000).

Değerler; belirli bir toplumda; neyin iyi, neyin kötü, doğru veya yanlış, arzu edilebilir veya arzu edilemez konusundaki ortak görüşler, standartlar olarak tanımlanmaktadır. Sosyalleşme süreci içerisinde öğrenilen değerler, toplumdan topluma ya da zamana bağlı olarak değişebilmektedir (Budak, 2005). Başaran ise (1992), değeri, bir nesne, işlem, fikir ve/veya eylemin örgüt içerisinde taşıdığı önemi belirleyen nitelik ve nicelik şeklinde tanımlamakta ve nesne, işlem, fikir ve/veya eylemin değerlendirilmesinde araç olarak kullandıklarını belirtmektedir. Özgüven ise (1994), değerlerin bir yandan bireysel tutum ve davranışları, bilişsel süreçleri etkilediğini, diğer yandan toplumun kültürel kalıplarıyla

etkileşimde bulunduğunu ve onları yansıttığını kabul etmektedirler. Psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi değer kavramı ile yakından ilgili disiplinlerde/bilim alanlarında geliştirilen yöntemler ve ulaşılan sonuçlar bakımından değer kavramının üzerinde büyük ölçüde tutarlılık kazanıldığı görülmektedir. Bireyin her davranış dolaylı ya da dolaysız olarak değerler tarafından yönlendirilmektedir.

Bir toplumun fertlerini birbirine bağlayan ve toplumun devamını sağlayan unsurların başında değerler gelmektedir. Değerler, sosyal dayanışma oluşturarak toplumda uyulması gereken ortak davranış kalıplarını belirlemektedir. Bu bağlamda bir toplumun değerlerinde meydana gelen yozlaşma, o toplumun birlik ve beraberliğini olumsuz etkilemektedir (Yaman, Taflan, Çolak, 2009).

Bir toplumun yaşamında, her şey değerlere göre algılanır ve diğerleriyle karşılaştırılır. Bireyler, içinde yaşadıkları grup, toplum ve kültür değerlerini genellikle benimseyerek, bunları muhakeme ve seçimlerinde birer ölçüt olarak kullanırlar. Böylece daha iyi, daha doğru, daha uygun, daha güzel, daha önemli ve daha adil gibi genel yargılara varma olanağını elde ederler. Değerler toplumdaki normal ya da anormal davranışların belirlenmesinde önemli rol oynarlar. Bireysel tutum ve davranışlar, ahlaksal ve değerlerle, örf ve adetlerin içerdiği değerlerin etkisi altında kalır. Ancak bu değerler normlar içerisinde somutlaşır ve normlar aracılığıyla etkinlik kazanır. Zira daha genel ve soyut olan değerlere karşılık normlar, yaptırım güçleriyle toplumsal yaşamın belirgin bir unsurunu oluştururlar (Dilmaç, Ertekin, Yazıcı, 2009). Dilmaç (1999) ise değerlerin en geniş ifadesi olarak “bir dünyaya bakış, bir insanı algılayış, bugün ve yarın üzerine düşünüş şeklinde somutlaştırılabilirse, bu somutlaştırma da tutarlı ve anlamlı olur ise bir anlam taşır.” şeklinde söylemiştir.

Greene (1991) ise, değerlerin önemini; “Teknolojik gelişmeler ve yaşadığımız zaman göz önüne alındığında değerler, ideallerden önce hayatın anlamını kapsar.” ifadesiyle vurgulamıştır (Akt;Dilmaç, 1999).

1.1. Problem Cümlesi

Siber mağdur olmanın insanı değerler ve sosyodemografik değişkenler açısından farklılık göstermekte midir?

1.2. Alt Problemler

1.Öğrencilerin sahip olduğu İnsani değerler ile siber kurbanlık arasında bir ilişki var mıdır?

2. Öğrencilerin sahip olduğu siber mağdurluk ile cinsiyet değişkeni arasında bir farklılaşma var mıdır?
3. Siber kurbanlık puanları ile anne-baba eğitim durumu değişkeni arasında bir farklılaşma var mıdır?
4. Siber kurbanlığın siber zorbalığa kaç defa maruz kalma durumu değişkeni arasında bir farklılaşma var mıdır?
5. İnsani değerler puanlarının cinsiyete göre insani değerlerin (sorumluluk, dostluk, barışçı olma, saygı, dürüstlük, hoşgörü) arasında bir farklılaşma var mıdır?
6. İnsani değerler puanlarının anne eğitim durumu değişkeni arasında bir farklılaşma var mıdır?
7. Sorumluluk insani değer puanlarının anne eğitim durumu değişkeni arasında bir farklılaşma var mıdır?

1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

21. yüzyılda bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sosyal medyanın da gelişmesiyle birlikte şiddetin, zorbalığın sanal ortama taşınmasını kolaylaştırmıştır. Bu da insanların duygularını farklı bir şekilde yansıtacağı ya da yönelteceği bir ortam oluşmasına olanak sağlamıştır. Fakat bu gelişmeler insanlardaki saldırganlık, zorbalık duygularının siber zorbalığa dönüşmesini kolaylaştırmıştır. Siber zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalar sınırlı olsa da toplumsal hayatta siber zorbalığa maruz kalmış birçok insan gözlenmektedir. Gözlemlenen bu kişilerde telafisi mümkün olmayan ya da ağır travmalara yol açan siber mağduriyetler doğmuştur. Siber mağduriyetler insani değer yargıları ile ilişkilendirildiğinde kişiler üzerindeki etki daha fazla olduğu görülmektedir. Bu araştırmamız siber mağduriyetin insani değerler bağlamında ortaya çıkardığı sorunlara yönelik, yapılacak çalışmalar ve alınacak önlemler için kaynak olacağı düşünülmektedir.

Türkiye’de siber zorbalık davranışlarını önleme ve siber mağdur öğrencilerin yaşadıkları problemlerin giderilmesine yönelik henüz müdahale programları geliştirilmemiştir. Konuyla ilgili müdahale programlarının hazırlanması ve uluslararası örneklere uygun bir şekilde ülkemizde de aktif hale getirilmesi, siber zorbalık davranışlarının önlenmesine ve siber zorbalık mağdurlukların engellenmesine ve siber zorbalık mağdurlarının yaşamış oldukları problemlerin azaltılmasına katkı sağlayacaktır.

Değer kavramı hakkında bugüne kadar pek çok bilimsel açıdan ve felsefi yönden tartışmalar ve araştırmalar yapılmasına rağmen, değerlerin tam olarak ne içerdiğine ilişkin henüz ittifak edilememiştir. Bazı zaman dilimlerinde değerlerin sübjektif bir nitelik taşıdığı değer kavramının objektif bir temele dayanmadığı ileri sürülmüştür. Kuramcılarının birçoğu değerleri çeşitli kavramlarla ilişkilendirerek açıklamaya çalışmışlardır. Değer kavramının çok değişik disiplinlere girmiş olması bu kavramın tanımını oldukça güçleştirmektedir. Her bilim dalı bu kavramla ilgili kendisini ilgilendiren boyutunu seçmiş ve incelemiş, kendini ilgilendirmeyen kısmını da göz ardı etmiştir. Bu nedenlerden dolayı da genel kabul görebilecek bir tanım üzerinde bir fikir birliği sağlanmamış değildir (Güngör, 1983). Bu bağlamda araştırmamızın amacı, "Siber Mağdur Olmanın İnsani Değerler ve Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmesi" dir.

İlgili konuda, yurt dışı ve yurt içinde yapılan akademik çalışmaların tespiti için 1980–2011 yılları arasında yapılan ve bu araştırma ile doğrudan ve dolaylı ilgili olabilecek çalışmalar taranmış ve değerlerle ilgili az da olsa yüksek lisans ve doktora çalışması yapıldığı tespit edilmiştir. Özellikle yurtdışında değerler ve eğitime ilişkin olarak, farklı akademik ve davranış bilimleri alanlarda çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda değerler ve eğitiminin insani değerlerin oluşum sürecini etkileyen önemli bir etken olduğuna ilişkin bulgular elde edilmiştir (Dilmaç, 2007). Değerlerin öğretimiyle ilgili bugüne kadar yapılan yurt içi ve yurt dışı çalışmalar taranmış ve bu konuyla ilgili yapılan çalışmalarda değer eğitiminin öğrencilerde olumlu yönde bir etki gösterdiği ortaya çıkmıştır (Krop, 2006, Lamberta, 2004, Hunt, 1981). Eğitimde duyuşsal boyutun ihmal edilmesi, insanların sahip oldukları önemli potansiyellerini kullanmamalarını beraberinde getirecektir. Duygular, tercihler, sevinçler, duygulanımlar, inançlar, beklentiler, tutumlar, takdir duyguları, değerler, ahlak ve etik değerler v.b öğelerden oluşan duyuşsal boyut hem bireysel hem de toplumsal yaşam için vazgeçilmez bir boyuttur. Bireylerin yaşamında değerler önemli bir role sahip olduğu vurgulanmaktadır (Bacanlı, 1999; Bacanlı, 2002; Doğanay, 2006 ve Agge & Caldwell, 1999). Değerler ile insanlar arasındaki ilişki karşılıklıdır; değerler insanları, insanlar değerleri yaşatır. Ancak değerler genç-yaşlı, kadın-erkek, okumuş-okumamış, zengin-fakir gibi sosyal kategorilere göre farklı düzeylerde algılanmaktadır. Gerçekten de değerlerle insan davranışları arasındaki ilişki tek yönlü ve bire bir değildir, değerlerin sosyal hayatta gerçekleşmesi karmaşık bir süreçtir. Sürecin bu komplike verisine “tutum” denmektedir. Değerler, bireyin düşünce, tutum, davranış ve yapıtlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkar ve toplumsal bütünselliğin ayrılmaz bir ögesini oluşturur. Bir toplumun yaşamında, her şey değerlere göre

algılanır ve diğerleriyle karşılaştırılır. Bireyler, içinde yaşadıkları grup, toplum ve kültür değerlerini genellikle benimseyerek, bunları muhakeme ve seçimlerinde birer ölçüt olarak kullanırlar. Böylece daha iyi, daha doğru, daha uygun, daha güzel, daha önemli ve daha adil gibi genel yargılara varma olanağını bulurlar. Bireysel tutum ve davranışlar büyük ölçüde ahlaksal ve dinsel değerlerle, örf ve adetlerin içerdiği değerlerin etkisi altında kalır. Ancak bu değerler, normlar içerisinde somutlaşır ve normlar aracılığıyla etkinlik kazanır. Zira daha genel ve soyut olan değerlere karşılık normlar, yaptırım güçleriyle toplumsal yaşamın belirgin bir unsurunu oluştururlar (Durmuş, 1996; Yapıcı & Kayıklık, 2005). Değer, bir tek inanca değil, bir arada organize olmuş bir grup inanca karşılık gelir (Güngör, 1996). Değerler ve inançlar, hayatın anlaşılıp yorumlanmasına ve davranışların şekillenmesine rehberlik eder. Böylece insanlar, hayata ve olaylara karşı bir bakış açısı geliştirmiş olur (Akıncı, 2005). Bu bağlamda siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerinin de, zorbalık sonrası yaşamış oldukları problemlerle baş edebilmesi içinde, bireylerin sahip oldukları insani değerlerin önemi yadsınamaz öneme sahiptir.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

1. Bu araştırmanın örneklemini oluşturan ortaöğretim öğrencilerinin Siber Mağdur Olmanın İnsani Değerler ve Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmesi belirleyen ölçeklere öğrenciler tarafından içtenlikle cevap verileceği varsayılmıştır.

2. Bu tez çalışmasında “*İnsani Değerler Ölçeği*”nin ortaöğretim öğrencilerinin insani değerler düzeylerini, “*Siber Mağduriyet Ölçeği*” nin ortaöğretim öğrencilerinin maruz kaldıkları siber zorbalığı ölçebilir nitelikte olduğu varsayılmıştır.

3. Bu tez çalışmasında elde edilen sonuçların ortaöğretim öğrencilerine genelleyebileceği varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırma, 2011–2012 eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.

2. Araştırma, ölçek ifadeleriyle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Değer: İnsanı insan yapan özelliklere sahip olan ve insanı diğer canlılardan ayıran temel özellikleri içinde barındıran inançlar bütünü olarak tanımlayabiliriz (Dilmaç, 2007)

Karakter: Moral yaşamın bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlarını kapsama, ahlaki değerleri anlama ve onlar hakkında hassasiyet taşıma veya kişiliğin ahlaki boyutu olarak tanımlanmaktadır (Lickona, 1996 ve Ekski & Milson, 2003).

Ahlak: İyi ve doğru davranışlar bütünü ve insanların uymakla sorumlu oldukları davranışlar ve kurallardır (Kulaksızoğlu, 2004).

Ahlaki Yargı: Ahlaki Yargı bir olayın veya durumun doğruluğu veya yanlışlığı hakkındaki hüküm verme olup, bir durum karşısında başkalarının bize nasıl davranması gerektiği ve bizim başkalarına nasıl davranmamız gerektiği konusunda ortaya konulan zihinsel bir işlemdir (Çileli, 1986; 1990 ve Özbay, 2005).

Zorbalık: Olweus (1995)'e göre, zorbalığı bir kişinin başka bir kişi ya da grup tarafından sürekli ve uzun süreli olarak olumsuz hareketlere maruz kalması olarak tanımlamaktadır. Olumsuz hareket, bir kişiye kasıtlı olarak acı çektirmek ya da acı çektirmeye teşebbüs etmek olarak nitelendirilebilecek hareketleri kapsar. Bu hareketler; sözle tehdit etmek, aşağılamak, isim takmak, dalga geçmek, kişiyi gruptan dışlamak gibi hareketlerin yanı sıra, birine vurmak, tekmelemek, çimdiklemek gibi fiziksel temas gerektiren hareketler de olabilir (Akt: Çayırdağ, 2006).

Geleneksel Zorbalık: Okullarda meydana gelen saldırganlık olaylarının bir türü olan okul zorbalığı, yaşça daha büyük ya da fiziksel olarak daha güçlü olan öğrencilerin kendilerinden daha güçsüz olan çocukları sürekli olarak hırpalaması, eziyet etmesi ve rahatsız etmesidir (Pişkin, 2002).

Siber zorbalık: Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümüdür (Arıcak, 2011).

Mağdur: Kendisinden daha güçlü bir veya daha fazla öğrencinin zorbalıklarına tekrarlayıcı bir şekilde sürekli olarak maruz kalan kişi (Olweus, 1993).

Siber mağdur: Bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla bir birey ya da grubun, özel ya da tüzel bir kişiliğin, teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verici davranışlara maruz kalması ve bu davranışlardan maddi ya da manevi olarak mağduriyet yaşamaması durumudur (Arıcak, Tanrıkulu, Kınay, 2012).

BÖLÜM II

KURAMSAL GÖRÜŞLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde “değerler”, “siber mağduriyet” ilgili kuramsal bilgilerle birlikte bu konularda yapılmış araştırmalara yer verilmiştir.

2.1.DEĞERLER

2.1.1. Değerlerin Tanımı

Değer kavramı hakkında bugüne kadar pek çok bilimsel açıdan ve felsefi yönden tartışmalar ve araştırmalar yapılmasına rağmen, değerlerin tam olarak ne içerdiğine ilişkin henüz ittifak edilememiştir. Bazı zaman dilimlerinde değerlerin sübjektif bir nitelik taşıdığı değer kavramının objektif bir temele dayanmadığı ileri sürülmüştür. Kuramcılarının birçoğu değerleri çeşitli kavramlarla ilişkilendirerek açıklamaya çalışmışlardır. Değer kavramının çok değişik disiplinlere girmiş olması bu kavramın tanımını oldukça güçleştirmektedir. Her bilim dalı bu kavramla ilgili kendisini ilgilendiren boyutunu seçmiş ve incelemiş, kendini ilgilendirmeyen kısmını da göz ardı etmiştir. Bu nedenlerden dolayı da genel kabul görebilecek bir tanım üzerinde bir fikir birliği sağlanmış değildir (Güngör, 1983).

Değer ile ilgili başka bir tanımda ise; değerler, insanların içinde buldukları durumları, eylemleri, nesnelere diğer insanları değerlendirmede ve yargılamada benimsedikleri örüntülerdir. Kısaca iyi kötü ayırımına temellik eden alternatifler arasında tercih ve yargılama yapmayı sağlarlar. Değerler daha çok olanı değil olması arzulanan ideal hedefleri temsil ederler. Dünyada olan her şey iyi ve kötü olarak ayrılabilceği ve değeri de iyi veya kötü ya da her ikisi de olarak tanımlanabileceğini iddia etmiştir (Dunlop, 1996).

İnsanlar davranışlarının doğru iyi ve haklı olduğunu hissedebilmek için değerlere ihtiyaç duyarlar. Bu insanların bir değerler çerçevesine sahip olmasını gerektirir ki, bu kendi davranışlarını değerlendirmede ve haklılıklarının temelini şekillendirmede bir ölçüt olsun. İnsanlar eylemlerini mantıklı kılmak için hedeflere ve onları değerlendirebilmek için değerlere ihtiyaç duyarlar (Ruyter, 2002).

İlk defa sosyal bilimcilere Znaniecki tarafından kazandırılan değer kavramı Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamına gelen “valare” kökünden türetilmiştir (Bilgin, 1995). TDK (1983) değeri; bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık olarak tanımlanmaktadır.

Değer, insana özgü olanakları insanı insan yapan ve diğer canlılardan ayıran olanakları başka bir deyişle insana özgü bütün etkinlikleri insansal etkinlikler olarak amaçlarına uygun tarzda gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmaktır. Aristoles'in deyişiyile, kişilere "insanın işini" yapabilecek duruma gelmeleri için yardımcı olmak: insana özgü diğer bütün etkinlikleri amaçlarına uygun gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmaktır; yani kişilere doğru bilmenin, doğru düşünmenin, doğru değerlendirmenin, doğru eylem içinde olduğunu görebilmesine yardımcı olmaktır (Kuçaradi, 1995).

Değer, bireyin çevresiyle etkileşimi sonucunda içselleştirdiği, eylemlerini yönlendirdiği kalıcı bir yargı ve standart olarak tanımlayabiliriz. Toplumsal anlamda değerler, toplum tarafından en iyi, en doğru ve en faydalı olduğu kabul edilen genelleştirilmiş davranış prensipleridir (Kaymakcan 2008).

Schwartz ise değeri, davranışların ve eylemlerin seçilmesinde, olayların ve kişilerin değerlendirilmesinde, davranışların ve eylemlerin açıklanmasında görev alan sosyal bir aktör olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte bireyin yaşamı içerisinde önemlilik düzeyi açısından değişkenlik gösteren ve bireye ışık tutan ilkeler olarak hizmet eden arzulanabilir amaçlar olarak ifade etmektedir (Schwartz, 1999).

Literatüre baktığımızda Schwartz ve Bilsky (1987) değerlerin konsept tanımını 5 formal özellikle tanımlamışlardır: Değerler; a) konseptler yada inançlardır. b) motivasyon unsurlarıdır; bunlar arzulanan hedeflerin, olayların, politikaların ve hareketlerin seçilmesi ve değerlendirilmesindeki standartlar ve kriterlerdir. c) belirli hareket ve durumların özeti. d) davranışlara göre daha az ve merkezi kişiselliklidir. e) hiyerarşik öneme göre kişiye yapılması söylenen şeylerdir (Akt: Lönnqvist; Verkasalo; Helkama; Andreyeva; Bezmenova; Rattazzi; Nitt; Stetsenko, 2009).

Kropp; Lavack; Silvera, (2005) ise değerleri, "yaşam deneyimleri ve kişisel miras yoluyla gelişmiş olan değişmeyen son durum ve arzulardır." şeklinde ifade edilmektedir (Akt;Yıldız, 2012). Hansson, Carey ve Kjartansson (2010) ise insanların değerleri; hayatta bazı anlamları ve sebepleri tanımlamak için çeşitli bağlamlarda kullandıklarını ifade etmişlerdir. Carr ve Landon, (1999) ise değerleri, genellikle gelenekler, görenekler, uygulamalar, hedefler, beklentiler, idealler, bağlılıklar, hırslar, taahhütler, önyargılar olarak ifade etmektedir. Ruyter, (2002) de; insanların deneyimlerini ve hayatını anlamlı ve değerli hale getirmek için bir değerler çerçevesine ihtiyacı olduğunu ifade etmektedir.

Stein (1985), değerleri kendini tanımlama olarak tarif etmektedir. Değerin kişinin kendine yönelik atıflarından başka nesnel bir yönü de bulunmaktadır. Nesnel yönü ile değer maddi ve manevi gibi iki yönden ele alınabilir. Bazı yönden değerler arzu ve onur gibi soyutlamalara benzer (Akt. Hansson, Carey, Kjartansson, 2010). Örneğin, eski model bir kol saatinin maddi hiçbir değeri olmayabilir, ancak saat ölen babadan kalan bir hatıra ise farklı bir değere sahip olabilmektedir. Değerlerin ölçütleri vatandaşlık görevi, doğru, sevap, toplumsal çıkar, güzel, bilimsel gibi yargılardan oluşur. Bu yönüyle değerler öznel, felsefi, dinî, sosyal ve kültürel ölçütlerde olabilmektedir (Akt; Yıldız, 2012).

Balcı (2000) ise değerleri; İdeallerin istenilmesi hakkındaki temel varsayımlar olarak ifade etmektedir. Nesbitt ve Henderson (2003) ise değerlerin; insana saygıyı ve haysiyeti öğrettiğini ve insan haklarıyla doğrudan ilişkili olduğunu, ayrıca değerlerin bir fonksiyonunun da, genç yetişkinleri bir vatandaş haline getirmek olduğunu ifade etmektedirler.

Yılmaz (2009)'a göre ise değer; grubu veya toplumu oluşturan insanların işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş ahlaki ilke veya inançlara denir. Değerler, kişilerin hayatını yönlendirici ilkeler olarak kabul edilen ve onları hayatta güdeleyen amaçların sosyal birer temsilcileridir. Bir başka deyişle değerler, bir çeşit inanç olup, insanların iyiyi, doğruyu ve güzeli tanımlamak için koymuş olduğu ölçütler veya standartlardır. Yılmaz'ın bu görüşlerine benzer bir yaklaşımda Theodorson ve Theodorson (1979)'un değerler tanımında görüyoruz. Theodorson ve Theodorson (1979) değeri; “Özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel bir standart sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlılıklarıyla oluşmuş soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleridir.” şeklinde tanımlamışlardır. Erdem (2003) ise değeri; belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlamaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Ferrari ve Cowman (2004) ise değerlerle ilgili olarak; “Aile, meslektaşlar ve sosyal çevre genellikle insanları kişisel ve sosyal değerler yapısı üzerine eğitir.” şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Değer, arzu edilen, ilgi duyulan, ihtiyaç duyulan şeydir. Değer kavramı, “olması gerekeni” ifade eder, bilimin ve bilginin doğrudan konusu olan olmuş olan” dan farklıdır. Dolayısıyla değer kavramı, teoriden çok ameli/pratik bir karakter taşır. Yani o, eyleme ve ideale yöneliktir. Bundan dolayı değerler, insanın varlık şartlarıdır, demek yanlış olmaz (Bolay, 2007). Değer, bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve

devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve yararını yansıtan genelleştirilmiş temel ahlâki ilke ya da inançlara denir (Kızılçelik ve Erjem, 1994). Değerler en genel ifadesiyle, bir dünyaya bakış, bir insanı algılayış, bir bugün ve yarın üzerine düşünüş şeklinde somutlaştırılabilirse, bu somutlaştırma da tutarlı ve anlamlı olur ise bir önem taşır (Erinç, 1995). Yukarıda ifade ettiğimiz değerler tanımlarından yola çıkarsak değer, insanı insan yapan özelliklere sahip olan ve insanı diğer canlılardan ayıran temel özellikleri içinde barındıran inançlar bütünü olarak tanımlayabiliriz (Dilmaç, 2007)

Yukarıdaki tanımlardan “değer”le ilgili şu bilgilere ulaşabiliriz:

- Tarihî birikimlerden oluşan köklü inançlardır.
- Üzerinde görüş birliğine varılmış kabullerdir.
- Sosyal yaşamı düzenleme rolleri vardır.
- Karar vermede kullanılan ölçütlerdir.
- Sosyal kontrol unsurlarıdır.
- Kültürün devamlılığını sağlarlar.
- Çevreyle etkileşim sonucunda işlevsellik kazanırlar.
- Tutumların alt yapısını oluştururlar.
- Motive edici ve özendiricidirler.
- Bireylerin sosyal rol seçmelerine rehberlik ederler.
- Dışlanmışlık ve yalnızlık karşısında koruyucudurlar.
- Farklılıkların çarpıştığı noktada ortak anlaşma zemini oluştururlar.
- Kalıtsal değil, yaşayarak öğrenilirler. Dolayısıyla öğrenilebilir ve öğretilebilir olgulardır.
- Ahlakî olgunluğa ulaştırırlar.
- Bütünleyici ve birleştiricidirler.
- Değerleri yaşayan ve yaşatan insanlardır bu yönüyle değerler insanîdir.
- Bireylere amaç ve yön ve belirlemede etki ederler.

- Nitel özelliklere sahiptirler.
 - Değerler birbirleriyle ilişkilidir.
 - Bireye ayırt etme, prensip oluşturma uyum sağlama yetileri kazandırır.
 - Toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemleri sınırlandırır.
 - Kişilere bakış açısı sağlar.
 - Soyutturlar.
 - Bilişsel yapıdan çok duyuşsal alana hitap ederler.
 - Farklı disiplinlerde (felsefe, sosyoloji, ekonomi vs.) farklı anlam çerçevesini çağrıştırır.
- (Akyol, 2010)

Değer tanımlarında değerlerle bağlantısı en sık vurgulanan kavramlar, inanç ve eğilimler, normatif standartlar ve amaçlardır (Mehmetoğlu, 2006). Bu kavramlar ve bu kavramlar dışındaki kavramları değerlerle ilişkilerini inceleyelim:

2.1.1.1. Norm ve Değer İlişkisi

Değerler açısından normun ne olduğunun bilinmesi kavram ilişkisinin açıklanmasını kolaylaştıracaktır.

Bir sosyal birimin üyeleri için kabul edilebilir veya edilemez olan tutum ve davranışların yayılımını tarif eden bir değerler ölçeğidir (Arkonanç, 1993;1998).

Değerler norm mudur? Değerle normlar açısından ne gibi bir ilişki vardır?

Değerler, bireylere toplumun ortak kültürünü anlatır, katı bir anlayışla kural gibi dayatmacı değildir. Normlara uyulmadığı zaman toplumsal bir takım yaptırımlar vardır. Değerlerde ise bu şekilde belirgin yaptırımlar yoktur. Normlar değerlere dayanır ve onları somutlaştırır. “Toplumun devamının sağlanması toplumun bütün üyelerinin bu normları kabul etmesi ve normlara karşı uygun davranışta bulunmaları gerekir.” Aksi takdirde toplum içerisinde sıkıntılar oluşacaktır. Örneğin, saygı bir değerdir, saygının unsurlarından olan büyüklere saygı ise bir normdur. Büyüklere saygı gösterilmediğinde ise toplum tarafından, bir takım ceza ve ayıplama gibi yaptırımlarla karşılaşırız. “Genel ve soyut olan değerlere karşılık

normlar, yaptırım güçleriyle toplumsal yaşamın belirgin bir unsurunu oluştururlar” (Dilmaç ve Ekşi, 2007).

En genel anlamda, “norm kural demektir. Normlar insanlar arasındaki ilişkileri nerede, nasıl ve ne ölçüde yürütülmesini belirleyen ortak kurallardır. Gerçekten sosyal yaşamda insanların ve grupların, tavır ve hareketleri bazı kurallara ve otoriteyi belirten standartlara göre görülmüştür; bu standart ve kurallara “sosyal norm” adı verilmektedir. Bu bağlamda sosyal normlar, akılda tutulan ve insanların tavır ve hareketlerine sınırlar koyan örneklerdir. Üyelerin belirli sosyal normlara uygun olarak hareket etmedikleri bir insan toplumu yoktur” (Kızılçelik ve Erjem, 1992).

Değerler, normlara kıyasla daha soyut olup, bize iyi kötü hakkında fikir veren ideal düşüncelerdir. Bu bakımdan değerleri; bir toplumun “olması gereken” idealleri ve hedefleri olarak görmek mümkündür. Normlar ise, değerleri yaşama geçirmemize imkân tanıyan somut kurallardır. Demek ki değer ve normlar arasındaki ilişki, temelde amaçlar ve araçlar arasındaki ilişki olup, biri diğerini gerektirir (Canatan, 2004). Değerlerle normlar arasındaki en önemli fark, değerlerin bir mükâfat ve ceza öngörmemeleridir. Ancak mükâfat ve cezaları belirleyen normlar da birer değer yansımasıdır (Aydın, 2003).

Değerler ve normlar bağlayıcılığın ötesinde düalist bir niteliğe de sahiptir. Değerler, bize “iyi” ve “kötü” yargılarını kazandırırken, buna bağlı olarak normlar da, iyi şeylerin yapılmasını, kötü şeylerin yapılmamasını öğretirler. İlk tür değer ve normlara “pozitif değer ve normlar” denirken, ikinci türe ise “negatif değer ve normlar” adı verilmektedir. İlk gruptakiler; emredici, tavsiye edici ve isteklendiriciyken, ikinci gruptakiler; yasaklayıcı, yadsıyıcı ve önleyicidir. Toplumda ikinci tür değer ve normlara tepki genellikle daha serttir. Emredilen bir kuralı genellikle yerine getirmeniz beklenmeyebilir; ama bir yasağı çiğnemek her zaman toplumsal tepkiyi davet eder (Canatan, 2004).

2.1.1.2.Din ve Değer İlişkisi

Değerler ve inançlar, hayatı anlayıp yorumlamada davranışların şekillenmesinde rehberlik eder. Dine ait olan değer sistemleri, davranış geliştirme sürecinde belirleyici durumdadır. Böylece insanlar, hayata ve olaylara karşı bir bakış açısı geliştirilmiş olur. Dinler arasında, yaratılış, hayatın amacı ve anlamı, insanların uyması gereken ahlaki değerler sistemi, ölüm ve ölüm sonrası gibi konularda birtakım farklılıklar olmasına rağmen, temel konularda birbirine benzerdir. Fakat nasıl olursa olsun her din, hayatın anlamına dair

konularda, kendi inananlarına nasıl yaşamaları gerektiği noktasında yol gösterici durumundadır (Akıncı, 2005).

Değerler, insanların hayat görüşü ve hayat felsefelerini tamamlayıcı parçasıdır. Kişinin hayat felsefesi, onun yaşadığı bir değerler sistemidir. Bu sistem, bireylerin amaçlarına, ideallerine, düşünce biçimine ve davranışlarına rehberlik ederler. Bazı insanlar hayat felsefelerinde dinsel kavramları, bazıları insani, edebi, materyalist, oportünist veya pragmatist yaklaşımları benimserler (Ünal, 1981). Maslow (1996)'a göre bir toplumda değer yoksunluğu dediğimiz zaman, anomi, ahlaksızlık, köksüzlük, boşluk, umutsuzluk ve inanılacak ve uğruna adanılacak şeylerin eksikliği gibi değişik biçimlerde ifade edilebilir. Günümüzdeki tehlike boyutuna gelmesinin nedeni ise, geleneksel değerler sistemlerinin insanlara sunmuş oldukları yaşam standartlarından uzaklaşma olarak ifade edebiliriz (Akt; Dilmaç, 2007).

Değerler, insanların hayat görüşü ve hayat felsefelerini tamamlayıcı parçasıdır. Kişinin hayat felsefesi, onun yaşadığı bir değerler sistemidir. Bu sistem, bireylerin amaçlarına, ideallerine, düşünce biçimine ve davranışlarına rehberlik ederler. Bazı insanlar hayat felsefelerinde dinsel kavramları, bazıları insani, edebi, materyalist, oportünist veya pragmatist yaklaşımları benimserler (Ünal, 1981). Din, duygular, arzular, inançlar, dünya ve toplumla ilişki ve davranışları içinde kendini gösteren bütün psikolojik hayatı üzerine alır ve kişiliğe nüfuz eder (Gürses, 2006).

2.1.1.3. Tutum ve Değer İlişkisi

Tutum, bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir (Kağıtçıbaşı, 2004). Değerlerle tutumlar arasında bir ilişki söz konusudur. Campell değer ile tutumun aynı anlama sahip kavramlar olduğunu ileri sürmüştür. Bununla beraber Rokeach değer ile tutumun ısrarla farklı anlamları haiz kavramlar olduğunu savunmuştur. Yapıcı ve Zengin ise değerleri, paylaşılmış ve genelleşmiş tutumlar olarak görmektedir (Sarı, 2005)

Tutum, genel olarak, yaşanan tecrübe sonucu oluşan, ilgili olduğu durumlara karşı ferdin davranışlarını yönlendirme etkisine sahip, ruhsal bir hazırlık durumudur. Bir başka ifade ile tutum, davranışsal eğilimler içeren bilgiler, inançlar ve kanaatler bütünüdür. Ancak sıradan kanaatlerden daha süreklidir. Tutum araştırmalarıyla tanınan M. Şerif'e göre değer, tutumun içeriğidir. Ancak bir tutumda tek değer etkili olmaz, arka planda bir değerler kombinasyonu yer alır. Yani tutum bütün bunların bileşkesinde ortaya çıkar. Değer davranış

arasında sıkça gördüğümüz çelişkiler de çoğu kere tutumun bu bileşikliğinin bir sonucudur (Aydın, 2003)

2.1.1.4.Kültür ve Değer İlişkisi

Değer, kültürden bağımsız olarak düşünülemez. Kültür ise paylaşılan değerler, simgeler, ideolojiler, inançlar ve yaşantıların bütünüdür. Bireyin yaşadığı toplumun kültürü, sahip olduğu değerler, inançlar ve normlar, bireyin davranışlarının etik standartlara uygunluğunu belirler. Değerler, kültürel bilgidir; kültürün öğeleri üzerine kurulur ve her zaman bir seçimi vurgular (Akbaba-Altun, 2003).

Toplumlar farklı kurallara sahip, farklı gelenek ve adetleri içerisinde barındıran, farklı yapılanmalardan ve düzenlemelerden geçerek büyüyüp gelişen yapılardır. Toplumun bu açılarıyla, insanın gelişimine ve davranışlarına etkisi büyüktür. Bu gelişme evresinde insan neyin kendisi için iyi, neyi kötü olduğunu; yaşadığı toplumun kültürel özelliklerinin bir yansıması olan değer yargıları ile anlamaya ve bilmeye çalışır (Kilit, 2008)

2.1.2. Değerlerin Oluşumu

Değerlere ait iç gözü kazanma doğumdan başlayarak ölüm anına kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bireylerin yaşam biçimini oluşturan değerler, sosyal rolleri öğrenmeyle gerçekleşmektedir. Değerlerin öğrenilmesi öğrenme kuramlarına göre farklı şekillerde açıklanmaktadır: Değerlerin öğrenilmesinde uyarıcı eşleşmesi (klasik koşullanma) söz konusudur. Köpek uluması ölüme yol açar anlayışı, sabaha karşı uluyan köpekten sonra birkaç kez cenaze haberinin alınmasıyla ortaya çıkmış olabilir. Değerlerin öğrenilmesinde takdir edilenin tekrar etmesi (operant koşullanma) de önemli rol oynamaktadır. Bir toplumda devlete vergi ödememe cezalandırılmaz ve ayıplanmaz ise bu davranışın ortaya çıkma sıklığı artar. Değerlerin ortaya çıkmasında sosyal onay önemlidir. Sosyal olarak onaylananlar zamanla davranış ölçütleri hâline gelerek değerleri oluşturmaktadır. Değerlerin öğrenilmesinde model alma ve taklit önemlidir. Örneğin, babanın dedeye gösterdiği saygı gösterme davranışı çocuk tarafından model alınır veya taklit edilir. Dolayısıyla sosyal öğrenme teorisinin temel varsayımları dikkate alınarak, değer yargılarının kişinin yetiştiği çevreden beslenerek şekillendiği söylenebilir (Yıldız, 2012).

İnsanın değerleri, çevresiyle etkileşim içinde oluşup geliştiğine göre, bunların oluşumunda en güçlü etken, doğal olarak insanlar ve sınıflar arasındaki mücadeledir. Çünkü her insan bilinçli ya da değil, bu mücadelenin içindedir ve mücadelesinde, sahip olduğu değerler, en önemli araçlar olarak yer almaktadır: mücadele azmi ne kadar güçlü ise; mücadele gücü o kadar yüksektir. Bu azmi sağlayan ise sahip olduğu değerler ve bu değerlere bağlılığıdır. Bu bakımdan her ideoloji, aynı zamanda, kitleleri ikna amacıyla oluşturulan yeni bir değerler sistemi niteliği taşımaktadır. İnsanın değerleri de, çevresiyle etkileşim sonucunda şekillendiğinden, çoğu kez yapay olarak oluşturulmuş, uyuşmaya yönelik ideolojik değerler bu hususta etkili olmaktadır (Sarı, 2005; Maslow, 1996).

Değerlerin öğrenilmesinde bilgi ve düşünce boyutu da önemlidir. İnsanlar tercihlerini ve yargılarını yeni öğrendikleriyle değiştirmekte ve şekillenmektedir. Sonuçta değerler genetik olarak aktarılmazlar. Değerler sosyal rollerle öğrenilerek bir sonraki kuşaklara aktarılırlar. Sosyal roller içinde mesleki, cinsel, sosyal, kişisel gibi kimlik yapıları da yer almaktadır. Sosyal rollerle biçimlenen kimlik yapılarının oluşmasında değerler önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Belirli bir sosyal rolde kişilerin neler yapması, neler yapmaması ve nelere kıymet vermesi öğrenilir ve bunlar bir yaptırım da olabilir. Değerler çeşitli sosyal rollerde bize neler yapmamız gerektiğini de söylemektedir. Örneğin, cinsel kimlikle ilgili değerler kız ve erkek çocuklarında farklı oluşur. Bir erkek için cesaret, azim, sebat ve soğukkanlılık önem verilen değerler olurken kızlar için koruyuculuk, duygusallık ve bağlılık daha önemli değerler olarak karşımıza çıkar. Değerlerin oluşmasında sosyal destekler ve pekiştireçler önemlidir. Bir değer diğer insanlar tarafından onaylanır ve takdir görürse bireydeki etkisi yüksek olur. Değerler arkalarındaki toplumsal destekleri kaybettikçe değişmeye veya etkisiz olmaya başlamaktadır (Sarı, 2005; Maslow, 1996).

Aileler genellikle sahip oldukları değerleri çocuklarına aktarmak isterler ve genellikle de başarılı olurlar. Bu yüzden çoğu genç insan ailesiyle çok benzer değerlere sahiptir. Değerler öncelikli olarak aileler tarafından yaşayarak aktarılır ve çocuk bunların sadece ailesinin önemseydiği sorumluluklar olmadığını, gerçekten de önemli değerler olduğunu görmeye başlar.

Kuusisto (2003)'ya göre değerleri aktarmada en önemli faktörler:

- a) Aile ve çocukları arasındaki demokratik ilişkiler,
- b) Anne ve babanın örnek yaşantısı,
- c) Çocukları kendi düşünceleri konusunda cesaretlendirmek,

d) Dinsel ve sosyal boyuttaki pozitif deneyimlerdir.

Çok kısıtlayıcı ya da çok müsamakar eğitimde, değerleri aktarmada buna paralel gözükebilir fakat istenmeyen sonuçlar doğurabilir. Örneğin değerlerin iletilmesinde başarısızlık, isyankarlık ve ailenin yaşam tarzına tamamen zıt bir değer sistemi gibi. Ayrıca yapılan çalışmalar, demokratik ebeveyn tarzı, değerleri alt nesillere iletmede kısıtlayıcı ve otoriter anne-baba tutumuna göre başarılıdırlar. Aşırı özgürlükçü ebeveyn tarzında ise çocuklar ailelerini ve diğer insanları kontrol edebilecekleri hissine kapılırlar. Bunun tersine ise aşırı kısıtlamanın da çocukların seçim imkânını imkânsız hale getirdiğini ortaya koymuştur (Kuusisto, 2003).

2.1.3. Değerler Sistemine Bilim Dallarının Bakışı

İnsan olmanın mahiyetine yönelik sorgulamalara zemin teşkil eden değer, çeşitli bilim dalları tarafından farklı açılardan tasvir edilmeye çalışılmıştır (Yıldız, 2012). Değerler; felsefe, sosyoloji, sosyal psikoloji, ekonomi ve sosyal antropoloji gibi bilimler ile ahlak ve dinin konusudur (Topçuoğlu, 1999).

2.1.3.1. Psikolojide Değer Kavramı

Psikolojide değerın önemi, objektif bir esasa dayanıp dayanmamasında değil, insan davranışlarının yol göstericisi olarak oynadığı rol olarak ifade edilir. Bu bakımdan psikoloji değer kavramı sadece bir inanç olarak alır (Güngör, 1995). Değer, bir inanç olmak bakımından dünyamızın belli bir kısmıyla ilgili idrak, duygu ve bilgilerimizin bir terkibi demektir. Ancak değer kavramı, inancın bir spesifik bir şekil olmak itibarıyla ondan daha da yukarıda bir zihin organizasyonudur. Değer bir tek inanca değil, bir arada organize olmuş bir grup inanca tekabül eder. Değerler, belli bir durum ve şartlara bağlı kalmaksızın, arzu edilen, yararlı görülen ve beğenilen şeyleri gösteren kıstaslar olarak da tarif edilebilir. Bir varlığın psikolojik, sosyal, ahlâki veya estetik açıdan taşıdığı düşünölen yüksek ya da yararlı davranışlar onun niteliğini belirtir (Dilmaç, 2007).

Öğrenme yolu ile duygusal hayatın merkezi noktasında yer alan değerler, çevredeki psikolojik obje, durum ve davranışlara karşı tavır alışımıza tesir ederler. Bütün tutumların sosyal olmadığı bellidir. Sosyal değerler ile ilgili olan tutumlar, sosyal nitelik taşırlar.

Yerleşik sosyal değerler yeni öğrenen bir insan için önce uyarı özelliğini taşırlar. Bir tutum, yerleşik bir değer fert tarafından benimsenmesi ile sonuçlanan psikolojik kalıcılığı veya hazırlığı ifade eder. Bir değer şahıs tarafından benimsenip özümzendikten sonra, şahısta bir hazır olma durumu, belirli nesne ve durumlara karşı vaziyet alma pozisyonu meydana getirdikten sonra, değer tutumun muhtevasını teşkil eder (Şirin, 1986).

Değer; bir toplum içinde veya bir inanç ve ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insanî, ideolojik veya ilahî kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ve kıymetlerdir, denilebilir. Değerin olduğu yerde değerlendirme, karşılaştırma ve hüküm verme de vardır. Değer mefhûmu insana özgüdür ve insan değerlerini koruyabildiği sürece, insanlığını koruyabilir ve yüceltebilir. Din, dil, ahlâk, örf ve âdet, normlar, hukuk, ekonomi ve politika gibi sosyal alanlara; kurumsal yapıya ve yönetim anlayışına; adalet, eşitlik, hoşgörü, insan hakları, demokrasi, milliyetçilik vb. kavramların anlamlarına gereken değeri insan verebilir. İnsan, bunları yücelttiği sürece kendisi de bir değer hâline gelir (Çelikkaya, 1999).

2.1.3.2.Felsefede Değer Kavramı

Felsefî düşünce tarihinde “değer”den çok farklı şeyler anlaşılmıştır. Çünkü değer kavramı, genel ve soyut bir kavramın adı, kullananların kafasında açıklık kazanmamış olduğundan, sık sık farklı anlamları dile getirmek için kullanılmakta; dolayısıyla da aynı kavramla farkına varılmadan farklı anlamlar yüklenmektedir. Değer kavramı felsefede, değerlendirme problemi ve değerler problemi olarak ortaya çıkar. Çünkü “iyi nedir?”, “güzel nedir?”, “faydalı nedir?”, “doğru nedir?”, “hangi değer doğrudur?”, “hangi değer öğretilmesi” gerekir gibi sorular sormak, değerlendirme aktivitesini belli açılardan problem haline getirmektir (Kuçuradi, 1985).

Değerlerle ilgili ilkeler felsefî etik içersin de yer almaktadır. Etik ahlaki yargıların felsefesidir. Ahlak sözlük anlamıyla huylar demektir. Bütün bunlar, Grekçeden alınmış olan ve karakter manasına gelen ethos kelimesinden türetilmiştir. Moral kelimesi ahlaki yargılar anlamında kullanılmaktadır. Şu hâlde etik, moralin felsefesidir. Başka bir deyişle, ahlaki yargılarla ilgili sorulara verilen cevapların tümüdür. Etik, biyoloji, psikoloji ve sosyolojideki her hangi bir konu gibi ele alınmıştır. Her var olan değer, bir olguya her norm, bir gerçeğe, her fikir, bir ideolojiye dönüştürülmüştür. Bu durumda filozoflar, insan haysiyetinin ve varlığın anlamının dayandığı gerçekliklerdeki değer boyutunu sorgulamaya başlamışlardır.

Dolayısıyla da onlar değerler doktrini olarak isimlendirilen bir yöntem geliştirmişlerdir. Elbette teorik olduğu kadar pratik de olan bu değerler, bir sürekliliğe sahiptirler. Değerler kuskusuz, natüralizmin ifade ettiği gibi, bir varlık düzenine bağlı değildirler. İyi, güzel ve doğru, varlığın dışında bulunur. Onlar, ‘olgu’ değil, ‘var olan değer’ karakterine sahiptirler (Tillich, 1960: Akt: Çınar, 2006).

Her türlü amaç ve hedefler, her türlü ilgi ve çıkarlar; tutkular, her türlü idealler, her türlü güç ve iktidar etkenleri, her türlü ün ve şan hırsı; yerme, övme, saygı ve saygısızlık, inanma ve inanmama, sözünde durma ya da durmama, dürüstlük, sevgi ve nefret... gibi. Fakat bütün bu değerler iki grupta toplanabilir: 1. yüksek değerler; 2. araç-değerler. Araç-değerlerle yarar, ilgi, çıkar-seferi, her türlü maddesel değerler, tutkular, güç ve iktidar faktörleri, ün ve şan hırsı vb. gibi değer-yapıları kastedilmektedir. Yüksek değerlerden de idealler, inançlar, dürüstlük, dostluk, sözünde durma, sevgi, nefret ve saygı gibi değer-yapıları anlaşılmalıdır (Mengüşoğlu, 2005).

Tozlu, (1992) ve Erdemli, (2003) göre, insanın en başta gelen özelliklerden birisi de değer var eden bir varlık oluşudur. Bu özellik insanı, belki de diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliğidir. Diğer canlılarla, özellikle kendisine en yakın organizmalarla karşılaştırıldığında insan; ikili varlık yapısıyla ayrılır. Doğanın mekanik zorunluluğuna uyan mekanik yapısı, diğer yandan da mekanik yapısına uymayan onu aşan bir varlık yapısı mevcuttur. İnsan zaman zaman bu ikisinin çatışan bir bütünlüğüdür. Bundan dolayı insan bilmek zorundadır. Bilgi ise, salt olarak bulunmaz, bir bilgi ortaya koyulduğu zaman onun doğruluğu, yanlışlığı, geçerli ya da geçersiz oluşu da söz konusu olur. Bu aşamada bilginin yaşama girmesi gerekir. Çünkü yaşamla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkisi olmayan bir bilginin olması mümkün değildir. Bu süreçte de değer kavramı gündeme gelmektedir. O halde değerler, kültür dünyası içersin de vazedilebilirler ve insanın maddi yapısı ötesinde insanın ruhsal özelliğine dayanır.

Değer kavramı, felsefe tarihinde, öznelci ve nesnelci açılarda çok değişik şekillerde tanımlanmıştır. Öznelci tanımlar, birey veya toplum açısından yapılmalarına göre kendi içlerinde de iki grupta toplanabilirler. Nesnelci değer tanımlar ise, değerlerin bir gerçekliklerinin bulunduğu hareket edilir. Bu gerçeklik, ideal, mutlak ve kutsal nitelikte olabilir. Bu demektir ki, değerler öznenin kendilerini hissetmesinden veya bilmesinden bağımsız olarak vardır. Felsefede değerlerle birlikte anılan iki kavram vardır: Erdem ve iyi. İyi, birçok filozofa göre (Platon, Aristoteles, Kant, M.Scheler, N.Hartman) baş değerdir. “İyi”,

bir değer yargısı yüklemi olarak da kullanılmaktadır (Dilmaç, 2007; Yaman, Taflan, Çolak, 2009).

2.1.3.3.Sosyolojide Değer Kavramı

Giddens (2000), sosyoloji adlı eserinde “(...) Doğumdan ölüme kadar diğer insanlarla etkileşim içinde olmamızın kişiliğimizi, benimsediğimiz değerleri ve davranış biçimlerimizi etkileyeceği kesindir” görüşünü dile getirmiştir. Temelde yatan bu görüşle bireyin yaşadığı çevreyle ve insanlarla etkileşimi boyunca algılamasının, düşünce yapısının, öğrenmesinin, zihinsel süreçlerinin ve kültürel yapısının kişiliğinde, değer yargılarında ve problem çözme gibi davranışsal süreçlerinde etken rol oynadığını söyleyebiliriz.

Değerler, içinde bulunduğumuz toplumun sosyo-kültürel unsurlarına değer ve anlam katan en önemli ölçütler arasında yer alır. Bundan dolayıdır ki, toplum içinde bireyler ve bu bireylerin davranış örüntü boyutları sosyolojik çalışmalarının başlangıç noktasını oluşturur. İçinde bulunduğu toplumun temel kültürel unsurlarını göz ardı eden bütün yaklaşımlar, beraber yaşamakta oldukları toplumsal olay ve süreçleri açıklamaktan uzak kalacağı ele alınır (Özensel, 2003). Özensel (2004)'e göre değer kavramı ile ilgilenen bilim dalları arasında önceki aşamalarda sosyolojinin de olduğunu ifade edilmişti. Sosyologlarında uzun süren tartışma konuların basında da değer kavramı yer almaktadır. Pozitivist sosyoloji okullarının etkisiyle, değerleri uzun süre incelemekten kaçınan sosyologlar değerlerin, hiçbir sosyal gerçekliğe sahip olmadığı, bilimsel açıdan ele alınamayacakları öznel ve ahlaki kriterlerle incelenebileceklerini savunmuşlardır. Fakat özellikle Weber'in "verstehende" (anlayıcı) sosyolojisinin ve post-testan ahlaki tezi etkisiyle değerlerin önemli bir sosyal olgu olduğu, bilimsel analiz ve incelemeye tabi tutulabileceği üzerinde durulmuştur. Özellikle son 10–15 yıldır toplumsal değer araştırmaları sosyolojinin önemli bir inceleme alanı haline dönüşmüştür.

Farklı kültürlerde yapılan araştırmalardan çıkan sonuç; bazı psikolojik süreçler kültürün özelliklerinden etkilenmekte ve dolayısıyla her yerde aynı seyretmemektedir. Bir toplumun, kültürün etkisi altında kalan davranışları, o kültürün değerlerini yansıtmaktadır. Her toplumun kendine ait kültürü olduğundan, her kültürün kendine özgü değerleri vardır. Değerler toplumdan topluma değişiklik gösterebileceği gibi, bazı değerler bazı toplumlarca ortak olarak da benimsenebilir. Bunun yanı sıra, her bireyin farklı değer yargıları olabilir. Bu gerçeğin farkına varılması, kuram oluşturma sürecinde ve eldeki kuramların uygulamaya

konmasında farklı bir bakış açısına gereksinim doğurmuştur. Batıdaki kültürlerde oluşturulan kuram ve uygulamalar kültürel özelliklerin farklılık gösterdiği yerlerde her zaman işe yaramamıştır. Görülen sosyal psikolojik süreçler farklı olduğu için, o farklı süreçleri anlamak ve açıklamak amacıyla değişik perspektiflere gerek duyulmuştur. Bunu fark eden sosyal psikologlar boş durmamış ve kültürü içine alan sorular sormuşlar, cevaplar bulmaya çalışmışlardır. Farklı durumların kişi üzerindeki etkisini inceleyen sosyal psikoloji, kültür içinde insan kavramını incelemeye de yönelmiştir (Kağıtçıbaşı, 2006; Dilmaç, 1999).

Yukarıdaki paragrafta da ifade edildiği üzere; değer, kültürden bağımsız olarak düşünülemez. Kültür ise paylaşılan değerler, simgeler, ideolojiler, inançlar ve yaşantıların bütünüdür. Bireyin yaşadığı toplumun kültürü, sahip olduğu değerler, inançlar ve normlar, bireyin davranışlarının etik standartlara uygunluğunu belirler. Değerler, kültürel bilgidir; kültürün öğeleri üzerine kurulur ve her zaman bir seçimi vurgular (Akbaba-Altun, 2003).

Klâsik sosyolojideki yaygın bir anlayışa göre değerler genellikle bir etkileşim ortamında ve ihtiyaç ve eylemden kurumsallaşmalara uzanan sürecin sonunda ortaya çıkar. Ancak toplum üstü bir kaynak daha vardır. Bu da dinî değerleri açıklar. Klâsik sosyoloji (sosyolojizm) her ne kadar değer, norm, kurum ve benzeri konularda toplumun yansıması olmayan bir olgu düzeyini kabul etmeye istekli değilse de, tüm bu olgu alanlarında toplumun açığa çıkarıp geliştirdiği ama ona indirgenemeyen bir yön vardır. (Aydın, 2003).

Şerif (1985), toplum değerlerini, sosyal kuralların eksiksiz örnekleri olarak görmüştür. Aslında kişi, yerleşmiş bir kural olup da, sosyal bir değeri ifade etmeyen kuralın olmayacağını düşünebilir. Bayrağın kutsallığı, bir elmasın değeri, konutun rahatlığı, özel mülkiyetin dokunulmazlığı ve anayasanın mevkiî sosyal olarak yerleşmiş, her gün karşılaşılan değerlerdir. Bayrağa saygı göstereceği, elmasların değerleri, yuvanın tatlı, özel mülkiyetin dokunulmaz olduğu ve anayasanın yeri tartışılmayan olgulardır. Bütün bu belli değer hükümlerini ima ederler. Bayrağı herkes korumak ister, çünkü bayrak, hürriyet değerini sembolize eder. Bu tip değerlendirmeler kişide bir kez benimsendikten sonra, şahsi bağlılık gösteren hissi özellikler taşırlar.

Sosyolojik açıdan değerler, toplumun fertlerince paylaşılmış ve bu konuda uzlaşmış davranış kalıplarıdır denebilir. Ferdî görüşler burada etkili ve geçerli sayılmaz. Zaten insanlar, her zaman bir takım ilişkiler ağı içinde yaşarlar. Bu ilişkiler inanç, değer, temayül, kural ve genel olarak iktisadî ve ahlâkî ilişkilerdir. Bunlarda hâkim olan esas manevîliktir. Değerler uğrunda fertler fedakârlıkta, mücadelede bulunurlar ve hatta o uğurda ölümü göze alırlar.

Vatan, namus, din ve şehitlik gibi değerlerin tehlikeye girmesinde insanlar icabında ölüme gidebilirler (Bolay, 2007).

2.1.4. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerin araştırılması adlı geniş bir çalışma yapan Allport, Vernon ve Lindzey'den sonra değerleri; estetik, teorik(bilimsel), ekonomik, siyasal, sosyal ve dinsel değerler olarak 6 grup halinde toplamak adet olmuştur (Güngör, 1998). Şirin, (1983)'e göre ise değerler ya davranış tarzına veya ulaşılmak istenilen hedeflere aittir. Bir kişinin değerleri olduğundan bahsediyorsak, kişinin bu değerlerinin, davranış tarzına veya ulaşılmak istenilen hedeflere ait inançları olduğunu biliyoruz demektir. Bu iki değer türünden "aracı değerler" ve "temel değerler" diye bahsedeceğiz. Değerleri ayrıca temel ve aracı değerler olarak sınıflandırdığımız gibi, bu değerler de kendi aralarında bazı hususiyetlerine göre sınıflandırılabilir. Temel değerler şahsi ve sosyal değerler olarak ikiye ayrılırlar. Temel değerleri sınıflandırmada esas; değerlerin şahsa dönük veya topluma dönük olması ya da şahsa özgü veya şahıslar arası olmasıdır. Mesela iç huzur, selamet gibi değerler şahsa özgüken, barış içinde bir dünya, kardeşlik gibi nihai durumlar şahıslar arası bir nitelik taşırlar.

Değerler, ayrıca grup ölçekli değerler ve bireysel değerler olarak da tasnif edilebilir. Buna göre grup ölçekli değer grup yapısının bir parçasıdır. Grup içerisindeki kurallar ve normlar grubun değerlerini teşkil ederler. Genel olarak paylaşılan değerler grup dinamiğinin özünü oluştururlar ve grubun içsel bağlaşımlarını kuvvetlendirirler. Sözelimi bir sporcu grubunun ya da bir bilim adamları grubunun farklı türden grup değerleri vardır. Sporcular için "fair play" önemli bir grup değeriyken; bilim adamları için "özgür araştırma" bu tür bir özellik arz eder. Grup ve toplum ölçekli değerler ve inançlar her birimizin beşeri var oluşu için bir temel sağlarlar. Bu değerler, bu düzeyde neyin gerçek neyin iyi ve olması gereken olduğunu bize dile getirirler (Özensel, 2004).

Değerler, hiyerarşi bakımından araç ve yüksek değerler olmak üzere iki grupta ele alınabilir. Araç değerler denildiğinde, fayda, ilgi, çıkar ve her türlü maddi değerler, tutkular, güç ve iktidar etkenleri, ün ve şan hırsı vb. değer yargıları kastedilmektedir. Yüksek değerleri ise; idealler, inançlar, dürüstlük, dostluk, sadakat, saygı, sevgi ve nefret gibi değer yargıları oluşturmaktadır. Araç değerler, bireyin duygu ve düşüncelerine dayanan durumları, tavırları belirler. Yüksek değerler ise gerçek ahlaki ilkeleri kapsar. Tüm bunlar gösteriyor ki bireylerin düşünce, tutum ve davranışlarının şekillenmesinde değerlerin, özellikle de yüksek değerlerin

önemli bir rolü vardır (Yılmaz, 2009). Değerler ister sosyal isterse bireysel olarak sınıflandırılınsın insanların yaşamlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedirler (Dilmaç, 2007).

Değer alanları bilimsel değerler, ahlâkî değerler, estetik değerler, dinî değerler, siyasi değerler, teknik değerler, hukukî ve iktisadî değerler, hümanist değerler olmak üzere çeşitlere ayrılabilir. Aslında bunlar kesin çizgilerle ayrılamazlar, birbirleri içine geçmiş vaziyetler. Değerler günlük hayata yönelik olduğu için uzak ve yakın geleceğe ait gayeler ve hedefler burada belirleyici olur. İşin içine gaye girdiği için ona paralel olarak eylem (action) de değerinin ayrılmaz unsuru olur (Yılmaz, 2009).

2.2. SİBER ZORBALIK

2.2.1. Siber Zorbalık Kavramı

Siber zorbalık kavramı ilk kez 2004 yılında Kanadalı eğitimci Bill Belsey tarafından kullanılmıştır (Belsey, 2004). Bilişim ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasının getirdiği en önemli sorunlardan birisinin öğrencilerin okullarda gerçekleştirdikleri zorba davranışları sanal ortama taşınmaları olduğu görülmektedir. Bu durum gençler arasında siber zorbalık adı verilen yeni bir zorbalık türünün gözlenmesine yol açmıştır. Siber zorbalık, teknolojinin ilerlemesi ve yaygınlaşmasına koşut olarak son 20 yılda ortaya çıkmıştır (Bamford, 2004). Scaglione ve Scaglione (2006)'a göre siber zorbalık bilişim ve iletişim teknolojilerinin hızla yaygınlaşması sonucu geleneksel zorbalığın sanal ortama taşınmasıyla ortaya çıkmıştır. Siber zorbalık çeşitli araştırmacılar tarafından çevrimiçi zorbalık, dijital zorbalık, elektronik zorbalık, çevrimiçi zarar verme, siber zorbalık ve internet zorbalığı gibi kavramlarla adlandırılmıştır (Kowalski ve Limber, 2007). Siber zorbalık, bir birey veya grubun bilgi ve iletişim teknolojilerini diğer bireylere zarar vermek amacıyla kötü niyetle ve tekrarlayan biçimde kullanması olarak tanımlanmaktadır (Belsey, 2008). Willard (2005) ise sanal zorbalığın kurbanlara zarar vermek için internet veya diğer dijital ortamlar veya dijital materyallerin kullanılması olduğunu ifade etmektedir. (Akt; Çetinkaya, 2010)

Arıcağ (2011) göre ise siber zorbalık, “bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümüdür.” İki çeşit zorbalık bulunmaktadır: ilki olayın daha çok teknik yönünü içeren elektronik zorbalık (electronic bullying), diğeri ise olayın daha çok psikolojik yönünü içeren elektronik iletişim (e-iletişim) zorbalığıdır (e-communication bullying).

Patchin ve Hinduja'ya (2006) göre ise siber zorbalık, elektronik metinler aracılığı ile kasten ve belirli tekrarlarla gerçekleştirilen zarar verme davranışıdır. Bu metinler çok ciddi içerikli mesajları (ölüm tehdidi, küfür, hakaret vb.) kapsayabilmektedir. Ayrıca, başkalarının e-postalarını izinsiz okuma veya kişisel şifrelerini kullanma, utandırıcı mesajlar gönderme, kurbanın utandırıcı resimlerini çekme ve bunları yayma gibi eylemleri içermektedir (Akt;Çetinkaya, 2010). Willard (2005) ise sanal zorbalığın kurbanlara zarar vermek için internet veya diğer dijital ortamlar veya dijital materyallerin kullanılması olduğunu ifade etmektedir.

Shariff (2008) siber zorbalığı, web siteleri, anlık mesajlaşma, bloglar, sohbet odaları, cep telefonları, elektronik posta ve kişisel çevrimiçi profiller aracılığıyla diğer bireylerin tehdit edilmesi, aşağılanması veya onlara cinsel içerikli resimler ve mesajlar gönderilmesi olarak tanımlamakta ve siber zorbalığın karakteristik özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır: a)Siber zorbalıkta kimliğini saklamak oldukça kolaydır, b) Siber zorbalık sırasında kullanılan iletişim araçları maruz kalınan zorbalığın birçok kişi tarafından bilinmesine olanak sağlamaktadır ve c) Siber zorbalık daha çok cinsel sömürü biçiminde gerçekleşmektedir (Akt;Serin, 2012).

İnternet ve online teknolojiler günümüz dünyasının en popüler iletişim araçları olarak günlük yaşamın vazgeçilmezleri arasındaki yerini almıştır. Bu teknolojik araçlar özellikle gençler ve üniversite öğrencileri arasında daha da yaygın olarak kullanılmaktadır. İnternetin eğitim-öğretim başta olmak üzere pek çok alanda sağladığı yararlar tartışılmazdır. Bununla birlikte her teknolojik gelişmede yaşandığı gibi görünen yararların yanı sıra teknolojinin kötüye kullanılmasından kaynaklanan sorunlar da ortaya çıkmaktadır. İnternet, cep telefonu, kısa mesaj servisi gibi iletişim araçları günlük yaşamı kolaylaştırmalarının yanında kötü niyetli kullanıcıların ellerinde diğer insanlara zarar veren araçlara dönüşmektedir. İsimsiz çağrılar, gizli kimlikle gönderilen yararsız (spam) e-postalar, hakaret ve tehdit içeren, bir kişi ya da grubu karalamak için e-posta ya da kısa mesajlar ile yayılan ses, görüntü ve metinler, virüslü e-postalar, tüm bu zararlı eylemlerin ortak bir isim altında tanımlanmasına neden olmuştur: Siber zorbalık (Arıcak, 2009).

Siber zorbalık mevcut teknolojiye bağlı olarak birçok şekilde görülebilmektedir. Siber zorbalığın ortaya çıkış formları genel olarak yedi kategoriye ayrılmaktadır (Smith, Mahdavi, Carvalho, Tippett, 2006). Bunlar; - Metin Mesajı Zorbalığı, Resim/Video Klip Zorbalığı (Cep Telefonu Kamerası İle), Telefon Araması Zorbalığı (Cep Telefonu Aracılığı İle), E-Mail

Zorbalığı, Chat Odası Zorbalığı, Anlık Mesajlaşma Aracılığı İle Yapılan Zorbalık, Web Sitesi Aracılığı İle Yapılan Zorbalıktır.

Bir eylemin siber zorbalık olarak adlandırılabilmesi için taşıması gereken özellikler şu şekilde sıralanabilir: a)Zarar verme amacı taşınmalı ve kasıtlı biçimde gerçekleşmelidir, b)Tekrarlayıcı olmalıdır, c)Siber zorba ile mağdur arasında teknoloji kullanma becerisine dayalı bir güç dengesizliği bulunmalıdır (Yüksel, 2011). Yaman, Eroğlu ve Peker (2011) göre ise bir eylemin siber zorbalık olarak adlandırılabilmesi için aşağıdaki ölçütleri taşıması gerektiği vurgulanmıştır: Israr Edicilik: Bir davranışı yapmak için önceden tasarlamak. Tekrar Etme: Zorba davranışların aynı biçimde sürekli gösterilmesidir. Zarar Verme: Zarar vermenin amacı başkalarına acı çektirmektir. Bilgisayar, Cep Telefonu ve Diğer Elektronik Araçlar: Siber zorbalığı okul zorbalığından ayıran araçlardır.

2.2.2. Siber ortam

Siber zorbalığın siber zorbalık davranışlarını gerçekleştirdiği birçok iletişim ortamı bulunmaktadır. Bunlardan en fazla kullanılanları anlık mesajlaşma, metin mesajı, e-posta, sohbet odaları ve bloglardır (Çetinkaya, 2010).

Willard, (2006), Anlık Mesajlaşma (IM-Instant Messaging), eş zamanlı olma özelliği dışında e- posta ile aynıdır. İnternet aracılığı ile yapılan eş zamanlı konuşmada her iki tarafta aynı zamanda çevrimiçi olup, karşılıklı mesajlaşırlar. Bedava kullanabileceğiniz birçok mesaj programı (MSN, Yahoo, ICQ gibi) vardır ve bu programlar birçok katılımcıyla sohbet edebilmeye uygundur. Bir kişi mesajlaşma programına üye olduğunda, diğer kullanıcılar tarafından aranabilen bir kullanıcı profili yaratırlar. Bu tür programlar ayrıca arkadaş listesi oluşturmanızı ve ekranınızda takip edebilmenizi sağlarlar. Program arkadaşlarınızdan biri çevrimiçi olduğunda bunu size bildirir. Aslında anlık mesajlaşma sadece üyeler olarak bilinen ve listeye kaydedilmiş arkadaşlar arasında gerçekleşebilir. Kullanıcılar aynı anda birden fazla konuşma penceresini yönetebilirler. Kullanıcılar listedeki diğerleri dışında istedikleri arkadaşlarını mesajlaşmaya davet edebilirler (Bauman, 2007,Akt;Çetinkaya, 2010).

2.2.3. Siber Zorbalığın Nedenleri

Siber zorbalığın ve siber mağduriyetin bireylerin sosyal, akademik ve duygusal yaşamları üzerinde çok ciddi olumsuz etkilerinin bulunması araştırmacıları siber zorbalığın temelinde yer alan etmenlerin ne olduğunu araştırmaya yöneltmiştir (Yüksel, 2011).

Araştırmalar öğrenciler arasında yaşanan siber zorbalığın temel nedenlerinden birinin bozulan arkadaşlık ilişkileri olduğuna dikkat çekmektedir. Özellikle duygusal ilişki yaşayan gençlerden bir bölümünün, ilişkinin bitmesi sonrasında intikam almak amacıyla siber zorbalık yaptığı tespit edilmiştir. Diğer yandan bazı öğrencilerin kıskançlık, bazılarının ise farklı alt kimliklere yönelik sahip oldukları olumsuz önyargılar nedeniyle siber zorbalığa yöneldikleri saptanmıştır. Bununla birlikte bazı öğrencilerin kurbanı, grup dışına itmek ya da grup içerisinde kendi yerini korumak amacıyla da siber zorbalık davranışı sergiledikleri belirlenmiştir (Hoff ve Mitchell, 2009).

Suler (2002) sanal iletişimin siber zorbalığa zemin hazırlayan özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır: a) Sanal iletişimde kimliğini gizleme imkânının bulunması bireylerde istedikleri her şeyi söyleyebilecekleri şeklinde bir düşüncenin oluşmasına yol açmaktadır, b) Sanal iletişimde birey bir şeyi ifade ederken karşı tarafın fiziksel olarak kendisini nasıl gördüğünü düşünmek zorunda değildir ve yüz yüze iletişimde istediklerini tam olarak söyleyememesine yol açan ve karşı tarafın kendisini onaylamadığını veya umursamadığını gösteren sözel ve görsel tepkilerden kendisini soyutlayabilmektedir, c) Bireye söylemek istediklerini istediği zaman sansürsüz olarak dile getirme fırsatı vermektedir, d) Sanal iletişimin görsel ve işitsel ipuçlarını içermemesi bireylere diğer bireyler hakkındaki düşüncelerini olduğu gibi söyleme olanağı sunmaktadır, e) Yüz yüze iletişimde, bireyin iletişim kurduğu bireyin cinsiyetinden, ırkından, sosyal statüsünden dolayı söyleyemediklerini söyleyebilmesini sağlamaktadır ve f) Saldırgan bir yapısı olan bireylerin sanal ortamda daha saldırgan davranması örneğinde olduğu gibi bireylerin kişisel üslubunu daha abartılı biçimde dile getirmesine neden olmaktadır (Akt;Yüksel, 2011).

Öğrencilerin siber zorbalık yapma nedenleri daha çok arkadaş ortamı geliştirmek, can sıkıntısını gidermek ve kendisine yapılan yanlış bir tutum veya davranıştan ötürü intikam almak üzerine örüntülenmektedir (Yaman, Peker; 2012). Pornari ve Wood (2010) siber zorbalığı ahlaki açıdan mantıksallaştıran, şiddete eğilimli ve saldırganca davranarak istediklerini elde edebileceklerine inanan bireylerin daha çok siber zorbalık yaptığını bulmuştur. Calvete ve diğerleri (2010) de siber zorbalığın en önemli nedenlerinden birisinin

şiddetin mantıksallaştırılması olduğunu bulmuştur (Akt;Yüksel, 2011). Kowalski ve Limber (2007) göre nedeni ise, siber zorbanın mağdurla empati kuramaması, yaşananların sadece sanal ortamda kaldığı düşüncesine kapılarak davranışlarının mağdurda ciddi duygusal tahribatlara yol açabileceğini anlamakta zorlanmasına ve dolayısıyla davranışlarını sonlandırmakta güçlük çekmesine neden olacaktır.

2.2.4. Siber Zorbalık Şekilleri

Willard (2007) siber zorbalığın; çevrimiçi kavga etme (flaming), zarar verme (harassment), iftira (denigration), başka bir kimliğe bürünme (impersonation), başkasının bilgilerini internet ortamında izinsiz kullanma (trickery), sanal dışlama (exclusion) ve siber taciz (cyber stalking) olmak üzere yedi türü olduğunu belirtmektedir. Çevrimiçi kavga etmede, zarar vermede ve siber tacizde, zorbanın tespit edilmesinin kolay olması ve zorbanın çatışmacı bir tutum içine girmesi çevrimiçi kavga etmenin, zarar vermenin ve siber tacizin doğrudan siber zorbalık türleri olarak ele alınmasına neden olmuştur. Çevrimiçi kavga etme, sosyal statü, teknolojik yeterlik gibi çeşitli özellikler bakımından aralarında farklılık bulunmayan iki ya da daha fazla birey arasında gerçekleşen, bireylerin birbirlerine karşı saldırganca, kaba ve tehdit edici bir dil kullandığı ve genelde sohbet odaları gibi herkese açık alanlarda gerçekleştiği için diğer bireylerinde tanık olduğu siber zorbalık eylemlerini kapsamaktadır. Bireylerin birbirlerine karşı saldırganca, kaba ve tehdit edici bir dil kullandığı bir başka siber zorbalık türü olan çevrimiçi zarar vermede, bireyin kendisinden çeşitli özellikler bakımından (sosyal statü) daha aşağı bir bireye siber zorbalık uygulaması söz konusudur. Çevrimiçi zarar vermede birey sürekli biçimde aşağılayıcı mesajlara maruz kalmaktadır. Bu mesajlar doğrudan bireyin kişisel hesabına gönderilebileceği gibi herkesin rahatlıkla girebildiği sanal ortamlarda da dile getirilebilmektedir. Bireyin bir veya daha fazla siber zorbalık türüne sürekli biçimde maruz kalmasını içeren ve çevrimiçi zarar vermenin daha ciddi bir türü olarak ele alınabilecek siber tacizde, sürekli tehditlere ve saldırganlığa maruz kalma mağduru, sanal ortamda güvenliğinden endişe etmeye yönelmektedir.

Walker (2009) ise teknolojik araçların siber zorbalıkta kullanılma amaçlarına göre siber zorbalık türlerini şu şekilde sıralamaktadır:

Çevrimiçi Kavga Etme (Flaming): Sanal ortamda kaba ve öfkeli bir dille yapılan tartışmalar.

Siber Zarar Verme (cyber harassment) veya Siber Taciz (cyber stalking): Saldırganca, kaba ve hakaret içerikli mesajlar gönderme, bireyi arayıp hiç konuşmama, tehdit içerikli ve hayli korkutucu mesajlar yayınlamak için mesaj kutuları ve sohbet odaları gibi herkesin girebileceği alanları kullanma, bireyin güvenliğinden endişe etmesine yol açan diğer çevrimiçi faaliyetlere katılma ve virüs göndererek veya casus yazılımlar kullanarak mağduru izleme.

İftira (Denigration): Birisini sanal ortamda karalama, bireyin arkadaşları arasındaki saygınlığına zarar vermek için sanal ortamda hakaret içeren söylentiler çıkarma.

Başka Bir Kimliğe Bürünme (Impersonation): Bir bireyin şifresini kırarak hesabına girme ve diğer bireylere onun adına onu sıkıntıya sokacak, arkadaşları arasındaki saygınlığını kaybetmesine yol açacak ve kendini kötü hissetmesine yol açacak mesajlar gönderme.

Başkasının Bilgilerini İnternet Ortamında İzinsiz Kullanma (Outing/Tricking): Bireye ait sırların veya bireyin utanmasına yol açacak bilgilerin sanal ortamda paylaşılması, kişisel resimlerin ve videoların yerel kablosuz bağlantılar (bluetooth) veya mesajlar aracılığıyla bir telefonda diğerine gönderilmesi, web sitelerine yüklenmesi veya herkesin girebileceği video yükleme sitelerinde paylaşılması.

Happy Slapping: Fiziksel saldırıların cep telefonuna ya da diğer elektronik araçlara kaydedilmesi ve diğer insanlara gönderilmesi.

Sanal dışlama (Exclusion): Bireyin sanal ortamda kasıtlı olarak dışlanması (örneğin arkadaşlık listesinden çıkarılması veya birlikte oynanan çevrimiçi oyunlara alınmaması)

Manipülasyon (Manipulation): Siber zorbanın mağdura, kişisel sırlarını açıklaması ve kendisiyle yüz yüze görüşmesi için baskı yapması veya mağduru söz ve davranışlarıyla kışkırtması.

Sexting (Cep telefonu mesajı aracılığıyla cinsel içerik paylaşımı): Başkalarına çıplak fotoğraflar gönderme, başkalarından çıplak fotoğraflar alma ve kendisine gönderilen çıplak fotoğrafları diğer bireylere cep telefonunu aracılığıyla iletme.

Günlük basında yer alan haberler özellikle A.B.D’de gençler arasında sexting’in hızla yayıldığını göstermektedir. Gençlerin kendi çıplak fotoğraflarını başkalarına göndermeleri

onları cinsel istismara açık hale getirdiği için ürkütücü bir durum olarak değerlendirilebilir. Son dönemlerde teknolojik aletler üreten firmaların ebeveynlerin bu konudaki endişelerini dikkate aldığı ve gençlerin cep telefonu ve cep bilgisayarını aracılığıyla cinsel içerik paylaşımlarını önleyici tedbirler geliştirdiği görülmektedir. Örneğin Apple çocukların cinsel içerikli içerik paylaşmasını önlemek amacıyla geliştirdiği sex filter sistemi sayesinde müstehcen fotoğraf ve video destekli mesajların paylaşılmasını önlemeye çalışmaktadır. Teknolojik aletlerdeki bazı uygulamaların cinsel içerikli paylaşımına izin vermesinin doğurabileceği kötü sonuçlara ilişkin olarak yaşanmış olumsuz durumlar (örneğin Apple'ın BeautyMeter uygulaması) göz önüne alındığında teknoloji üretici şirketlerin atmış olduğu bu tür adımlar farkındalığın arttığının bir kanıtı olarak değerlendirilebilir (Akt;Yüksel, 2011).

2.2.5. Siber Zorbalığın Sonuçları:

Bilişim ve iletişim teknolojilerinin birçok faydası olmasına rağmen sınırsız, denetimsiz ve kontrolsüz kullanımı bazı olumsuzlukları beraberinde getirmiştir (Peker, Eroğlu, Ada,200)

Ülkemizde son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojileri araçlarının kullanımı gençler arasında oldukça yaygın olmaya başlamıştır. Bu yaygınlığa koşut olarak da siber zorbalığa maruz kalma ya da siber zorbalık yapma oranlarının arttığı gözlenmektedir. (Erdur-Baker & Kavşut, 2007; Arıca ve diğerleri, 2008; Dilmaç, 2009; Peker & Eroğlu, 2010; Çetin, Peker & Eroğlu, 2010; Eroğlu, 2011). Tokunaga (2010) siber mağdurların yalnızlık, sosyal ilişki kuramama ve öfkeli davranışlarda bulunma gibi çeşitli sorunlarla boğuştuğunu ve siber zorbalığın sosyal ilişkiler üzerindeki etkisinin geleneksel zorbalıkla benzerlik gösterdiğini belirtmekte ve siber mağdurların da tıpkı geleneksel mağdurlar gibi olumlu sosyal davranışlar geliştiremediğinin altını çizmektedir.

Siber zorbalıkla ilgili araştırmalar siber mağduriyetin bireyleri birçok yönden olumsuz etkilediğini göstermektedir. Siber zorbalığa maruz kalan kişilerde; depresyon, suç işleme, madde kullanımı artmıştır (Mitchell, Ybarra & Finkelhor, 2007). Beran ve Li (2005)'ye göre ise, öfke, kaygı, derse karşı motivasyon kaybı, akademik başarısızlık, okul devamsızlığı yaptıkları görülmüştür. Burgess-Proctor, Hinduja ve Patchin (2010) tarafından siber mağdur kızlar üzerinde yapılan araştırmada kızların % 35'inin sinirlendiği, % 30'unun üzüldüğü ve % 41'inin hayal kırıklığı yaşadığı bulunmuştur. Benzer biçimde, Patchin ve Hinduja (2006) siber zorbalığa uğramış çocuklarda çoğunlukla kızgınlık ve üzüntünün yanı sıra dışlanmışlık ve çaresizlik duygularının da yoğun olarak yaşanabildiğini bildirmişlerdir.

Arıca (2009), siber zorbalık yapmayan ve siber zorbalığa maruz kalmayan grubun siber zorba ve siber mağdurlardan daha az psikiyatrik belirti gösterdiğini bulmuştur. Hinduja ve Patchin (2009) siber mağduriyetin stres yaratıcı yaşam koşullarıyla birleştiğinde bireylerin intihar etmeye kadar varabilen davranışlar göstermesine yol açtığını bildirmiştir. Eroğlu, Çetin, Güler, Peker ve Pepsöy (2011) göre ise siber zorbalığa maruz kalan kızların siber zorbalıkla boyun eğici davranarak başa çıkmaya çalıştıklarını bulmuştur.

Siber zorbalıkla ilgili araştırmalar siber zorbalığa maruz kalan bireyler birçok yönden olumsuz etkilenmektedir. Siber zorbalığa maruz kalan bireylerde üzüntü, öfke, endişe, akademik başarısızlık, okul devamsızlığı, yalnızlık, düşük öz saygı, intihar etme, boyun eğici davranarak başa çıkma, okula silah getirme gibi ciddi sorunlar görülmektedir (Beran ve Li, 2005; Hinduja ve Patchin, 2009; Raskauskas ve Stoltz, 2007; Willard, 2007; Eroğlu ve diğ., 2011).

2.2.6. Önlenmesi İçin Yapılacak Çalışmalar

Ybarra ve Mitchell (2004)'in siber zorbalıkla ilgili alanyazın yeterince olgunlaşmadığından siber zorbalığın ne olduğuna ve nasıl önlenebileceğine ilişkin bulguların yetersiz olduğunu belirtmesi siber zorba ve mağdurların psikolojik sağlıklarını, sosyal yaşamlarını ve akademik başarılarını olumsuz etkileyen faktörlerin neler olduğunu ortaya koyan araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Çetinkaya (2010) göre, öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına maruz kaldıklarında, aileden yardım alma, zorbayı bir daha yapmaması için uyarma, internet sitesine bir daha girmeme, zorbalık yapan kişiye aynısını yapma, polise şikâyet etme, dövme, zorba grubu/kişiyi site yöneticilerine şikâyet etme, yeni e-posta adresi açma, zorba kişiyi silme/engelleme, bir daha internete girmeme, zorbayı önce uyarma tekrar yaparsa dövme, küfür etme, zorbayı önce uyarma tekrar yaparsa aynısını ona yapma, hiçbir şey yapmama, öğretmenlerine söyleme, koruyucu şifre koyma, arkadaşlarından yardım alma ve zorba kişinin ailesine şikâyet etme gibi çözüm yolları kullandıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu da bu davranışlarla karşılaştıklarında ne yapacaklarını bilmediklerini ifade etmişlerdir.

Araştırmacılar, interneti yeni kullanan çocukların, ergenlerin ve yetişkinlerin siber alanda denetlenmeye ihtiyaçları olduğunu belirtmektedirler. Özellikle çocukların güvenliğini sağlamak için ailelerin çocuklarının internette ne yaptıklarını kontrol etmeleri gerekmektedir. Ailelerin çocuklarını nasıl kontrol edebileceklerine dair birkaç yol bulunmaktadır. Çocuğun

bilgisayarını kendi odasında bulundurmak yerine herkesin görebileceği bir odada bulundurmak, çocuğun bilgisayarına filtreleme programları indirerek hangi sitelere girdiğine dikkat etmek ve çocukları internetin güvenli ve etik bir şekilde nasıl kullanılacağına ilişkin bilgilendirmek yapılabilecekler arasında bulunmaktadır (Mason, 2008).

2.2.7. Geleneksel Zorbalık-Siber Zorbalık

Olweus'a göre zorbalık, saldırgan bir davranıştır. Güç dengesizliği olan ilişkilerde gözlenir. Karşı tarafa zarar veya sıkıntı vermeye yöneliktir ve zaman içerisinde tekrarlanır. Zorbalık arkadaşın arkadaşı istismarıdır ve çocuk istismarı, aile içi şiddet gibi diğer istismar tipleriyle pek çok ortak özelliği vardır. Zorbalık fiziksel, sözel veya diğer doğrudan veya yan yöntemler kullanılarak gerçekleştirilebilir. Bu davranışlar erkeklerde daha sık görülmekte ve erkekler erkekler tarafından hedef seçilirken, kızlar hem erkekler hem de kızlar tarafından hedef seçilmektedir. Zorbalığa uğrama yaşla azalırken, zorbalık yapma yaşla belirgin olarak değişmemektedir (Akt: İlhan-Alper, 2008).

Hawker ve Boulton (2000), zorbalık türlerini fiziksel (itme, vurma, saçını çekme, vb.), sözel (kızdırma, alay etme veya tehdit etme, vb.), ilişkisel (herhangi birini grup dışında bırakma, onunla konuşmama veya ona emir verme) ve dolaylı (çirkin notlar gönderme, onun hakkında yalan söyleme veya dedikodu yapma) olmak üzere dört boyutta tanımlamaktadır.

Siber zorbalığın geleneksel zorbalıktan ayrılan en belirgin farkı ise siber alanda siber zorbalılar kimliklerinin ortaya çıkmayacağına inanırlar. Zorbanın kimliğinin bilinmeyeceğini algılaması onu cesaretlendirir. Kimliklerinin bilinmeyeceğine inanmaları onları utangaçlıktan ve kurallardan uzaklaştırır ve yakalanacağına ya da cezalandırılacağına inanmaz. Bu sebeple zorbada korkunun olmayışı kendisini siber alanda yok olarak gösterme davranışını kontrol edebilmesine yol açar (Bauman, 2007).

Geleneksel ve siber zorbalık davranışlarına bakıldığı zaman bu iki formda da yapılan davranışın amacı karşısındakini incitmektir ve iki formda da davranışlar tekrarlayıcıdır. Sorulması gereken bir soru güç dengesizliğinin siber zorbalıkta gerekli olup olmadığıdır. Siber zorbalılar gerçek dünyada fiziksel olarak güçlü olmayan gençler olabilirler. Günlük yaşamlarında bazı gençler fiziksel olarak zayıf ve küçük bir sosyal güce sahiptirler. Buna rağmen teknolojiyi kullanırken güçlerini teknolojideki ustalıklarından alırlar (Patchin ve Hinduja, 2006).

Munro (2002) siber zorbalığın geleneksel zorbalıktan birçok açıdan farklı bir kavram olduğunu söylemiştir. Birinci olarak siber zorbanın kimliğini gizlemesinin çok kolay olduğunu, buna rağmen geleneksel zorbalıkta zorbanın kimliğinin açık olduğunu belirtmektedir. İkinci olarak, siber zorba hiçbir kontrol olmadan ve istediği herhangi bir zamanda mesaj yollayabilir ve fiziksel görüntüsü gizlidir. Ayrıca yapılan siber zorbalık davranışına kurbanın nasıl tepki verdiğini göremez. Üçüncü farklılık olarak siber alan aldatıcı olarak görülmektedir çünkü görsel ve işitsel işaretler yoktur. Dördüncü olarak ise siber zorbaların gerçek hayatta cesaret edemedikleri alanlarda (cinsiyet, iş, uzmanlık vb.) siber alanda kendilerini özgür hissetmeleridir. Ayrıca siber zorbanın iletişim araçları vasıtasıyla mağdurla istediği her an ve mağdur nerede olursa olsun onunla iletişim kurma olanağına sahip olması, siber mağduru sürekli zorbalığa uğrama tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır (Kowalski ve Limber, 2007).

Geleneksel zorbalıkta güç dengesizliği fiziksel bakımdan üstün olmayı, siber zorbalıkta ise teknolojik becerilerin fazla olmasını içermektedir (Patchin ve Hinduja, 2006).

Tokunaga (2010), siber mağdurların yalnızlık, sosyal ilişki kuramama ve öfkeli davranışlarda bulunma gibi çeşitli sorunlarla boğuştuğunu ve siber zorbalığın sosyal ilişkiler üzerindeki etkisinin geleneksel zorbalıkla benzerlik gösterdiğini belirtmekte ve siber mağdurların da tıpkı geleneksel mağdurlar gibi olumlu sosyal davranışlar geliştiremediğinin altını çizmektedir.

2.3.KONU İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

2.4.1. Değerler İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Cafoğlu ve Somuncuoğlu (2000), yaptıkları araştırmada öğretmen ve öğrencilerin ahlaki değer olarak adlandırdıkları değerleri belirlemişlerdir. Daha sonra bu değerlerin kazandırılmasına ilişkin olarak geliştirdikleri değerler eğitimi programını uygulayarak, bu programın etkinliğini incelemişlerdir. Araştırma karakter eğitiminin insanlar arasında ortak bir dil oluşturmasını teşvik ettiği inancından yola çıkarak sürdürülmüştür. Bu araştırmanın kapsamı içerisinde belirlenen bir okulda görev yapan öğretmenlere ahlaki değerler, liderlik, motivasyon ve değerlendirme hakkında gerekli eğitimler verilmiştir. Ayrıca öğretmenler takım çalışması ve kendi aralarında bilgi alışverişi yapmaya teşvik edilmiştir. Çalışmanın sonucunda öğretmenlerde ve öğrencilerde pozitif değişiklikler görülmüştür. Öğretmenlerde sorumluluk almaya isteklilik, aitlik, paylaşma ve dayanışma duygusunda artış görülmüştür.

Öğrencilerde ise yalan söyleme oranında azalma, akademik başarıda artış görülmüştür. Aynı zamanda öğrencilerin kavga etme oranlarının hemen hemen ortadan kalktığı görülmüştür.

Gümüş (2009)'ün Kültür, Değerler, Kişilik ve Siyasal İdeoloji Arasındaki İlişkiler:

Kültürler Arası Bir Karşılaştırma (Türkiye-ABD) konulu yaptığı araştırma sonuçlarına göre; Türk ve ABD'li örneklemelerde duygusal dengesizlikle uyarılma arasında olumsuz ve orta düzeyde bir ilişki vardır. Farklı olarak Türk örnekleminde duygusal dengesizlikle evrensellik arasında olumlu, ABD'li örnekleimdeyse aynı kişilik özelliğiyle hazcılık arasında olumsuz bir ilişki bulunmuştur. Türk ve ABD'li örneklemelerde dışadönüklükle güç, hazcılık, uyarılma ve özyönelim arasında olumlu ilişkiler vardır. ABD'li örnekleimde de dışadönüklük ile başarı, iyilikseverlik ve güvenlik arasında olumlu ve orta düzeyde ilişkiler bulunmuştur. Türk ve ABD'li örneklemelerde deneyime açıklıkla uyarılma ve iyilikseverlik arasında olumlu ve orta düzeyde, özyönelim ve evrensellik arasında da yine olumlu ama yüksek düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Ek olarak, Türk örnekleminde, açıklık ile başarı ve hazcılık arasında olumlu, ABD'li örnekleimde ise geleneksellik ve uyma arasında olumsuz bir ilişki belirlenmiştir. Türk ve ABD'li örneklemelerde yumuşak başlılık ile güç arasında olumsuz ve orta düzeyde; güvenlik arasında olumlu ve orta düzeyde; evrensellik, iyilikseverlik ve uyma arasında da olumlu ve yüksek düzeyde ilişkiler bulunmuştur. Türk örnekleminde de yumuşak başlılık ile başarı arasında olumsuz, özyönelim arasında ise olumlu bir ilişki varken ABD'li örnekleimdeyse geçimlilik ile geleneksellik arasında olumlu bir ilişki vardır. Türk ve ABD'li örneklemelerde sorumlulukla başarı ve özyönelim arasında olumlu ve orta düzeyde, güvenlik arasında da olumlu ve yüksek düzeyde bir ilişki vardır. Diğer yandan, Türk örnekleminde sorumluluk ile evrensellik arasında, ABD'li örnekleimde de sorumluluk ile iyilikseverlik arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur.

Aral (2008) "Millî Eğitim Bakanlığının Hazırladığı 6. Sınıf Türkçe ders kitabında Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma" adlı yüksek lisans tezinde Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabını adâlet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, dürüstlük, dinî değerler, duyarlık, misafirperverlik, estetik, özgürlük, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik, sağlıklı olmaya önem verme, hoşgörü ve temizlik değerlerine göre incelemiştir. Araştırmada sağlıklı olmaya önem verme, hoşgörü ve temizlik değerlerine yer verilmediği görülmüştür. En çok işlenen değerlerin vatanseverlik, sevgi, saygı ve dinî duygular olduğu tespit edilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı 6. Sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin öğretim programındaki

tüm değerleri kapsamadığı, işlenen değerlerde ise işlenme oranlarının birbirinden oldukça farklı olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışkur (2008)'un üniversite öğrencilerinin yaşam değerlerinin sıralamasını belirlemek, yaşam değerleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi sınamak ve yaşam değerlerinin cinsiyet, üniversite türü, ÖSS alanları, sınıf düzeyi, yaş değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmanın sonucunda; üniversite öğrencilerinin yaşam değerleri (ahiret selameti, aile güvenliği, barış içinde bir dünya, başarı hissi, bilgelik, eşitlik, güzellikler dünyası, heyecanlı bir yaşam, iç huzur, kendine saygı, mutluluk, olgun sevgi, özgürlük, rahat bir yaşam, sosyal onay, ulusal güvenlik, zevk, bağımsızlık, bağışlayıcılık, cesaretli olma, dürüstlük, entelektüellik, geniş görüşlü olma, hayal gücü kuvvetli olma, hırslı olma, itaatkarlık, kendini kontrol etme, kibarlık, mantıklı olma, muktedir olma, neşeli olma, sevecenlik, sorumluluk sahibi olma, temizlik, yardımseverlik) ile kişilik özellikleri arasında ilişki olduğu sadece gerçek dostluk ile kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Ayrıca üniversite öğrencilerinin yaşam değerlerinin cinsiyet, üniversite türü, ÖSS alanı, sınıf düzeyi ve yaş değişkenlerine göre farklılaştığı belirlenmiştir.

Kilit (2008) tarafından yapılan İnsan Değerlerinin ve Kişilik Özelliklerinin Problem Çözme Yaklaşımıyla İlişkileri: Banka Çalışanları Üzerine Bir Araştırma konulu çalışmanın bulgularına göre;

Orta psikotik bireylerin en fazla önem verdikleri amaç değerlerin sırasıyla mutluluk, rahat bir yaşam, aile güvenliği amaçsal değerleri; en az önem verdikleri amaç değerlerin ise sırasıyla güzellikler dünyası, ulusal güvenlik, olgun sevgi ve barış içinde bir dünya değerleri olduğu, orta psikotik bireylerin en fazla önem verdikleri araç değerlerin sırasıyla dürüst, neşeli, cesaretli, bağımsız değerleri en az önem verdikleri araç değerlerin ise sırasıyla entelektüel, itaatkar ve temiz değerleri olduğu, nörotik bireylerin en fazla önem verdikleri amaç değerlerin sırasıyla aile güvenliği, iç huzur, mutluluk değerleri; en az önem verdikleri amaç değerlerin ise sırasıyla olgun sevgi, bilgelik, heyecanlı bir yaşam ve zevk değerleri olduğu, nörotik bireylerin en fazla önem verdikleri araç değerlerin sırasıyla dürüst, bağımsız ve mantıklı; en az önem verdikleri araç değerlerin ise sırasıyla entelektüel, itaatkar, muktedir, hayal gücü kuvvetli ve geniş görüşlü değerleri olduğu, orta dışa dönük bireylerin en fazla önem verdikleri amaç değerlerin aile güvenliği; en az önem verdikleri amaç değerlerin ise sırasıyla olgun sevgi, güzellikler dünyası, heyecanlı bir yaşam, zevk ve bilgelik değerleri

olduğu, orta dışa dönük bireylerin en fazla önem verdikleri araç değerlerin dürüst, sorumluluk sahibi ve mantıklı değerleri; en az önem verdikleri araç değerlerin ise sırasıyla itaatkar, entelektüel, muktedir, bağışlayıcı ve hayal gücü kuvvetli değerleri olduğu, yalan boyutu yüksek bireylerin en fazla önem verdikleri amaç değerlerin aile güvenliği, başarı hissi ve mutluluk, en az önem verdikleri amaç değerlerin ise sırasıyla olgun sevgi, güzellikler dünyası, heyecanlı bir yaşam, zevk ve bilgelik değerler olduğu, yalan boyutu yüksek bireylerin en fazla önem verdikleri araç değerlerin dürüst, sorumluluk sahibi, mantıklı ve bağımsız, en az önem verdikleri araç değerlerin ise sırasıyla entelektüel, muktedir, itaatkar, hayal gücü kuvvetli ve bağışlayıcı değerler olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Özden (2007)'in üniversite öğrencilerinin değerlerini incelediği ve değerlerle ve nevrotiklik kişilik boyutu arasındaki ilişkiyi ele aldığı araştırmasında; Allport Vernon ve Lindzey'in "Study of Values" (Değerlerin Tetkiki) ölçek olarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; cinsiyet değişkenine göre üniversite öğrencilerinin değerleri arasında anlamlı farklılık elde edilmiştir. Üniversite öğrencilerinin "ekonomik" değerleri erkek öğrencilerde öncelikli görülürken, üniversite öğrencilerinin "estetik" değerleri kız öğrencilerde öncelikli görülmüştür. Araştırma sonucunda; nevrotiklik puanının düşük veya yüksek oluşuna göre de iki grup değerleri arasında anlamlı farklılık görülmüştür. Nevrotiklik puanı yüksek grubun "dini" değerleri, nevrotiklik puanı düşük gruba göre yüksek olarak elde edilmiştir. Ayrıca nevrotiklik puanı yüksek grubun "ekonomik" değerleri, nevrotiklik puanı düşük gruba göre düşük elde edilmiştir.

Tomrukçu (2008)'nin beş faktörlü kişilik özellikleri ile iş değerleri arasında bir ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapmış olduğu araştırmada ayrıca, çalışanların kişilik özellikleri, iş değerleri ve demografik özellikleri arasındaki ilişki de incelenmiştir. Araştırmada hangi kişilik özelliklerinin iş değerleriyle ilişkili olduğu, nasıl ve neden ilişkili olduğu sınıanmıştır. Araştırma bulguları, beş faktör kişilik özellikleri ile iş değerleri arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma sonucunda; Duygusal Dengesizlik ile; İş ilişkileri arasında negatif bir ilişki, Etkileme ve ilerleme düzeyi arasında negatif bir ilişki, Finansal koşullar ve çalışma Koşulları arasında negatif bir ilişki, Özerklik ve Yeteneklerin Kullanımı arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Dışa dönüklük ile İş ilişkileri arasında pozitif bir ilişki, Etkileme ve ilerleme düzeyi arasında pozitif bir ilişki, Finansal koşullar ve çalışma Koşulları düzeyi arasında pozitif bir ilişki, Özerklik ve Yeteneklerin Kullanımı düzeyi arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Açıklık ile İş ilişkileri arasında pozitif bir ilişki, Etkileme ve ilerleme düzeyi arasında pozitif bir ilişki, Finansal koşullar ve çalışma Koşulları

düzeyi arasında pozitif bir ilişki, Özerklik ve Yeteneklerin Kullanımı düzeyi arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Geçimlilik ile İş ilişkileri arasında pozitif bir ilişki, Etkileme ve ilerleme düzeyi arasında pozitif bir ilişki, Finansal koşullar ve çalışma Koşulları arasında pozitif bir ilişki, Özerklik ve Yeteneklerin Kullanımı düzeyi arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Sorumluluk ile İş ilişkileri arasında pozitif bir ilişki, Etkileme ve ilerleme düzeyi arasında pozitif bir ilişki, Finansal koşullar ve çalışma Koşulları düzeyi arasında pozitif bir ilişki, Özerklik ve Yeteneklerin Kullanımı düzeyi arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Dilmaç (1999), tarafından ilköğretim birinci kademe 4. ve 5. Sınıf öğrencilerinden oluşan 18 deney ve 18 kontrol grubu olan çocuk esirgeme kurumunda kalan iki öğrenci grubuna araştırmacı tarafından 36 oturumluk olarak hazırlanan insani değerler eğitim programı uygulanmıştır. Uygulanan bu program yine Kulaksızoğlu ve Dilmaç tarafından 1999'da geliştirilen "Ahlaki Olgunluk Ölçeği" ile eğitimin etkililiği sınanmıştır. Elde edilen bulgular bu öğrenci grubuna uygulanan insani Değerler Eğitim Programının çocuklarının sahip olunması hedeflenen insani değerleri kazandırma sürecine etkili olduğu vurgulanmıştır.

Dilmaç (2007), tarafından yapılan çalışmanın amacı, ortaöğretim (fen lisesi) 1. ve 2. sınıf öğrencilerine uygulanan insani değerler eğitimi programının, öğrencilerin insani değerleri kazanımında/ediniminde etkili olup olmayacağını ortaya çıkarmaktır. Araştırma 2006-2007 öğretim yılında Konya ili Meram Fen Lisesi birinci ve ikinci sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Uygulamada bu kurumda kalan 15'i deney ve 15' kontrol grubu olmak üzere 30 öğrenci yer almıştır. İnsani Değerler Eğitimi programı çalışmasından elde edilen bulgular ışığında yorumlar yapılmış ve programın, ortaöğretim öğrencilerinin değer edinim düzeylerinin gelişmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dilmaç, Hamarta, Yiğit, Yıldız, Büyükyıldırım (2011), tarafından ortaöğretim öğrencilerinin fonksiyonel olmayan tutumları ile sahip oldukları insani değerleri incelemek için yapılan araştırma sonucunda, Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği mükemmelci tutum alt boyutunun insani değerler ölçeğinin sorumluluk, dostluk/arkadaşlık, barışçı olma ve hoşgörü alt boyutları ile manidar bir ilişkiye sahip olduğu, fonksiyonel olmayan tutum ölçeğinin onaylama ihtiyacı alt boyutunun insani değerler ölçeğinin sorumluluk, barışçı olma, saygı ve hoşgörü alt boyutları ile manidar bir ilişkiye sahip olduğu, fonksiyonel olmayan tutum ölçeğinin bağımsız tutum alt boyutunun insani değerler ölçeğinin sorumluluk ve hoşgörü alt boyutları ile manidar bir ilişkiye sahip olduğu, fonksiyonel olmayan tutum

ölçeğinin değişken tutum alt boyutunun insani değerler ölçeğinin sadece hoşgörü alt boyutu ile manidar bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Dilmaç, B., Ertekin, E. ve Yazıcı, E. (2009), Bu araştırmanın amacı, eğitim fakültesinde öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinin değer tercihleri ile öğrenme stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırma veri bağlamında nicel bir paradigmaya sahiptir. Çalışmada, ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Örneklem olarak zaman, maddiyat ve çaba sarf etme etkenleri ile ilgili tasarruf amacıyla uygun amaçlı örneklem kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini belirlerken, tesadüfi küme örnekleme yöntemi seçilmiştir. Bu araştırmanın evreni, 2008–2009 öğretim yılında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise, eğitim fakültesinde öğrenim gören 293 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmalarda genel olarak mülakatlar, açık uçlu ve Likert ölçekli anketler olmak üzere üç tür veri toplama yöntemi kullanılmaktadır. Bu bağlamda araştırma verileri öğrenme stilleri ölçeği (Otrar, 2008), Schwartz Değerler Listesi (1992) ve kişisel bilgi formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada veriler toplandıktan sonra, araştırmanın amacı doğrultusunda; her iki ölçeğe ait alt boyutlardan elde edilen puanlara göre Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayıları hesaplanmış, öğrenme stillerinin değeri açıklama ve yordama gücünün belirlenmesinde çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrenme stilleri alt boyutları ile değerler ölçeği alt boyutları arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Araştırma özgün bir çalışma niteliğindedir, bu bağlamda ileride yapılacak araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Dilmaç, B., Deniz, M. & Deniz, M.E. (2009). Araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerin öz-anlayış ile değer tercihleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Öğrencilerin değer tercihlerinin cinsiyet ile sınıf değişkenleri arasındaki ilişkinin incelenmesi ve öz-anlayış ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın yöntem kısmında, araştırmanın felsefesi, modeli, örneklemi, verilenlerin toplanması ve verilerin çözümlenmesi üzerinde durulmuştur. Araştırma veri bağlamında nicel bir paradigmaya sahiptir. Çalışmada, ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Örneklem olarak zaman, maddiyat ve çaba sarf etme etkenleri ile ilgili tasarruf amacıyla uygun amaçlı örneklem kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini belirlerken, tesadüfi küme örnekleme yöntemi seçilmiştir. Bu araştırmanın evreni, 2009–2010 öğretim yılında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise, Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi'nin çeşitli anabilim dallarında öğrenim gören

543 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Neff (2003b) tarafından geliştirilen Türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışması Deniz ve ark. (2008) tarafından yapılan Öz-Anlayış Ölçeği ile Schwartz (1992) tarafından geliştirilen Schwartz Değerler Listesi kullanılmıştır. Araştırma verileri toplandıktan sonra, öğrencilerin öz-anlayışı ile değer tercihleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson momentler çarpım korelasyon kat sayısı tekniği kullanılmıştır. Öğrencilerin değer tercihleri, öz anlayışları ile cinsiyet değişkenleri arasındaki farklılaşmanın olup olmadığını belirlemek amacıyla da t testi, sınıf değişkenine göre değerler ölçeğinin alt boyutlarının farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla da Varyans analizi yapılmıştır. Araştırmamızdan elde edilen bulgulara baktığımızda öğrencilerin öz anlayış puanları ile değerler ölçeğinin güç, başarı, hazcılık, öz denetim ve uyarılma, evrensellik, yardımseverlik, uyum ve güvenlik boyutları alt boyutları arasında ilişki olduğu görülmektedir. Güç alt boyutu negatif bir ilişkiye, diğer alt boyutlar ise pozitif bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Araştırmanın bir diğer bulgusu ise, cinsiyet değişkenine göre değerlerin alt boyutlarının arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Hazcılık alt boyutunda kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Bu fark erkek öğrencilerin lehinedir. Değerler ölçeğinin bir diğer alt boyutu öz denetimde kız öğrencilerin aritmetik anlamlı bir farkı ifade ettiği görülmektedir. Bu fark kız öğrencilerinin lehine olduğu görülmektedir. Yardımseverlik, Uyum, Güvenlik alt boyutlarını da kız öğrencilerinin lehine olduğu görülmektedir. Araştırmada elde edilen bir diğer bulguda, cinsiyet değişkenine göre öz anlayış farklılaşp farklılaşmadığına yönelik bulgudur. Elde edilen bu bulgular bu iki değişken arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmanın son bulgusu ise, değer tercihleri ile sınıf değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemektir. Elde edilen bulgular, değerler ölçeği alt boyutlarından öz denetim, evrensellik, yardımseverlik güvenlik alt boyutlarının puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Üçüncü sınıf öğrencilerin puan ortalamaları birinci sınıf öğrencilerinin puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. Araştırma amacı, konusu ve örneklem grubu açısından yapılan nadir araştırmalardan olarak ifade edebiliriz. Değerler, bireyin düşünce, tutum, davranış ve yapıtlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkar ve toplumsal bütünselliğin ayrılmaz bir ögesini oluşturur. Bir toplumun yaşamında, her şey değerlere göre algılanır ve diğerleriyle karşılaştırılır. Bireyler, içinde yaşadıkları grup, toplum ve kültür değerlerini genellikle benimseyerek, bunları muhakeme ve seçimlerinde birer ölçüt olarak kullanırlar. Araştırma sonuçları itibarıyla ülkemizde yapılan önceki araştırmalara benzer özellikler taşımaktadır. Bu çalışmanın sonuçlarının gerek rehberlik gerekse fen ve sosyal alanlar eğitimindeki çalışmalar

ile sınıf yönetimi Öğretmen Adaylarının Değer Algularının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi araştırmalarına katkıda bulunacağına inanılmaktadır. Ayrıca ülkemizde bu alanda yapılan çalışmaların sonuçlarının daha genel geçer hale gelmesi için ülkemizin diğer bölgelerinde de benzer araştırmaların yapılarak sonuçlarının bilim dünyası ile paylaşılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Dilmaç, B., Bozgeyikli, H. ve Çıkılı, Y. (2008). Bu araştırmanın amacı, eğitim fakültesinde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının değer algularının farklı değişkenler açısından incelenmesidir. Araştırmanın yöntem kısmında, araştırmanın felsefesi, modeli, örnekleme, verilenlerin toplanması ve verilerin çözümlenmesi üzerinde durulmuştur. Araştırma veri bağlamında nicel bir paradigmaya sahiptir. Çalışmada, ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Örneklem olarak zaman, maddiyat ve çaba sarf etme etkenleri ile ilgili tasarruf elde etme amacıyla uygun amaçlı örneklem (Convenience purposeful sampling) (Patton, 1990) kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini belirlerken, tesadüfi küme örnekleme yöntemi ile seçilmiştir Bu araştırmanın evreni, 2007–2008 öğretim yılında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarından oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesinin çeşitli bölümlerinde öğrenim gören 423'ü erkek, 214'ü kız olmak üzere toplam 637 öğretmen adayından oluşmaktadır. Araştırmalarda genel olarak mülakatlar, açık uçlu ve Likert ölçekli anketler olmak üzere üç tür veri toplama yöntemi kullanılmaktadır. Bu araştırmada Likert tipi ölçek kullanılmıştır. Bu bağlamda Araştırma verileri Schwartz (1992) tarafından geliştirilen Değerler Listesi ve araştırmacılara tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada veriler toplandıktan sonra, araştırmanın amacı doğrultusunda istatistik analizleri yapılmıştır. Araştırmada kullanılan istatistik analizler ise, t testi, anova, yüzdellik ve frekanslar uygulanmıştır. Araştırmamızdan elde edilen bulgulara baktığımızda evrensellik, özyönelim ve güç değerleri açısından cinsiyetler arası bir farklılığın ortaya çıktığını görmekteyiz. Evrensellik ve özyönelim değerleri boyutunda farklılaşma erkek öğrenciler lehineyken, güç boyutunda kız öğretmen adaylarının lehine farklılaşma gösterdiği gözlenmiştir. Değerler bazında cinsiyet bazında bir farklılaşma olmadığı görülmektedir. kız öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaya oranla hazcılık, özyönelim, evrenselcilik, iyimserlik, gelenek ve güvenilirlik değerlerine; erkek öğretmen adayların ise kız öğretmen adaya oranla güç, başarı, uyarılım ve uyma değerlerine daha fazla önem verdikleri görülmektedir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının en çok önemsedikleri değer evrensellik, güvenlik, iyilikseverlik ve özyönelim gelmesi araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan bazılarıdır. Ayrıca farklı sınıf düzeylerindeki öğretmen adaylarının değer alguları

ortalamaları arasındaki farklılığı ortaya koymak amacıyla hesaplanan F değerlerinden sadece geleneksellik değer algısı alt boyutunda anlamlı düzeyde farklılaşma bulunmuştur. Nitelikli bir araştırmadır.

Yılmaz, E. & Dilmaç, B. (2011), Bu araştırmanın amacı, Niğde ilinde ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin sahip oldukları değerlerin, iş doyumuna olan etkisini incelemektir. Araştırmanın çalışma grubu, Niğde ilinde ortaöğretim kurumlarında çalışan farklı branşlara sahip olan 121'i erkek, 123'si kadın olmak üzere toplam 244 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırma verileri, Schwartz Değerler Listesi ve Hackman ve Oldham tarafından geliştirilen İş Doyum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin iş doyumunu ile insani değerlerin güç, başarı, hazcılık, uyarılma, özdenetim, evrensellik, yardım severlik, geleneksellik ve güvenlik alt boyutlarıyla anlamlı ilişki bulunmuştur. Araştırmanın bir diğer sonucu ise, öğretmenlerin iş doyumlarının insani değerleri anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Araştırma öğretmenlerle gerçekleştirilen değer ve iş doyumunu üzerine alanda önemli çalışmalar arasında yer almaktadır. Özgün bir çalışmadır. Gerek kuramsal anlamda gerekse uygulama boyutunda alana önemli katkılar sağlayacağı düşüncesindeyiz.

Yiğit, R., Dilmaç, B., Arıca, T. Ve Deniz, E. (2010), Bu araştırmanın amacı, polislerin sahip oldukları değerlerin onların benlik saygıları ve mesleki benlik saygılarını yordama gücünü incelemektir. Bu amaca ek olarak cinsiyetin, eğitim düzeyinin, rütbenin, hizmet yılının ve görev yerinin polislerin sahip oldukları değerler, benlik saygısı ve mesleki benlik saygısı açısından bir farklılığa neden olup olmadığını incelemek de bu araştırmanın bir diğer amacıdır. Elde edilen bulgular açısından cinsiyete göre katılımcıların puanları arasındaki farklar incelendiğinde kadınların, erkeklere göre daha fazla başarı yönelimli oldukları ve aynı zamanda kadınların, erkeklere göre daha fazla özyönelime değer verdikleri görülmüştür. Diğer değer boyutları, benlik saygısı ve mesleki benlik saygısı açısından cinsiyete göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Rütbelere göre katılımcıların puanları arasındaki farklar incelendiğinde amirlerin sırasıyla Başarı, Evrensellik, Yardımseverlik, Uyum, ve Güvenlik değerlerine memurlardan daha fazla önem verdikleri görülmüştür. Memurların sadece Hazcılık konusunda amirlerinden daha yüksek ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur. Katılımcıların eğitim düzeylerine göre puanları arasındaki farkı test etmek için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve analiz sonucunda Başarı, Özyönelim, Evrensellik, Yardımseverlik, Uyum ve Güvenlik değerleri arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arası farkı incelemek için yapılan Bonferroni testi sonucunda ise fark çıkan tüm değer boyutları için üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip bireylerin Başarı, Özyönelim, Evrensellik, Yardımseverlik, Uyum ve Güvenlik değerleri açısından lise ve

yüksekokul mezunu bireylerden daha yüksek ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur. Katılımcıların görev sürelerine göre puanları arasındaki farkı test etmek için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve analiz sonucunda Hazcılık, Uyarılma ve Özyönelim değerleri arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Sarı (2005), öğretmen adaylarının değer tercihlerini belirlemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırmacı öğretmen adaylarının değer tercihlerinin belirlenmesinde değerler, suç anlayışı ve ahlaki hüküm ölçeği kullanmıştır. Ölçekte 7 değer(siyasi, ahlaki, dini, ekonomik, estetik, sosyal ve bilimsel değerler) alanıyla ilişkili 28 kötü davranış örneği (yalancı şahitlik, dedikodu seçimde hile yapmak, vergi kaçırma, sanat eseri kaçakçılığı, birinin bilgisiyle alay etmek gibi davranışlar) yer almaktadır. Ölçek 110 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmada öğrencilerin değer tercihleri önem sırasına göre ‘siyasi, ahlaki, dini, ekonomik, estetik, sosyal ve bilimsel değerler’ olarak sıralanmıştır. Ayrıca kız ve erkek öğrencilerin bilimsel değerleri arasında bir farklılık bulunmamıştır. Erkek öğrencilerin değerleri benimseme düzeyleri bilimsel değerler dışındaki tüm değer alanlarında kız öğrencilerden daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca araştırma da tüm değer alanlarının birbirleri ile anlamlı ilişkiler içinde olduğu bulunmuştur.

Baloğlu ve Balgalmış (2005), tarafından ilköğretim ve orta öğretim yöneticilerinin öz değerlerini betimlemeye yönelik yapılan araştırmada, okul yöneticilerin en çok ulusal güvenlik, dürüstlük ve sözünde durma gibi değerleri; en az ise başkaları üzerinde kontrol sağlama anlamı taşıyan sosyal güç, arzuların tatmini ve kışkırtıcı deneyimler gibi değerleri tercih ettikleri bulunmuştur. İlköğretim ve ortaöğretim okul yöneticileri arasında kendi ile barışık olma (iç huzur), aşırı hareket ve hislerden kaçınmak (ılımlılık), değerlerde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Çalışmada yaş değişkeni olarak bakıldığı zaman 45 yaş ve altı ile 45 yaş üstü olarak iki gruba ayrılmışlar ve bu gruplar, zevk, sosyal düzen, hayatın anlamı, yaratıcılık, barış içinde bir dünya, kişisel disiplin ve bağımsızlık değerlerinde farklılık olduğu görülmüştür.

Atay (2003), Türk yönetici adaylarının dini tercih, dindarlık düzeyi ve siyasi tercihlerine göre, kültürler arası geçerliliği ispatlanmış bir ölçek olan Schawrtz Değerler Ölçeğinde yer alan değerler arasındaki farklar incelenmiştir. Kendini İslam dininden olarak tanımlayan yönetici adayları sosyal güç sahibi olmak, kibar olmak, toplumsal düzen, ulusal güvenlik, geleneklere saygı, sosyal saygınlık, otoriteye saygınlık, sadık olmak, sözü geçen biri olmak, ana-baba ve yaşlılara değer vermek, sorumlu olmak gibi değerleri yaşamlarında daha çok öne çıkardıklarını ifade etmişlerdir. Almış oldukları kararlarda bu değer yargılarından

hareket ettiklerini ileri sürmüşlerdir. Hiçbir dine mensup olmayan yönetici adayları ise, eşitlik, yaratıcılık, bağımsız olma ve çevreyi korumak şeklindeki dört değerde İslam dininden olanlardan daha yüksek puan almışlar ve kendini İslam dinine mensup olarak tanımlayan insanlara göre, yukarıdaki ifade etmiş olduğumuz bu dört değeri daha çok önemsediklerini ve yaşamlarında bu değerlerin etkin olduğunu ortaya koymuşlardır.

Erdem (2003), Üniversitede çalışan öğretim elamanları ve idari personel olarak çalışanların değer tercihlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen çalışmada, ilk üç değer sıralamasında, eğitimde niteliğe önem verme, bilimsellik ve öncülük olarak ifade edilmiştir. Bu değerleri, dürüstlük, saygınlık ve güven değerleri izlemektedir. İleride sahip olunması beklenen değerler ise, öncülük, bilimsellik ve çağdaşlık olarak ifade edilmektedir.

Aydın (2003), değerlerin toplumun genç kesimi tarafından nasıl algılandığına ilişkin bir araştırma yapmıştır. Araştırmacı gençliğin sosyal ve dini değerleri olmak üzere değerleri kendi içinde iki sınıfa, genel sosyal değerleri, modern ve geleneksel; dini değerleri, kurumsal ve eylemsel olarak alt sınıflara ayırarak durum tespiti amacı ile araştırmasını yapmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen anket modern ve geleneksel olarak iki eğitim değişkeni esas alınarak ilköğretim düzeyinde kalmış ve üniversite son sınıfta okuyan gençlere uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda toplumda değerlerin modernden geleneksele doğru bir değişim geçirmediği böylece modern, geleneksel ikileminin anlamını yitirdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Anket sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde özgürlüğün en önemli değer olarak görüldüğü zenginliğin ise en düşük değer olarak görüldüğü ortaya konmuştur. Araştırmanın sonucunda özgürlükten sonra gelen önemli olduğu düşünülen değerler sırasıyla temizlik, kendine saygı, sağlık, insan hakları, bağımsızlık, başarılı olmak, refah içinde olmak, akıllık olmak ve geniş görüşlü olmaktır.

Kuşdil ve Kağıtçıbaşı'nın (2000), Türk öğretmenlerinin değer yönelimlerini belirlemek amacıyla yapmış olduğu çalışmada, öğretmenlerin değerler yönelimiyle dinsel yönelimleri arasındaki ilişkisi incelenmiştir. Öğretmenlerin değer yönelimleri, örneklem çekirdek/geniş aile tercihi ve yüksek/düşük düzey dinsel yönelim gruplarına ayrılarak incelenmiştir. Çekirdek aile tercihinde bulunan öğretmenler geniş aile tercih grubuna göre, Yeniliğe Açıklık değerlerine daha fazla, Muhafazacı Yaklaşım değerlerine ise daha az önem yüklediği saptanmıştır. Bu grupla Özgenişletim değerlerinde anlamlı bir farklılık sergilemezken, Özaşkinlık ana grubunu oluşturan iki tipten evrenselcilik tipi içindeki değerler düşük dinsel yönelim grubunca daha önemli olarak derecelendirilmiştir.

Topçuoğlu (1999), üniversite gençliğinin değerleri üzerine yapılan araştırmada Türk toplumunun bugünü ve geleceği için son derece önemli bir toplumsal kategorinin, üniversite gençliğinin değer yapısını ortaya çıkarmak bakımından bu araştırma anlamlıdır. Araştırma üniversite gençliğinin değer tercihlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bir araştırmadır.

Gökçe (1994), Türk Gençliğin Sosyal ve Ahlaki Değerleri başlıklı çalışmayı gerçekleştirmiştir. Üniversite gençli üzerine yapılan bu araştırma araştırmaya katılan üniversite gençliğinin değer tercihleri belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgular, gençlerin büyük çoğunluğunda maddiyatçılığa ve hedonizme yönelik değerler ön plana çıkmaya başlamıştır. Maddiyatçılık ve hedonizme yönelik değer yargıları kadar çoğunlukta olmasa da, gençlerin yarısından fazlasının hayatında inançlı olma, dürüstlük yardımseverlik, aile/mutluluk, eşitlik gibi değerler gençlerin hayatlarından öne çıktığı görülmüştür.

İnci (2009) tarafından yapılan araştırmada 6, 7 ve 8 yaş çocukların değer yönelimleri sosyo-ekonomik düzey, yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmiş, öğrenci görüşleri ile elde edilen nitel veriler değerlendirildiğinde, tüm yaş, sosyoekonomik düzey ve cinsiyetteki öğrencilerin güzelliklerle dolu bir dünya ve doğayla bütünlük içinde olmak, yardımsever olmak, kibar olmak, söz dinlemek, bağlılık duymak, sağlıklı olmak, zengin olmak, başarılı olmak, keyif, kendi hedeflerini seçebilmek değerlerine sahip oldukları tespit edilmiştir.

2.4.2. Değerler İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Lönnqvist; Verkasalo; Helkama; Andreyeva; Bezmenova; Rattazzi; Nitt; Stetsenko (2009)'nın Finlandiya, Rusya, İsviçre, İtalya ve Estonya'dan 14 alt kültürde ön örneklem grubu, lise öğrencileri ve yetişkinler üzerinde benlik saygısı ve değerler arasındaki ilişkinin araştırıldığı "Self-esteem and Values" konulu çalışmaları sonucunda: benlik saygısı ile kendini geliştirme değerleri (güç, başarı) ve değişime açıklık değerleri (öz denetim, hazcılık) arasında olumlu ilişkiler, kendini aşma değerleri (evrensellik, yardımseverlik) ve koruma değerleri (geleneksellik) arasında olumsuz yönde ilişkiler bulunmuştur. Çalışma yapılan grupta kişisel değerler ile baskın çevresel değerler arasındaki uyumluluk benlik saygısı ile ilişkilendirilmiştir. Bu kişisel değerler ile baskın çevresel değerlerin önemli olduğu düşünülen toplumlarda başarı ve evrenselliğin benlik saygısı ile daha güçlü ve pozitif yönde ilişkilendirildiği, kişisel değerler ile baskın çevresel değerlerin daha az önemli olduğu toplumlarda ise öz denetim ve hazcılığın benlik saygısı ile daha güçlü ve pozitif yönde ilişkili olduğu gözlemlenmiştir. Bu gruplardan sonuç olarak yorumlanan; kültürel olarak önemli

görülen hedeflerin benlik saygısını yükselttiği öne sürülebilir fakat yüksek benlik saygısına sosyal olarak daha az arzulanan hedeflerin elde edilmesiyle de ulaşılabilir.

Munoz-García ve Saroglou (2008)' da konuyla ilgili 133 İspanyol öğrenci üzerinde değerler, kişilik ve dinsel boyutların ilişkisini inceledikleri çalışmalarında dinsel boyutu Post-Critical Belief skalasının iki boyutunda ele almışlardır. Birinci boyutta ele alınan “Tam Anlamıyla İnanma” ile değerler ölçeği alt boyutlarından geleneksellik ve uyumluluk ile pozitif yönde ilişki, evrensellik, hazcılık, uyarılma, öz denetim alt boyutları ile negatif yönde ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda kişilik özelliklerinden yumuşak başlılık ve sorumluluk ile yüksek düzeyde ilişkili ve deneyime açıklık ile düşük düzeyde ilişkili bulunmuştur. Çalışmanın ikinci boyutu olarak ele alınan “Sembolik İnanç” ile değerler ölçeği alt boyutlarından yardımseverlik ve evrensellik arasında pozitif yönde bir ilişki fakat güç, başarı ve uyumluluk alt boyutları ile negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Kişilik özellikleri açısından ise deneyime açıklık ile yüksek düzeyde ilişki bulunmuştur.

Aluja ve Garcia (2004)'nın araştırmasında, 5 boyutlu kişilik modeli ile sosyal değerler arasındaki ilişki sınanmıştır. Goldberg'ın 5 büyük kişilik boyutunu ölçen Sıfat Listesi ile Schwartz Değer Envanteri'nin ölçek olarak kullanıldığı çalışmada, kişilik özellikleri ve sosyal değerler arasında, her iki cins için de anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Dışadönüklük kişilik alt boyutu ile sosyal güç değeri arasında, dışadönüklük kişilik alt boyutu ile düzen değeri arasında; vicdanlılık kişilik alt boyutu ile düzen değeri arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Dostane olmamak kişilik alt boyutu ile sosyal güç değeri arasında, dostane olmamak ile düzen arasında ve dostane olmamak kişilik alt boyutu ile yardımseverlik değeri arasında ilişki görülmüştür. Entelektüellik kişilik alt boyutu ile sosyal güç değeri arasında ve entelektüellik kişilik alt boyutu ile düzen değeri arasında ilişki elde edilmiştir. Araştırmanın cinsiyet değişkeni bağlamındaki sonuçları; kadın ve erkek denekler arasında dostane olmama, entellektüellik, nevrotisizm kişilik alt boyutları ve sosyal güç değeri açısından farklar bulunduğunu göstermektedir. Dostane olmama özelliği erkeklerde daha yüksek bir değer, entellektüellik yine erkeklerde daha yüksek bir değer olarak görülmektedir. Nevrotisizm kadınlarda daha yüksek puan sergileyen bir özellik olarak tespit edilmiştir. Sosyal güç değeri ise erkeklerde daha yüksek puan sergilemiştir.

Thorpe ve Loo (2003), hemşirelik yüksekokulu öğrencileri ile işletme bölümünde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin değerler profilini karşılaştırmaya dönük araştırmalarında, farklı mesleki tercihlere sahip öğrencilerin yaşam rollerini belirlemeye

çalışmışlardır. Yaşam rollerini ölçen değerler cetvelini uyguladıkları üniversite öğrencileri arasında sahip olunan değerler bakımından anlamlı farklar tespit etmişlerdir. Değerler Cetveli'nde yer alan 20 değer boyutu üzerinden elde ettikleri değerler sıralamasında hemşirelik bölümü öğrencilerinin sahip olduğu en önemli değerler; “kişisel gelişim” ve “yardımseverlik” olarak belirlenmiştir. Ayrıca hemşirelik bölümü öğrencileri ile işletme bölümü öğrencileri arasında belirgin değer farkları saptanmıştır. Değerler cetvelinde, kişisel gelişim, yardımseverlik, yaşam tarzı, bağımsızlık, yetki, yaratıcılık, ekonomi ve risk alma değerleri bakımından işletme bölümü öğrencilerine göre anlamlı derecede yüksek yönelim göstermişlerdir. Bu araştırmada mesleki tercihlerin yanısıra, hemşirelik bölümünde öğrenim gören öğrencilerin yaş değişkeni ile değerler arasındaki ilişki araştırılmış ve sonuçta yaş değişkeni ile değerler arasında negatif yönde ilişki görülmüştür; yaşı daha genç olan hemşirelik bölümü öğrencilerinin sosyal ilişkiler, yardımseverlik, sosyal etkileşim, kültürel kimlik, uzmanlık, fiziksel aktivite ve estetik değerler bakımından yüksek yönetime sahip oldukları görülmüştür (Akt. Çalışkur, 2008).

Germaine (2001) ilköğretim sekizinci sınıf öğrencileri üzerinde çalışmıştır. Deney grubuna değerler eğitimi programı uygulayıp bu programın öğrencilerin kendilerine ve çevresindekilere yönelik saygı düzeyinde bir değişiklik olup olmadığına yönelik ilişki düzeylerine bakmıştır. Araştırmaya katılan deney grubunun almış olduğu değerler eğitim programının, kendilerine olan öz saygı düzeyleri ile çevresindekilere olan saygı düzeylerinde artış olduğu görülmüştür.

Whitney (1986), doktora tezi olarak yaptığı çalışmasında Amerika'nın bir eyaletinde bulunan devlet liselerinde uygulanan değer eğitiminin düzeylerini araştırmıştır. Araştırma, bu eyalette bulunan 207 okuldan rastgele seçilen 75 okuldaki sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılmıştır. Bu öğretmenlere anket uygulanmıştır. Araştırmada öğretmenlerin okulun değer eğitimi uygulamalarındaki sorumlulukları, onların değer eğitimi konusundaki yeterlilikleri, ailelerin değer eğitimine ilişkin okuldan beklentileri, uygulanan programın çocukların değer kazanmasına etkileri, çocukların evde aldıkları değer eğitimi ve öğrencilerin okulların değer eğitimi konusundaki görevleri hakkındaki düşüncelerinin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucu öğretmenlerin değer eğitimi ile çok fazla ilgilendiklerini ortaya koymuştur. Ayrıca öğretmenlerin okulların öğrencilerin değerlerini ve ahlaki davranışlarını etkileyebileceği yönünde bir inancıya sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin çoğunluğu değer eğitiminin aile ve kilisenin görevi olduğu görüşünü reddetmişlerdir. Aynı zamanda öğretmenler velilerin okulun öğrencilere değer eğitimi vermesi gerektiğini

düşündüklerini vurgulamışlardır. Ayrıca birçok öğretmen kitapların toplumsal değerleri öğretmek konusunda başarısız olduğu yönündeki düşüncelerini belirtmişlerdir. Öğretmenler birçok okulun toplumsal değerleri yansıttığını fakat buna ilişkin belirgin hedeflerinin olmadığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu araştırmada ayrıca öğretmenlerin çoğunun öğrencilere ahlaki muhakeme sürecini öğretmeyi tercih ettikleri, tartışma yönteminin değer eğitiminde önemli bir yöntem olmasına rağmen öğretmenlerin çok azının bu yöntem için özel bir zaman ayırdıkları ve öğretmenlerin en çok öğrettikleri değerlerin dürüstlük, saygı ve sorumluluk olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

2.4.3. Siber Mağdur Olma İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Uluslararası literatür incelendiğinde, siber zorbalığın yaygınlığı, cinsiyete göre farklılıkları, görülme şekilleri ve geleneksel zorbalıkla ilişkisi başlıca araştırma problemleri olarak göze çarpmaktadır.

Stys (2004) yaptığı araştırmasında kırsal alanda yaşayan, yaşları 14 ile 18, sınıfları ise 9 ile 12 arasında değişen 233 (81 erkek, 150 kız) öğrenci ile çalışmıştır. Kişisel bilgi sorularını siber zorbalığı ve sosyoekonomik durumları arasındaki ilişkiyi açıklamada kullanmıştır. Araştırma sonuçları siber zorbalık oranının %33,9 olduğunu göstermiştir. Kızların %36,7 si, erkeklerin %28,4 ü siber zorbalık davranışlarını yaptıklarını belirtmişlerdir. Yapılan çalışmada siber zorbalık davranışlarını uygulamada cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu çalışmada aynı zamanda siber zorbalığa verilen tepkiler araştırılmıştır. Araştırmacı siber zorbalığa verilen tepkileri 5'e ayırmıştır. Bunlar; hiçbir tepki verilmemesi (bloke etme/engelleme), pasif tepkiler (aileye/yetişkinlere/arkadaşlara söyleme), aktif tepkiler (o anda birisinden yardım isteme), seyirciler (bekleyip izleyenler ve şaka olduğunu düşünenler) ve katılımcılar (zorbalığa katılanlar). Çalışmada öğrencilerin %28,2'si zorbayı bloke ettiklerini söylerken, %6,6'sı ailesine, %1,8'i okuldaki yetişkinlere, %17,2'si arkadaşlarına söylediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların %6,6'sı bunun şaka olduğunu düşünürken %1,8'i zorbaya durmasını söylemiştir. Araştırma sonuçları aynı zamanda geleneksel ve siber zorbalık arasında ilişki olduğunu göstermiştir (Akt;Çetinkaya, 2010).

Kanada'da Li (2005) tarafından 177 öğrenci üzerinde yapılan anket çalışmasında, öğrencilerin %54'ünün geleneksel zorbalık kurbanı olduğu ve çeyreğinden fazlasının da aynı zamanda siber zorbalık yaptığı bulunmuştur. Bu çalışma, hemen hemen her üç öğrenciden birinin diğerlerine geleneksel formda zorbalık yaptığını ve bunların yaklaşık %15 inin

elektronik iletişim araçlarını kullanarak da zorbalık davranışını devam ettirdiğini göstermiştir. Yine, siber zorbalık kurbanların %60'ının kız, siber zorbaların %52'den fazlasının ise erkek olduğu gözlenmiştir. Siber ve geleneksel zorbalık arasındaki ilişkiyi korelasyon testlerini kullanarak açıklamış ve pozitif bir ilişki bulunmuştur (Akt; Erdur-Baker ve Kavşut , 2007).

Beran ve Li (2005) siber zorbalığın siber mağdurların üzülmeye, sinirlenmesine, kaygı yaşamaya, derslere yoğunlaşamamasına, okul başarısının düşmesine ve devamsızlık yapmasına yol açtığını bildirmiştir. Siber zorbanın mağdurun üstünde kontrol kurmasının mağdurun korku yaşamaya ve kendini çaresiz hissetmesine yol açtığını belirten Beran ve Li (2005), korku yaşayan ve kendisini çaresiz hisseden mağdurun siber zorba karşısında boyun eğici bir tavır takındığını belirtmiştir. Beran ve Li (2005) birçok siber mağdurun siber zorbalığın kendisini etkilemediğini ifade etmesinin, bu kişilerin siber zorbalık içeren davranışları siber zorbalık olarak görmemesinden kaynaklandığını bildirmiştir. maruz kaldıklarını ve %3'ü de kendilerinin siber tacizde bulduklarını bildirmişlerdir (Akt;Yüksel, 2011).

Patchin ve Hinduja'nın (2006) çalışmasında 18 yaşından küçük bireylerin %11'i çevrimiçi iken diğer bireylere zorbalık yaptıklarını, %29'u çevrimiçi iken zorbalığa maruz kaldığını ve %47'si çevrimiçi zorbalığa şahit olduklarını ifade etmişlerdir. Bu çalışmada sanal zorbalığın sohbet odalarında çok yaygın olduğu ve e-postayla yapılan zorbalığın ikinci yaygın araç olduğu görülmektedir. Yine aynı çalışmada, siber zorbalığa maruz kalanların baş etmek için hangi çözüm yollarını kullandıkları araştırılmıştır. Siber zorbalığa maruz kaldığını belirten 113 kişinin %36'sı zorbaya durmasını söylediklerini, %31,9'u uzaklaştığını, %24,8'inin hiç bir şey yapmadığını, %19,5'inin çevrimdışı gözüktüğünü ve %2,7'sinin aynı zorbalığı yaptığını belirtmişlerdir. Katılımcıların %56,6'sı bu durumu online olan arkadaşlarına söylerken, %25,7'si okuldan arkadaşlarına, %19,5'i ailesine, %16,8'i kardeşlerine, %8,8'i yetişkinlere söylediğini ve %23'ü ise hiç kimseye söylemediklerini ifade etmişlerdir (Akt;Çetinkaya, 2010).

Hinduja ve Patchin'in (2006) siber zorbalığın duygusal ve psikolojik sonuçlarını açıklamak için yapılandıkları araştırmalarında 1500 internet kullanıcısı ergen ile çalışmışlardır. Araştırma sonuçları siber kurbanların %34'ünün kendilerini engellenmiş hissettiklerini ortaya çıkarmıştır. Engellenmiş hisseden bu kişilerin %30,6 sı kızgınlık ve %22'si kendilerini üzgün hissettiklerini belirtmişlerdir (Akt;Çetinkaya, 2010).

Hinduja ve Patchin (2008) tarafından yapılan araştırmada okula ilişkin problem yaşadığını bildirenlerin, saldırganca davranışlar sergileyenlerin ve sık sık madde kullananların hem zorba hem de mağdur olarak siber zorbalık deneyimi yaşama olasılığının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu araştırmada geleneksel zorbalığa karışmanın da siber zorbalık deneyimini arttırdığı görülmüştür. Son altı ay içinde geleneksel zorbalık yaptığını bildirenlerin siber zorbalık yapmaya 2.5 kat daha eğilimli olması ve benzer biçimde geleneksel mağduriyet yaşadığını belirtenlerin siber mağduriyet yaşama oranının 2.5 kat daha fazla olması, araştırmacıları, belli kişilik özelliklerinin bireylerin birçok ortamda zorba ve mağdur olmasına neden olduğunu düşünmeye yöneltmiştir (Akt;Yüksel, 2011)

Hinduja ve Patchin (2010), tarafından Amerika Birleşik Devletlerinde eğitim-öğretim gören ortaokul öğrencileri arasında gerçekleştirilen siber zorbalığın intihar düşüncesine hangi ölçüde etki ettiğini belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada, zorba veya mağdur olarak geleneksel zorbalığı veya siber zorbalığı yaşamış öğrencilerin daha fazla intihar düşüncesine sahip oldukları ve bu tür zorbalığı yaşamamış olanlardan daha fazla intihar girişiminde bulunmalarının muhtemel olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bu tür davranışlara maruz kalmanın, zorbalık davranışlarında bulunmadan daha güçlü biçimde intihar düşünce ve davranışlarıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Akt;Serin, 2012).

Ybarra, Espelage ve Mitchell'in (2007), siber zorbalığın etkilerini araştırdıkları çalışmalarında yaşları 10 ile 15 arasında değişen 1588 ergen ile çalışmışlardır. Katılımcıların %48'ini kızlar, %52'sini erkekler oluşturmuştur. Katılımcılar siber zorbalık yaşantılarına göre dört gruba ayrılmıştır. Birinci grup siber zorbalıkla ilgili yaşantısı olmayanlar, ikinci grup sadece siber zorbalık yapanlar, üçüncü grup sadece siber zorbalık davranışlarına maruz kalanlar ve dördüncü grup ise hem siber zorbalık yapan hem de siber zorbalığa maruz kalan kişilerden oluşmaktadır. Araştırmada siber zorbalığın yaygınlığı %21 olarak bulunmuştur. Araştırma sonuçları sadece siber zorbalık uygulayan ve hem siber zorba hem de siber kurban olan kişilerin psikolojik problemler yaşadıklarını ortaya çıkarmıştır. Bu problemler arasında alkol ve marihuana kullanımı bulunmaktadır(Akt;Çetinkaya, 2010).

NCH (National Children's Home) siber zorbalık hakkında iki çalışma yürütmüştür. Birinci çalışma 2002 yılında yapılmıştır ve ulusal bir çalışma olarak yürütülmüştür. Bu çalışmada daha çok cep telefonu aracılığı ile yapılan metin mesajı zorbalığına odaklanılmıştır. Araştırmaya 11 ile 19 yaşları arasındaki gençler katılmışlar ve katılımcıların %16'sı tehdit

veya zorbalık içeren metin mesajları aldıklarını belirtmişlerdir. Bu kişilerin %29'u ise zorbalığa maruz kaldıklarını kimseye söylemediklerini belirtmişlerdir (Akt;Çetinkaya, 2010).

NCH (National Children's Home) (2005), ilk çalışmasını devam ettiren çok daha detaylı ikinci bir çalışmayı bir telefon şirketi olan Tesco Mobile ile birlikte yürütmüştür. 11 ile 19 yaşları arasında 770 kişi ile çalışılan araştırmada katılımcıların %20'si dijital zorbalık çeşitleri ile tehdit edildiklerini ya da zorbalık gördüklerini söylemişlerdir. Zorbalık görenlerin %14'ünün metin mesajları, %5'inin chat odaları, %4'ünün ise e-mail aracılığı ile zorbalık davranışlarına maruz kaldıkları belirlenmiştir. Araştırmada metin mesajları ile yapılan zorbalığın en yaygın siber zorbalık formu olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmada ortaya çıkan bulgular arasında gençlerin %10'unun cep telefonu ile fotoğraflarının çekildiğini ve korkutulduklarını, bunların %17'si ise bu görüntülerin başkalarına gönderildiğini bildirmişlerdir. Araştırma katılımcılarının %11'i başkalarına zorbalık ya da tehdit edici mesaj gönderdiklerini söylemiştir. Diğer bir sonuç olarak ise zorbalığa uğrayanların %26'sı onlara zorbalık yapanların yabancı olduğunu, %28'i de zorbalığa maruz kaldıklarını başka bir kişiye söylemediklerini belirtmişlerdir (Akt;Çetinkaya, 2010).

Li'nin (2006) Kanada'da yaptığı bir başka çalışmada 7, 8 ve 9. Sınıf öğrencilerinden 264 (130 erkek, 134 kız) kişi ile yaptıkları anket çalışmasında katılımcıların %62'si bir başkasına 1 ile 3 defa siber zorbalık yaptığını, %37,8'i ise 3 defadan fazla siber zorbalık uyguladıklarını belirtmişlerdir. Araştırmada erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorbalık deneyimleri olduğu ortaya çıkmıştır (Akt;Çetinkaya, 2010).

Vandebosh, Van-Cleemput, Mortelmans ve Walrave'nin (2006) ilköğretim ve lise öğrencileri arasındaki siber zorbalık yaşantılarının yaygınlığını incelemek amacıyla İngiltere'de 2052 öğrenci ile yaptıkları araştırmada, katılımcıların %52,5'inin siber zorbalık deneyimleri olduğu ve erkeklerin kızlara göre daha çok siber zorba oldukları ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda araştırmada internet veya cep telefonu ile tehdit etme, aldatma ve birisi hakkında dedikodu yapma veya bir başkasının şifresini çalma davranışlarının en çok yapılan siber zorbalık davranışları olduğu ortaya çıkmıştır (Akt;Çetinkaya, 2010).

Kowalski ve Limber (2007) Amerika'da yaptıkları çalışmada siber zorbalığın yaygınlığını incelemek için 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinden 3767 (1852 erkek, 1915 kız) kişi ile çalışmışlardır. 23 maddelik kişisel soru formu ile siber zorbalığın yaygınlığı %4,1 olarak bulunmuştur. Araştırmacılar siber zorbalığın görülme oranının düşük olma sebebini sorulan soruların son iki aylık yaşantıyı kapsamamasından ve bu sürenin kısa olabileceğinden dolayı

olduğunu öne sürmüşlerdir. Araştırmada en çok kullanılan siber zorbalık çeşitlerinin %58,4 ile anlık mesajlaşma, %20,5 ile chat odaları ve %19,1 ile e-posta olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmada bulunan bir diğer bulgu da sınıf düzeyi arttıkça siber zorba olma olasılığı da artmaktadır (Akt;Çetinkaya, 2010).

Smith, Mandavi, Carvalho, Fisher, Russell ve Tippett'in (2008) İngiltere'de yaşları 11 ile 16 arasında değişen 533 (261 erkek, 267 kız) katılımcı ile yaptıkları çalışmada, siber zorbalık olaylarının oranının anlık mesajlaşma aracılığı ile %5,3 olduğu, telefon aramaları ile de %4,3 olduğu bildirilmiştir. Ayrıca araştırmada siber zorbalık deneyimlerinde kız ve erkekler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır (Akt;Serin, 2012).

Ortega, Elipe, Mora-Merchan, Calmaestra ve Vega (2009), 12-17 yaş grubunda farklı zorbalık türlerinin (doğrudan, dolaylı ve siber zorbalık) yaygınlığını inceledikleri çalışmada 12-14 yaşlarında doğrudan zorbalığa uğrama oranının daha fazla; son sınıf düzeyinde ise cep telefonu kullanılarak yapılan siber zorbalığa uğramanın diğer sınıf düzeylerine göre daha fazla olduğunu bildirmişlerdir. Dolaylı zorbalığa uğrama ve internet yoluyla zorbalığa uğrama açısından ise yaş farkı bulunmamıştır. Dolaylı zorbalığa uğrama açısından cinsiyet farkı gözlenmezken doğrudan zorbalığa erkeklerin daha fazla, cep telefonu ve internet yoluyla siber zorbalığa uğramada ise kızların daha fazla olduğu gözlenmiştir (Akt;Yüksel, 2011).

Twyman, Saylor, Taylor ve Comeaux, (2009) tarafından 11–17 yaşlarındaki ergenlere yönelik yapılan bir çalışmada, siber zorba ve mağdurların üçte ikisinin aynı zamanda geleneksel zorba ve mağdur oldukları belirlenmiştir (Akt;Serin, 2012).

Slonje ve Smith'in (2008) İsveç'te yaptıkları çalışmaya yaş ortalamaları 15,3 olan 360 (203 erkek, 157 kız) öğrenci katılmıştır. Araştırmacılar, Smith ve diğerlerinin (2006) çalışmalarında kullandıkları sorulardan yararlanmışlardır. Yaşa ve cinsiyete göre dört kategori (metin mesajı, eposta, telefon aramaları ve resim/video klip) araştırılmıştır. Çalışmada tekrarlayıcı siber zorbalık davranışlarının oranının %2,5 olduğu ve en olumsuz algılanan siber zorbalık davranışının resim/video klip zorbalığı olduğu bulunmuştur (Akt;Çetinkaya, 2010).

Amerika Birleşik Devletlerinde, Schenk ve Fremoun (2012), tarafından lise öğrencilerinde siber zorbalığın yaygınlığı ve psikolojik etkilerini belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada, öğrencilerin % 8.6'sının siber mağdur oldukları, mağduriyet yaşayan

öğrencilerin daha yüksek intihar düşüncesi, planlaması ve girişimlerine sahip oldukları bulunmuştur (Akt;Serin, 2012).

2.2.2. Siber Zorbalık İle İlgili Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Erdur-Baker, Güneri ve Altun'un (2006) son altı yılın gazete kayıtlarının toplanmasıyla yapılandırılan çalışmalarında sonuçlar kavgaların MSN ve/veya chat odalarında başladığını daha sonra fiziksel dünyaya taşındığını ve bıçaklama ya da cinayet ile sonuçlandığını göstermiştir.

Erdur-Baker ve Kavşut'un (2007) lise öğrencilerinin siber zorbalık deneyimlerini, internet ve cep telefonu kullanma sıklıklarını inceledikleri çalışmada 228 lise öğrencisi ile çalışmışlardır. Sonuçlar diğer ülkelerde karşılaşılan siber zorba veya siber kurban olma durumlarının ülkemizde de yaşandığını göstermektedir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere oranla hem daha fazla siber zorbalık yaptıklarını hem de daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Ayrıca internet temelli iletişim kaynaklarının kullanımı ile siber zorba ya da kurban olma arasında pozitif yönde ilişki bulunmuşken, okul türü, ailenin ekonomik geliri, yaş ve sınıf değişkenlerinin siber zorba ya da siber kurban olma ile ilişkili olmadığı gözlenmiştir.

Topçu ve Erdur-Baker'in (2007) yüz yüze gerçekleştirilen akran zorbalığı ile siber zorbalık arasındaki ilişkiyi toplumsal cinsiyete dayalı olarak inceledikleri çalışmada 356 lise öğrencisi ile çalışmışlardır. Öğrencilerin %53,4'ü erkek, %46,1'i kızdır. Bu çalışmada siber zorba ve siber kurban olma durumunu belirleyen iki paralel formlu ölçüm aracı ve zorbalık ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonuçları yüz yüze gerçekleştirilen zorbalık ile siber zorbalık arasında pozitif yönde ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca erkek öğrenciler kız öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık yaptıklarını rapor etmişlerdir.

Topçu, Erdur-Baker ve Çapa-Aydın'ın (2008) öğrencilerin siber zorbalık deneyimlerini farklı okul türlerine göre inceledikleri araştırmada yaşları 14 ile 15 arasında değişen 183 katılımcı ile çalışmışlardır. Katılımcılara demografik bilgi formu verilerek internet aracılı iletişim araçlarını kullanma sıklıklarını ve siber zorbalık yaşantılarını ölçen sorular sorulmuştur. Sonuçlar özel okul öğrencilerinin devlet okulu öğrencilerine göre daha sık internet aracılı iletişim araçlarını kullanmalarına rağmen devlet okulu öğrencilerinin özel okul öğrencilerine göre daha çok siber zorba ve siber kurban olduklarını göstermiştir. Özel

okulda okuyan siber kurbanlar siber zorbalık davranışlarını şaka olarak algıladıkları için önemsemediklerini belirtirken devlet okulunda okuyan siber kurban öğrenciler ise yapılan siber zorbalık davranışlarına karşı sinirlendiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %70'inin siber zorbalıkla karşılaştıklarında başkalarından yardım aldığı tespit edilmiştir. Devlet okulunda okuyanların %28,6'sı, özel okulda okuyanların ise %43,6'sı arkadaşlarından yardım aldığını belirtmişlerdir. Özel okulda okuyan öğrencilerin hiç biri öğretmenlerinden yardım almazken devlet okulunda okuyan öğrencilerin çok az bir kısmının öğretmenlerinden yardım istediği bulunmuştur. Devlet okulunda okuyan öğrencilerin %23,8'i hiç kimseden yardım istemediğini belirtirken, %28,6'sı arkadaşlarından, %13,3'ü ailesinden, %10,5'i akrabalarından, %17,1'i kardeşlerinden, %14,3'ü tanıdıklarından, %6,7'si okul danışmanından, %5,7'si öğretmenlerinden ve %1,9'u müdürden yardım istediğini belirtmişlerdir.

Arıcak, Siyahhan, Uzunhasanoğlu, Sarıbeyoğlu ve diğerleri (2008), ergenlerdeki siber zorbalık durumunu belirlemek için yaptığı çalışmalarında, 269 öğrenci ile çalışmıştır. Öğrencilerin yaşları 12 ile 19 arasında değişmekte olup 134 erkek ve 135 kız öğrenci bulunmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin %35,7'si zorba davranış gösterirken, %23,8'i hem zorba hem de kurban davranışları göstermiştir. Öğrencilerden sadece %5,9'unun yalnızca kurban durumunda olduğu bulunmuştur. Erkekler kızlara oranla daha fazla zorba, kurban ve hem zorba hem de kurban durumunu göstermektedirler. Araştırmada öğrencilerin %49'u siber zorbaların yakalanacağını düşündüklerini ve %40'ı da siber zorbalıkla karşılaştıklarında kimlere başvuracaklarını bildiklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu siber zorbalıkla karşılaştıklarında zorbayı ya da mailleri bloke ederek, zorbaya davranışlarını yapmamasını söyleyerek, kullanıcı adını değiştirerek baş ettiklerini söylerken %15'i arkadaşlarından yardım aldığını, %10'u ailesine söylediğini, %1'i öğretmenlerine ve %3,4'ü kimseye söylemediğini belirtmişlerdir.

Arıcak (2009), siber zorbalık ve psikiyatrik belirtiler arasındaki ilişkiyi incelemek için 695 üniversite öğrencisine demografik bilgi formunun yanı sıra siber zorbalıkla ilgili sorular ve Belirti Tarama Listesi-90-R (SCL-90-R) uygulamıştır. Öğrencilerin %19,7'si hayatında en az bir kez siber zorbalık yaptığını, %54,4'ü ise en az bir kez siber kurban olduklarını belirtmişlerdir. Bu yüzdeler içinden hesaplanan saf-siber zorbaların oranı %2 iken, %36,7'si saf-siber kurban, %17,7'si ise siber zorba-kurban olarak tanımlanmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların yaklaşık yarısı internet üzerinde ya da cep telefonu ile daha önceden (en az bir kez) bir başkasıymış gibi davrandıklarını ifade etmişlerdir. İnternet ya da cep telefonu

üzerinde kimliğini gizleme davranışı ile siber zorbalık arasında da anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Cinsiyete göre siber kurban olma durumu arasında anlamlı bir fark olmamasına karşın, erkeklerin kadınlara göre daha fazla siber zorbalık eylemlerine karıştıkları bulunmuştur. Aynı zamanda erkekler, gelecekteki olası siber zorbalık davranışlarında bulunmaya daha yatkın olarak belirlenmiştir. Bu araştırmadan ortaya çıkan en önemli sonuç, düşmanca duygular ve psikotik belirtilerin siber zorbalığı yordayan iki temel değişken olmasıdır.

Erdur-Baker (2010), siber zorbalık ve geleneksel zorbalık arasındaki ilişkiyi cinsiyete ve internet aracılı iletişim araçlarının sık ve riskli kullanımına göre incelediği araştırmasında yaşları 14 ile 18 arasında değişen 276 ergen (123 kız, 151 erkek, 2 belirsiz) ile çalışmıştır. Araştırma sonuçları, katılımcıların %32 sinin hem geleneksel hem de siber zorbalık kurbanı olduğunu, %26 sınıfın ise hem geleneksel zorbalıkta hem de siber zorbalıkta zorba olduklarını göstermiştir. Erkeklerin kızlara göre her iki zorbalık türünde de daha fazla zorba ve kurban oldukları belirlenmiştir. Cinsiyete göre geleneksel ve siber zorbalık arasındaki ilişkiye bakılmış ve erkeklerde anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Özdemir ve Akar (2011) tarafından Türkiye’de yapılan bir çalışmada lisede eğitim gören öğrencilerin %14’ünün siber zorbalığa maruz kaldıkları, %10’unun ise siber zorbalık yaptıkları belirlenmiştir. Araştırmada siber zorbalığın en sık yaşandığı siber ortamların internette yer alan sosyal paylaşım siteleri ve cep telefonları olduğu anlaşılmış, demografik değişkenlerin siber zorbalık üzerinde bir etkisi olmadığı görülmüştür. Buna karşın günlük internet kullanım süresi beş saati aşan katılımcıların diğer gruplara göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları saptanmıştır.

Çetinkaya (2010) tarafından Türkiye’de ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine yönelik yapılan bir çalışmada, siber zorbalık davranışlarını erkeklerin kızlara göre daha fazla uyguladıkları ve bu davranışlara kızlara oranla daha fazla maruz kaldıkları bu nedenle erkek öğrencilerin daha fazla risk altında oldukları görülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu siber zorbalık davranışlarıyla karşılaştıklarında ne yapacaklarını bilmediklerini ifade etmişlerdir.

Yüksel, (2011) Bu araştırmanın temel amacı riskli internet davranışları, içsel ve dışsal koşullu öz-değer alanlarının siber zorbalık/mağduriyet üzerindeki etkisini incelemektir. Sakarya Üniversitesi’nin çeşitli bölümlerinde okuyan 505 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların 360 tanesi kız, 145 tanesi ise erkektir. Araştırmadan elde edilen bulgular araştırmanın

hipotezlerini desteklemektedir. Modelin uyum iyiliği indeksleri ($\chi^2/sd= 2.80$, $p=.000$ RMSEA=.06, % 90 RMSEA CI= .055-.064, CFI=.92, TLI= .91, RMR=.06 ve SRMR=.06) modelin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir. Yol analizi sonuçlarına göre riskli internet davranışları ve dışsal öz-değer alanları siber zorbalığı/mağduriyeti pozitif, içsel öz-değer alanları ise negatif yönde yordamaktadır. Kurulan yapısal eşitlik modeli siber zorbalığın/mağduriyetin %42'sini açıklamaktadır. Üç yönlü ANOVA sonuçları siber zorbalık ve mağduriyetin yalnızca cinsiyete göre farklılaştığını, ancak yasa ve ailenin aylık gelirine göre ise farklılaşmadığını ortaya koymuştur.

Yaman, Peker (2012) tarafından ortaöğretim öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algılarını belirlemektir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin siber dilsel zorbalık, kimliği gizleme ve siber sahtecilik boyutlarında siber zorbalık yaptıkları belirlenmiştir. Bunun dışında, arkadaş ortamı, can sıkıntısı, intikam alma isteği gibi nedenlerle siber zorbalık yaptıkları saptanmıştır. Siber zorbalık davranışlarını; kendilerini iyi hissetmek, arkadaşlık ilişkilerini geliştirme ve zamanı keyifli geçirme isteğinden sürdürdükleri bulgulanmıştır. Siber zorbalığa maruz kaldıklarında ise öfke, üzüntü ve intikam duyguları yaşadıkları görülmüştür. Siber zorbalığın belirti ve sonuçlarının neler olduğu, siber zorbalıkla başa çıkma gibi konularda ailelere, öğretmenlere ve öğrencilere seminerler düzenlemelidir.

Dilmaç (2009) tarihinde Bu çalışma psikolojik ihtiyaçlar ile sanal zorbalık arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmaya Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesinde on beş farklı anabilim dalında öğrenim görmekte olan 666 lisans öğrencisi (231 erkek, 435 kız) katılmıştır. Bu araştırma genel tarama modeline uygun olarak yapılmıştır. Araştırmanın örnekleme tesadüfi örneklem yöntemi seçilmiştir. Çalışmada verilerin toplanmasında demografik veriler ile sanal zorbalık yapma ve maruz kalmaya ilişkin sorular ve Sıfat Tarama Listesi kullanılmıştır. Öğrencilerin % 22,5'i en az bir kere sanal zorbalık yaptıklarını belirtirken % 55,3'ü ise hayatlarında en az bir kere sanal zorbalığa maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Erkekler kızlara oranla daha çok sanal zorbalık olayına değinmiştir. Sonuçlar *saldırganlık* ve *ilgi görmenin* sanal zorbalığı olumlu olarak yordadığına işaret etmektedir.

Dilmaç ve Aydoğan (2010) Bu çalışmanın amacı ortaöğretim öğrencilerinin sahip oldukları insani değerler ile sanal zorbalık arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırma genel tarama modeline uygun olarak yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu Konya ilinde öğrenim gören üç yüz ortaöğretim öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Dilmaç (2007) tarafından geliştirilen ve altı alt boyutu olan İnsani Değerler Ölçeği ile Arıca (2009) tarafından geliştirilen sanal zorbalıkla ilgili sorulardan

oluşmaktadır. Yapılan analizler sonucunda, insani değerler leğinin alt boyutunun da sanal zorbalık davranışlarıyla ilişkili olduğu görülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma evreni-örnekleme, veri toplama araçları ile toplanan verilerin değerlendirilmesinde kullanılan istatistiksel yöntemler üzerinde durulmuştur

3.1.ARAŞTIRMANIN MODELİ

2011–2012 akademik yılında İstanbul da yer alan orta öğretim öğrencilerinden siber mağdur olmanın insani değerler ve sosyodemografik değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmaktadır.

Bu araştırma genel tarama modelinin bir alt türü olan ilişkisel tarama modelidir. Genel tarama modelleri çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir. Genel tarama modelleri ile tekil ya da ilişkisel taramalar yapılabilir. İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2008).

3.2.ÇALIŞMA EVRENİ -ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın çalışma evrenini, Araştırma evreni 2011–2012 akademik yılında İstanbul’ da yer alan orta öğretim öğrencilerinden oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme 2011-2012 yılında İstanbul’ da yer alan yer alan 5 farklı ortaöğretim ve bu ortaöğretimin farklı sınıf seviyelerinde eğitim görmekte olan öğrencilerden tesadüfi yöntemle seçilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyet Değişkeni

Cinsiyet	Frekans	%
Kız	584	56,3
Erkek	454	43,7
Toplam	1038	100

Tablo 1’de görülebileceği üzere katılımcıların %56,,3’ünü oluşturan kızların sayısı 584’tür. Erkeklerin sayısı ise 454 olup katılımcıların %43,7’sini oluşturmaktadır.

3.3.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

İnsani Değerler Ölçeği (İDÖ): Bu araştırmada, öğrencilerin insani değerlerini belirlemede, Dilmaç (2007), tarafından ortaöğrenim düzeyindeki öğrenciler (ergenler) için geliştirilen “İnsani Değerler Ölçeği (İDÖ)” kullanılmıştır. Ölçekte, insani değerler süreci a. Sorumluluk (7 madde) b. Dostluk/Arkadaşlık (7 madde) c. Barışçı Olma (7 madde) d. Saygı (7 madde) e. Hoşgörü (7 madde) f. Dürüstlük (7 madde) olarak altı boyutta toplam 42 madde ile ölçülmektedir. Bu ölçek bireysel veya gruplar halinde uygulanabilen Likert tipi bir ölçektir. Ölçekteki maddeler beş basamaklı “Likert Tipi” (A: Hiçbir Zaman, B: Nadiren, C: Arasına, D: Sık Sık, E: Her Zaman) bir dereceleme ölçeği şeklinde ifade edilmiştir. Maddeler A:1- B:2- C:3- D:4- E:5 şeklinde puanlanmıştır. Puanların artması/azalması bireylerin insani değerlere daha fazla sahip olduğunu/olmadığını göstermektedir.

İDÖ’ nün güvenilirlik çalışması için iç tutarlılık katsayıları (Cronbach Alpha) hesaplanmıştır. 7 maddeden oluşan “Sorumluluk” alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı alfa: ,73 olarak hesaplanmıştır. 7 maddeden oluşan “Dostluk/Arkadaşlık” alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı alfa: ,69 olarak hesaplanmıştır. 7 maddeden oluşan “Barışçı Olma” alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı alfa: ,65 olarak hesaplanmıştır. 7 maddeden oluşan “Saygı” alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı alfa: ,67 olarak hesaplanmıştır. 7 maddeden oluşan “Dürüstlük” alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı alfa: ,69 olarak hesaplanmıştır. 7 maddeden oluşan “Hoşgörü” alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı alfa: ,70 ve 42 maddelik tüm ölçek için iç tutarlılık katsayısı ise alfa. 92 bulunmuştur. Bu kararlılık katsayıları “Sorumluluk” için ,73, “Dostluk/Arkadaşlık” için ,91, “Barışçı Olma” için ,80, “Saygı” için ,88, “Dürüstlük” için ,75, “Hoşgörü” için ,79 olarak bulunmuştur. Ölçeğin tümü için kararlılık katsayısı: ,87 bulunmuştur. (Dilmaç, 2007)

Siber Mağduriyet Ölçeği: Bu araştırmada, öğrencilerin siber mağduriyetlerini belirlemede, Arıca, Tanrıku, Kımay (2012), tarafından “Siber Mağduriyet Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, 24 maddeden oluşmaktadır ve 532 öğrenciden elde edilen veriler üzerinde yapılan istatistiksel analizlerde ölçeğin tek faktör yapısına sahip olduğu görülmüştür. Bu tek faktör toplam varyansın %30.17’sini oluşturmaktadır. Madde faktör yükleri .43 ile .67 arasında değişmektedir. Cronbach alfa katsayısı ise .89, test-tekrar-test korelasyonu ise .75 olarak

bulunmuştur. Elde edilen bu değerlerden ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu yargısına varılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu öğrencilere ilişkin sosyo-demografik bilgiler elde etmek amacıyla kullanılmıştır.

3.4.VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

3.4.1. Verilerin Toplanması

Verileri toplamak amacıyla daha önce tesadüfi olarak belirlenen örneklem grubundaki anabilim dallarına ölçeklerin uygulanacağı saatler belirlenmiştir. Kararlaştırılan saatlerde Kişisel Bilgi Formu, *İnsani Değerler Ölçeği* ve Siber Mağduriyet Ölçeği birlikte uygulanmıştır. Öğrencilerin özlük nitelikleriyle ilgili bilgileri elde etmek için ayrıca kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Uygulamadan önce ölçeklerle ilgili yönergeler okunmuş ve uygulamayla ilgili bir bilgi verilmiştir. Uygulama yaklaşık 10-25 dakika sürmüştür.

3.4.2. Verilerin Analizi

İlk aşamada ölçekler ayrı ayrı değerlendirilmiş, ölçekleri eksik ya da yanlış olan öğrenciler örneklemde çıkarılmıştır. Bunun sonucunda çalışma grubu için 1038 ortaöğretim öğrencisinin puanları değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırmada veri toplama araçlarından elde edilen veriler SPSS 18.00 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Ergenlere, *İnsani Değerler Ölçeği* ile *Siber Mağduriyet Ölçeği* puanları arasındaki ilişkini belirlemek amacıyla Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Tekniği uygulanmıştır. Ergenlerin sahip oldukları değerler ile maruz kaldıkları siber zorbalıkların sosyo demografik değişkenler açısından farklılaşmanın belirlenmesine yönelik de, Tek Yönlü Varyans Analizi ile Bağımsız T testi tekniği kullanılmıştır.

BÖLÜM IV BULGULAR

Bu bölümde alt problemlerle ilgili bulgulara yer verilmiştir. Ergenlerin “Siber Mağdur Olmanın İnsani Değerler ve Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmiştir.

Tablo 1. İnsani Değerler İle Siber kurbanlık Arasındaki İlişkileri Gösteren Korelasyon Değerleri

	Sorumluluk	Dostluk	Barışçı Olma	Saygı	Hoşgörü	Dürüstlük	Siber Kurbanlık
Sorumluluk	1						
Dostluk	,397**	1					
Barışçı Olma	,439**	,307**	1				
Saygı	,476**	,375**	,541**	1			
Hoşgörü	,158**	,259**	,266**	-,282**	1		
Dürüstlük	,327**	,233**	,264**	,312**	,149**	1	
Siber Kurbanlık	-,089**	-,076*	-,153**	-,149**	-,109**	-,117**	1

*p< .05 **p< .01

Yukarıdaki tablo incelendiğinde siber kurbanlığın insani değerlerle arasındaki korelasyon değerleri; sorumluluk için $r = -.09$, dostluk için $r = -.08$, barışçı olma için $r = -.15$, saygı için $r = -.15$, hoşgörü için $r = -.11$ ve dürüstlük için $r = -.12$ düzeyindedir. Analiz sonuçları, siber kurbanlık ile sorumluluk, dostluk, barışçı olma, saygı, hoşgörü ve dürüstlük

insani değerleri arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin var olduğunu göstermektedir ($p < .05$).

Tablo 2. Siber kurbanlık Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{x}	ss	t	p
Erkek	450	27,18	4,76	-1,579	,115
Kız	578	26,75	3,91		

* $p < .05$

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, siber kurbanlık aritmetik ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda, erkek ve kız öğrencilerin aritmetik ortalamalar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($t = -1,579$; $p > .05$).

Tablo 3. Siber kurbanlık Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

f, x ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
	Yaş	N	\bar{x}	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Siber Kurbanlık	14	11	28,18	6,69	G. Arası	75,369	6	12,558	,675	,670
	15	167	26,69	4,10	G. İçi	18982,912	1021	18,592		
	16	225	26,64	3,96	Genel	19058,261	1027			
	17	384	27,13	4,34						
	18	216	27,05	4,67						
	19	19	26,53	3,38						
	20	6	28,17	4,67						

* $p < .05$

Siber kurbanlığın yaş değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, yaş değişkenine göre siber kurbanlığın anlamlı bir farklılaşma göstermediği tespit edilmiştir ($p > .05$).

Tablo 4. Siber kurbanlık Puanlarının Sınıf Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		f, x ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları				
Siber Kurbanlık	Sınıf	N	\bar{x}	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Siber Kurbanlık	9	254	27,03	4,53	G. Arası	17,804	3	5,935	,319	,812
	10	152	26,84	3,93	G. İçi	19040,457	1024	18,594		
	11	294	27,09	4,49	Genel	19058,261	1027			
	12	328	26,79	4,14						

*p < .05

Siber kurbanlığın sınıf değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, sınıf değişkenine göre siber kurbanlığın anlamlı bir farklılaşma göstermediği tespit edilmiştir (p> .05).

Tablo 5. Siber kurbanlık Puanlarının Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		f, x ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları				
Siber Kurbanlık	Anne E. D.	N	\bar{x}	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Siber Kurbanlık	Okur-Yazar	68	26,57	3,81	G. Arası	271,477	4	67,869	3,696	,005
	Değil					18786,783	1023	18,364		
	Okur-Yazar	60	26,40	3,89	G. İçi Genel	19058,261	1027			
	İlköğretim	609	26,82	4,21						
	Ortaöğretim	240	27,04	4,23						
Üniversite	51	29,08	6,09							

*p < .05

Tablo 6. Siber kurbanlık Puanlarının Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Anlamlı Şekilde Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Anne Eğitim Durumu	Ortalama Fark	Standart Hata	p
O.Y. Değil Okur-Yazar	,17353	,75904	1,000
İlköğretim	-,24256	,54792	,995
Ortaöğretim	-,46397	,58871	,961
Üniversite	-2,50490*	,79382	,042
Okur-Yazar O.Y. Değil	-,17353	,75904	1,000
İlköğretim	-,41609	,57985	,972
Ortaöğretim	-,63750	,61854	,900
Üniversite	-2,67843*	,81619	,030
İlköğretim O.Y. Değil	,24256	,54792	,995
Okur-Yazar	,41609	,57985	,972
Ortaöğretim	-,22141	,32661	,977
Üniversite	-2,26234*	,62469	,011
Ortaöğretim O.Y. Değil	,46397	,58871	,961
Okur-Yazar	,63750	,61854	,900

İlköğretim	,22141	,32661	,977
Üniversite	-2,04093*	,66076	,050
Üniversite O.Y. Değil	2,50490*	,79382	,042
Okur-Yazar	2,67843*	,81619	,030
İlköğretim	2,26234*	,62469	,011
Ortaöğretim	2,04093*	,66076	,050

*p < .05

Siber kurbanlığın anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, anne eğitim durumu değişkenine göre siber kurbanlığın anlamlı bir farklılaşma gösterdiği tespit edilmiştir (p < .05). Anne eğitim durumuna ilişkin farkın kaynağını bulmak için yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre, üniversite mezunu anneye sahip öğrencilerin siber kurbanlık puan ortalamasının (x= 29,078), okur yazar değil (x= 26,573), okur yazar (x= 26,400) ve ilköğretim (x= 26,816) mezunu anneye sahip olan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur (p < .05).

Tablo 7. Siber kurbanlık Puanlarının Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		f, x ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları				
	Baba E. D.	N	\bar{x}	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Siber Kurbanlık	Okur-Yazar	5	25,80	4,02	G. Arası	473,993	4	118,498	6,518	,000
	Değil				G. İçi	18580,502	1022	18,181		
	Okur-Yazar	38	26,71	2,87	Genel	19054,495	1026			
	İlköğretim	492	26,30	3,51						
	Ortaöğretim	396	27,46	4,76						
	Üniversite	96	28,21	5,95						

*p < .05

Tablo 8. Siber kurbanlık Puanlarının Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Anlamlı Şekilde Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Baba Eğitim Durumu	Ortalama Fark	Standart Hata	p
O.Y. Değil Okur-Yazar	-,91053	2,02843	,995
İlköğretim	-,50081	1,91652	,999
Ortaöğretim	-1,66717	1,91886	,944
Üniversite	-2,40833	1,95589	,824
Okur-Yazar O.Y. Değil	,91053	2,02843	,995
İlköğretim	,40971	,71790	,988
Ortaöğretim	-,75665	,72412	,895
Üniversite	-1,49781	,81720	,500
İlköğretim O.Y. Değil	,50081	1,91652	,999
Okur-Yazar	-,40971	,71790	,988
Ortaöğretim	-1,16636*	,28786	,003

Üniversite	-1,90752*	,47574	,003
Ortaöğretim O.Y. Değil	1,66717	1,91886	,944
Okur-Yazar	,75665	,72412	,895
İlköğretim	1,16636*	,28786	,003
Üniversite	-,74116	,48507	,675
Üniversite O.Y. Değil	2,40833	1,95589	,824
Okur-Yazar	1,49781	,81720	,500
İlköğretim	1,90752*	,47574	,003
Ortaöğretim	,74116	,48507	,675

*p< .05

Siber kurbanlığın baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, baba eğitim durumu değişkenine göre siber kurbanlığın anlamlı bir farklılaşma gösterdiği tespit edilmiştir (p< .05). Baba eğitim durumuna ilişkin farkın kaynağını bulmak için yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre, üniversite (x= 28,208) ve ortaöğretim mezunu babaya (x= 27,467) sahip öğrencilerin siberkurbanlık puan ortalamasının ilköğretim (x= 26,301) mezunu babaya sahip olan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur (p<.05).

Tablo 9. Siber kurbanlık Puanlarının Aile Ekonomik Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		f, x ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları				
Siber Kurbanlık	Aile E. D.	N	\bar{x}	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
	Düşük	40	26,98	4,33	G.	107,703	3	35,904	1,940	,121
	Orta	516	26,85	4,18	Arası	18950,548	1024	18,506		
	İyi	444	26,93	4,24	G. İçi	19058,261	1027			
	Çok iyi	28	28,86	6,84	Genel					

*p< .05

Siber kurbanlığın aile ekonomik durumu değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, aile ekonomik durum değişkenine göre siber kurbanlığın anlamlı bir farklılaşma göstermediği tespit edilmiştir (F= 1,940; p> .05).

Tablo 10. Siber kurbanlık Puanlarının Siber zorbalığa Maruz Kalma Durumu Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

Siberzorbalığa Maruz Kalma	N	\bar{x}	ss	t	p
Evet	167	30,94	5,18	14,364	,000
Hayır	861	26,16	3,64		

* $p < .05$

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, siber kurbanlık aritmetik ortalamalarının siber zorbalığa maruz kalma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda, evet ve hayır diyen öğrencilerin aritmetik ortalamalar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t = 14,364$; $p < .05$). Bu sonuca göre, siber zorbalığa maruz kaldığını ifade eden öğrencilerin siber kurbanlık puan ortalamaları ($x = 30,94$) siber zorbalığa maruz kalmadığını ifade eden öğrencilerden ($x = 26,16$) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 11. Siber kurbanlık Puanlarının Siber zorbalığa Kaç Defa Maruz Kalma Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Siber Kurbanlık	f, x ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları				
	Kaç Defa	N	\bar{x}	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
0	859	26,16	3,65	G.	3461,972	5	692,394	45,37	,000	
1	46	29,22	3,63	Arası	15596,288	1022	15,261			
2	36	30,25	5,20	G. İçi	19058,261	1027				
3	25	31,12	4,71	Genel						
4	11	31,09	6,25							
5 ve üstü	51	32,69	5,87							

* $p < .05$

Tablo 12. Siber kurbanlık Puanlarının Siber zorbalığa Kaç Defa Maruz Kalma Durumu Değişkenine Göre Anlamlı Şekilde Farklaşıp Farklaşmadığına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Kaç Defa Maruz Kalma	Ortalama Fark	Standart Hata	p
0	1	-3,05441*	,59120
	2	-4,08702*	,66458
	3	-4,95702*	,79258
	4	-4,92793*	1,18536
	5 ve üstü	-6,52329*	,56302
1	0	3,05441*	,59120
	2	-1,03261	,86928
	3	-1,90261	,97066

	4	-1,87352	1,31113	,843
	5 ve üstü	-3,46888*	,79434	,002
2	0	4,08702*	,66458	,000
	1	1,03261	,86928	,923
	3	-,87000	1,01702	,981
	4	-,84091	1,34582	,996
	5 ve üstü	-2,43627	,85037	,146
3	0	4,95702*	,79258	,000
	1	1,90261	,97066	,573
	2	,87000	1,01702	,981
	4	,02909	1,41342	1,000
	5 ve üstü	-1,56627	,95376	,747
4	0	4,92793*	1,18536	,004
	1	1,87352	1,31113	,843
	2	,84091	1,34582	,996
	3	-,02909	1,41342	1,000
	5 ve üstü	-1,59537	1,29867	,912
5 ve üstü	0	6,52329*	,56302	,000
	1	3,46888*	,79434	,002
	2	2,43627	,85037	,146
	3	1,56627	,95376	,747
	4	1,59537	1,29867	,912

*p< .05

Siber kurbanlığın siber zorbalığa kaç defa maruz kalma durumu değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, siber zorbalığa kaç defa maruz kalma durumu değişkenine göre siber kurbanlığın anlamlı bir farklılaşma gösterdiği tespit edilmiştir (F= 45,37; p< .05). Siber zorbalığa kaç defa maruz kalma durumuna ilişkin farkın kaynağını bulmak için yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre, siber zorbalığa hiç maruz kalmayan öğrencilerin siber kurbanlık puan ortalamalarının (x= 26,16), 1 defa (x= 29,22), 2 defa (x= 30,25), 3 defa (x= 31,12), 4 defa (x= 31,09) ve 5 ve üstü defa (32,69) siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerinkinden anlamlı olarak daha düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca, siber zorbalığa 1 defa maruz kalan öğrencilerin siber kurbanlık puan ortalamalarının (x= 29,22), 5 ve üstü (x= 32,69) defa kalan öğrencilerinkinden anlamlı olarak daha düşük olduğu bulunmuştur (p< .05).

Tablo 13. Siber kurbanlık Puanlarının Siber zorbalık Yapma Durumu Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

Siberzorbalık Yapma	N	\bar{x}	ss	t	p
Evet	96	30,39	6,14	8,544	,000
Hayır	930	26,57	3,90		

* $p < .05$

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, siber kurbanlık aritmetik ortalamalarının siber zorbalık yapma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda, evet ve hayır diyen öğrencilerin aritmetik ortalamalar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t = 8,544$; $p < .05$). Bu sonuca göre, siber zorbalık yaptığını ifade eden öğrencilerin siber kurbanlık puan ortalamaları ($x = 30,39$) siber zorbalık yapmadığını ifade eden öğrencilerden ($x = 26,57$) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 14. Siber kurbanlık Puanlarının Siber zorbalığı Kaç Defa Yapma Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		f, x ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları				
	Kaç Defa	N	\bar{x}	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Siber Kurbanlık	0	925	26,57	3,91	G.	1353,589	5	270,718	15,627	,000
	1	18	29,11	5,47	Arası	17704,672	1022	17,324		
	2	12	28,83	5,18	G. İçi	19058,261	1027			
	3	10	28,60	5,32	Genel					
	4	11	31,55	6,90						
	5 ve üstü	52	30,96	6,37						

* $p < .05$

Tablo 15. Siber kurbanlık Puanlarının Siber zorbalığı Kaç Defa Yapma Durumu Değişkenine Göre Anlamli Şekilde Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Kaç Defa Yapma		Ortalama Fark	Standart Hata	p
0	1	-2,53706	,99053	,256
	2	-2,25928	1,20928	,625
	3	-2,02595	1,32329	,800
	4	-4,97140*	1,26238	,009
	5 ve üstü	-4,38748*	,59319	,000
1	0	2,53706	,99053	,256
	2	,27728	1,55114	1,000
	3	,51111	1,64158	1,000
	4	-2,43434	1,59289	,801
	5 ve üstü	-1,85043	1,13823	,755
2	0	2,25928	1,20928	,625
	1	-,27778	1,55114	1,000
	3	,23333	1,78213	1,000
	4	-2,71212	1,73738	,786
	5 ve üstü	-2,12821	1,33296	,769
3	0	2,02595	1,32329	,800
	1	-,51111	1,64158	1,000
	2	-,23333	1,78213	1,000
	4	-2,94545	1,81858	,758
	5 ve üstü	-2,36154	1,43718	,746
4	0	4,97140*	1,26238	,009
	1	2,43434	1,59289	,801
	2	2,71212	1,73738	,786
	3	2,94545	1,81858	,758
	5 ve üstü	,58392	1,38131	,999
5 ve üstü	0	4,38748*	,59319	,000
	1	1,85043	1,13823	,755
	2	2,12821	1,33296	,769
	3	2,36154	1,43718	,746
	4	-,58392	1,38131	,999

*p< .05

Siber kurbanlığın siber zorbalığı kaç defa yapma durumu değişkenine göre anlamli şekilde farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, siber zorbalığı kaç defa yapma durumu değişkenine göre siber kurbanlığın anlamli bir farklılaşma gösterdiği tespit edilmiştir (F= 15,627; p< .05). Siber zorbalığı kaç defa yapma durumuna ilişkin farkın kaynağını bulmak için yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre, siber zorbalığı 4 defa (x= 31,96) ve 5 ve üstü defa (x= 30,96) yapan öğrencilerin siber kurbanlık puan ortalamalarının siber zorbalığı hiç yapmayan öğrencilerinkinden (x= 26,57) anlamli olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur (p< .05).

Tablo 16. İnsani Değerler Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

Değerler	Cinsiyet	N	\bar{x}	ss	t	p
Sorumluluk	Erkek	454	25,27	4,19	6,788	,000
	Kız	584	26,99	3,94		
Dostluk	Erkek	453	27,78	5,05	5,221	,000
	Kız	584	29,25	4,02		
Barışçı Olma	Erkek	454	24,66	4,41	9,386	,000
	Kız	582	27,16	4,12		
Saygı	Erkek	453	26,75	4,95	1,657	,000
	Kız	584	27,23	4,40		
Hoşgörü	Erkek	453	23,05	3,50	,152	,879
	Kız	584	23,09	3,61		
Dürüstlük	Erkek	454	25,50	3,56	7,844	,000
	Kız	584	27,11	3,05		

* p< .05

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, insani değerler aritmetik ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda, erkek ve kız öğrencilerin aritmetik ortalamalar arasındaki fark sorumluluk (t= 6,788; p< .05), dostluk (t= 5,221; p< .05), barışçı olma (t= 9,386; p< .05), saygı (t= 1,657; p< .05) ve dürüstlük (t= 7,844; p< .05) değerleri için anlamlı bulunurken; hoşgörü (t= ,152; p> .05) değeri için ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuca göre, hoşgörü dışındaki insani değerlerin (sorumluluk, dostluk, barışçı olma, saygı, dürüstlük) puan ortalamalarının kız öğrencilerde daha fazla olduğu görülmüştür.

Tablo 17. İnsani Değerler Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

f, x ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
	Yaş	N	\bar{x}	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Sorumluluk	14	11	27,00	4,84	G. Arası	189,236	6	31,539	1,850	,087
	15	169	26,70	3,59	G. İçi	17580,099	1031	17,052		
	16	229	26,27	4,38	Genel	17769,334	1037			
	17	386	26,33	4,09						
	18	218	25,54	4,36						
	19	19	26,95	3,49						
	20	6	28,33	1,97						
Dostluk	14	11	27,45	7,34	G. Arası	233,159	6	38,860	1,878	,082
	15	169	28,82	4,12	G. İçi	21309,448	1030	20,689		
	16	229	28,83	4,50	Genel	21542,608	1036			
	17	385	28,88	4,42						
	18	218	27,77	5,08						
	19	19	28,58	3,42						
	20	6	30,33	1,21						

Barışçı Olma	14	11	24,91	5,41	G. Arası	138,833	6	23,139	1,183	,313
	15	169	26,36	4,02	G. İçi	20127,213	1029	19,560		
	16	229	26,10	4,30	Genel	20266,046	1035			
	17	384	26,28	4,29						
	18	218	25,57	4,87						
	19	19	25,58	4,89						
	20	6	23,67	7,55						
Saygı	14	11	25,00	4,36	G. Arası	212,412	6	35,402	1,639	,133
	15	169	27,77	4,13	G. İçi	22252,163	1030	21,604		
	16	229	27,23	4,31	Genel	22464,575	1036			
	17	386	26,77	4,33						
	18	217	26,72	5,80						
	19	19	26,89	4,65						
	20	6	28,83	3,66						
Dürüstlük	14	11	25,91	4,99	G. Arası	42,597	6	7,099	,622	,713
	15	169	26,20	3,50	G. İçi	11769,269	1031	11,415		
	16	229	26,41	3,26	Genel	11811,866	1037			
	17	386	26,60	3,19						
	18	218	26,19	3,64						
	19	19	26,63	3,18						
	20	6	27,50	4,09						
Hoşgörü	14	11	21,82	3,87	G. Arası	38,233	6	6,372	,501	,808
	15	169	22,91	3,48	G. İçi	13095,050	1030	12,714		
	16	229	23,14	3,46	Genel	13133,283	1036			
	17	386	23,15	3,73						
	18	217	23,00	3,52						
	19	19	23,47	2,09						
	20	6	24,33	3,88						

*p < .05

İnsani değerlerin yaş değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, yaş değişkenine göre insani değerlerin anlamlı bir farklılaşma göstermediği tespit edilmiştir (p> .05).

Tablo 18. İnsani Değerler Puanlarının Sınıf Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		f, x ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları				
Sorumluluk	Sınıf	N	\bar{x}	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Sorumluluk	9	256	26,59	3,87	G. Arası	54,344	3	18,115	1,057	,366
	10	155	26,39	3,89	G. İçi	17714,990	1034	17,132		
	11	298	26,01	4,47	Genel	17769,334	1037			
	12	329	26,12	4,13						
Dostluk	9	256	28,60	4,34	G. Arası	70,651	3	23,550	1,133	,335
	10	155	29,19	4,14	G. İçi	21471,956	1033	20,786		
	11	297	28,36	4,19	Genel	21542,608	1036			
	12	329	28,57	5,18						

Barışçı Olma	9	256	25,88	4,11	G. Arası	20,172	3	6,724	,343	,794
	10	155	26,30	4,48	G. İçi	20245,875	1032	19,618		
	11	296	26,14	4,19	Genel	20266,046	1035			
	12	329	26,02	4,83						
Saygı	9	256	27,57	4,19	G. Arası	125,854	3	41,951	1,940	,121
	10	155	27,19	4,45	G. İçi	22338,720	1033	21,625		
	11	297	26,71	4,44	Genel	22464,575	1036			
	12	329	26,80	5,23						
Dürüstlük	9	256	26,17	3,48	G. Arası	27,554	3	9,185	,806	,491
	10	155	26,68	3,20	G. İçi	11784,312	1034	11,397		
	11	298	26,38	3,43	Genel	11811,866	1037			
	12	329	26,47	3,32						
Hoşgörü	9	256	22,91	3,43	G. Arası	11,235	3	3,745	,295	,829
	10	155	23,10	3,74	G. İçi	13122,047	1033	12,703		
	11	297	23,07	3,51	Genel	13133,283	1036			
	12	329	23,19	3,63						

*p < .05

İnsani değerlerin sınıf değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, sınıf değişkenine göre insani değerlerin anlamlı bir farklılaşma göstermediği tespit edilmiştir (p > .05).

Tablo 19. İnsani Değerler Puanlarının Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		f, x ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları				
Sorumluluk	Anne E. D.	N	\bar{x}	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Sorumluluk	O.Y. Değil	68	26,96	3,58	G.	630,285	4	157,571	9,497	,000
	Okur-Yazar	62	25,66	4,07	Arası	17139,049	1033	16,592		
	İlköğretim	613	26,63	4,01	G. İçi	17769,334	1037			
	Ortaöğretim	244	25,84	4,11	Genel					
	Üniversite	51	23,29	5,12						
Dostluk	O.Y. Değil	68	27,85	3,83	G.	258,643	4	64,661	3,135	,014
	Okur-Yazar	62	28,69	7,35	Arası	21283,964	1032	20,624		
	İlköğretim	613	28,80	4,11	G. İçi	21542,608	1036			
	Ortaöğretim	243	28,71	4,23	Genel					
	Üniversite	51	26,67	6,82						
Barışçı Olma	O.Y. Değil	68	25,63	3,90	G.	90,887	4	22,722	1,161	,326
	Okur-Yazar	62	25,81	4,59	Arası	29175,159	1031	19,569		
	İlköğretim	613	26,16	4,30	G. İçi	20266,046	1035			
	Ortaöğretim	242	26,22	4,65	Genel					
	Üniversite	51	24,96	5,17						
Saygı	O.Y. Değil	68	27,22	3,68	G.	131,028	4	32,757	1,514	,196
	Okur-Yazar	62	27,03	3,90	Arası	22333,547	1032	21,641		
	İlköğretim	612	27,15	4,67	G. İçi	22464,575	1036			
	Ortaöğretim	244	26,95	4,70	Genel					
	Üniversite	51	25,51	5,98						

Dürüstlük	O.Y. Değil	68	26,44	3,40	G.	61,331	4	15,333	1,348	,250
	Okur-Yazar	62	25,68	3,31	Arası	11750,535	1033	11,375		
	İlköğretim	613	26,53	3,28	G. İçi	11811,866	1037			
	Ortaöğretim	244	26,38	3,39	Genel					
	Üniversite	51	25,80	4,31						
Hoşgörü	O.Y. Değil	67	23,33	3,00	G.	114,251	4	28,563	2,264	,060
	Okur-Yazar	62	22,97	2,94	Arası	13019,031	1032	12,615		
	İlköğretim	613	23,29	3,65	G. İçi	13133,283	1036			
	Ortaöğretim	244	22,70	3,47	Genel					
	Üniversite	51	22,12	4,02						

*p< .05

İnsani değerlerin anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, anne eğitim durumu değişkenine göre sorumluluk (F= 9,497; p< .05) ve dostluk (F= 3,135; p< .05) insani değerleri anlamlı bir farklılaşma gösterirken; barışçı olma (F= 1,161; p> .05), saygı (F= 1,514; p> .05), dürüstlük (F= 1,348; p> .05) ve hoşgörü (F= 2,264; p> .05) insani değerlerinin ise anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma göstermediği tespit edilmiştir.

Tablo 20. Sorumluluk İnsani Değer Puanlarının Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Anlamlı Şekilde Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Anne Eğitim Durumu		Ortalama Fark	Standart Hata	p
O.Y. Değil	Okur-Yazar	1,29459	,71526	,513
	İlköğretim	,32619	,52063	,983
	Ortaöğretim	1,11572	,55856	,408
	Üniversite	3,66176*	,75453	,000
Okur-Yazar	O.Y. Değil	-1,29459	,71526	,513
	İlköğretim	-,96840	,54284	,528
	Ortaöğretim	-,17887	,57931	,999
	Üniversite	2,36717	,77002	,051
İlköğretim	O.Y. Değil	-,32619	,52063	,983
	Okur-Yazar	,96840	,54284	,528
	Ortaöğretim	,78953	,30832	,162
	Üniversite	3,33557*	,59362	,000
Ortaöğretim	O.Y. Değil	-1,11572	,55856	,408
	Okur-Yazar	,17887	,57931	,999
	İlköğretim	-,78953	,30832	,162
	Üniversite	2,54605*	,62715	,003
Üniversite	O.Y. Değil	-3,66176*	,75453	,000
	Okur-Yazar	-2,36717	,77002	,051
	İlköğretim	-3,33557*	,59362	,000
	Ortaöğretim	-2,54605*	,62715	,003

*p< .05

Sorumluluk insani değerine ilişkin farkın kaynağını bulmak için yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre, üniversite mezunu anneye sahip öğrencilerin sorumluluk insani değeri puan ortalamasının ($x= 23,29$), okur-yazar değil ($x= 26,96$), ilköğretim ($x= 26,63$) ve ortaöğretim ($x= 25,84$) mezunu anneye sahip olan öğrencilerin sorumluluk insani değeri puan ortalamalarından anlamlı olarak daha düşük olduğu bulunmuştur.

Tablo 21. Dostluk İnsani Değer Puanlarının Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Anlamlı Şekilde Farklaşıp Farklaşmadığına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Anne Eğitim Durumu	Ortalama Fark	Standart Hata	p
O.Y. Değil Okur-Yazar	-,84061	,79746	,892
İlköğretim	-,95619	,58046	,607
Ortaöğretim	-,85488	,62303	,757
Üniversite	1,18627	,84124	,738
Okur-Yazar O.Y. Değil	,84061	,79746	,892
İlköğretim	-,11559	,60522	1,000
Ortaöğretim	-,01427	,64616	1,000
Üniversite	2,02688	,85851	,234
İlköğretim O.Y. Değil	,95619	,58046	,607
Okur-Yazar	,11559	,60522	1,000
Ortaöğretim	,10132	,34426	,999
Üniversite	2,14247*	,66184	,034
Ortaöğretim O.Y. Değil	,85488	,62303	,757
Okur-Yazar	,01427	,64616	1,000
İlköğretim	-,10132	,34426	,999
Üniversite	2,04115	,69947	,075
Üniversite O.Y. Değil	-1,18627	,84124	,728
Okur-Yazar	-2,02688	,85851	,234
İlköğretim	-2,14247*	,66184	,034
Ortaöğretim	-2,04115	,69947	,075

* $p < .05$

Dostluk insani değerine ilişkin farkın kaynağını bulmak için yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre, üniversite mezunu anneye sahip öğrencilerin dostluk insani değeri puan ortalamasının ($x= 26,67$), ilköğretim ($x= 28,80$) mezunu anneye sahip olan öğrencilerin dostluk insani değeri puan ortalamalarından anlamlı olarak daha düşük olduğu bulunmuştur.

Tablo 22. İnsani Değerler Puanlarının Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		f, x ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları				
	Baba E. D.	N	\bar{x}	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Sorumluluk	O.Y. Değil	5	28,00	1,22	G.	319,669	4	79,917	4,726	,001
	Okur-Yazar	38	25,13	3,84	Arası	17449,606	1032	16,909		
	İlköğretim	494	26,63	4,18	G. İçi	17769,275	1036			
	Ortaöğretim	403	26,19	3,87	Genel					
	Üniversite	97	24,87	4,84						
Dostluk	O.Y. Değil	5	26,00	4,53	G.	188,860	4	47,215	2,280	,059
	Okur-Yazar	38	27,61	5,17	Arası	21348,031	1031	20,706		
	İlköğretim	494	28,83	4,55	G. İçi	21536,892	1035			
	Ortaöğretim	403	28,69	4,21	Genel					
	Üniversite	96	27,65	5,55						
Barışçı Olma	O.Y. Değil	5	24,40	4,39	G.	26,688	4	6,672	,340	,851
	Okur-Yazar	38	25,53	4,37	Arası	20238,230	1030	19,649		
	İlköğretim	494	26,07	4,36	G. İçi	20264,918	1034			
	Ortaöğretim	402	26,12	4,48	Genel					
	Üniversite	96	26,03	4,61						
Saygı	O.Y. Değil	5	26,20	3,27	G.	56,180	4	14,045	,646	,630
	Okur-Yazar	38	26,58	4,81	Arası	22407,433	1031	21,734		
	İlköğretim	494	27,22	4,61	G. İçi	22463,614	1035			
	Ortaöğretim	402	26,95	4,47	Genel					
	Üniversite	97	26,53	5,63						
Dürüstlük	O.Y. Değil	5	27,00	2,35	G.	97,080	4	24,270	2,138	,074
	Okur-Yazar	38	25,44	3,77	Arası	11712,814	1032	11,350		
	İlköğretim	494	26,56	3,18	G. İçi	11809,894	1036			
	Ortaöğretim	403	26,46	3,36	Genel					
	Üniversite	97	25,71	4,15						
Hoşgörü	O.Y. Değil	4	23,00	1,63	G.	76,596	4	19,149	1,513	,196
	Okur-Yazar	38	23,13	2,83	Arası	13047,226	1031	12,655		
	İlköğretim	494	23,34	3,49	G. İçi	13123,822	1035			
	Ortaöğretim	403	22,87	3,68	Genel					
	Üniversite	97	23,07	3,69						

*p< .05

İnsani değerlerin baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, baba eğitim durumu değişkenine göre sorumluluk (F= 4,726; p< .05) değeri anlamlı bir farklılaşma gösterirken; dostluk (F= 2,280; p> .05), barışçı olma (F= ,340; p> .05), saygı (F= ,646; p> .05), dürüstlük (F= 2,138; p> .05) ve hoşgörü (F= 1,513; p> .05) insani değerlerinin ise baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma göstermediği tespit edilmiştir.

Tablo 23. Sorumluluk İnsani Değer Puanlarının Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Anlamlı Şekilde Farklaşıp Farklaşmadığına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Baba Eğitim Durumu		Ortalama Fark	Standart Hata	p
O.Y. Değil	Okur-Yazar	2,86842	1,95619	,708
	İlköğretim	1,37449	1,84822	,968
	Ortaöğretim	1,80893	1,85031	,916
	Üniversite	3,13402	1,88574	,599
Okur-Yazar	O.Y. Değil	-2,86842	1,95619	,708
	İlköğretim	-1,49393	,69223	,325
	Ortaöğretim	-1,05949	,69780	,680
	Üniversite	,26560	,78694	,998
İlköğretim	O.Y. Değil	-1,37449	1,84822	,968
	Okur-Yazar	1,49393	,69223	,325
	Ortaöğretim	,43444	,27602	,649
	Üniversite	1,75953*	,45666	,005
Ortaöğretim	O.Y. Değil	-1,80893	1,85031	,916
	Okur-Yazar	1,05949	,69780	,680
	İlköğretim	-,43444	,27602	,649
	Üniversite	1,32509	,46505	,088
Üniversite	O.Y. Değil	-3,13402	1,88574	,599
	Okur-Yazar	-,26560	,78694	,998
	İlköğretim	-1,75953*	,45666	,005
	Ortaöğretim	-1,32509	,46505	,088

*p< .05

Sorumluluk insani değerine ilişkin farkın kaynağını bulmak için yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre, üniversite mezunu babaya sahip öğrencilerin sorumluluk insani değeri puan ortalamasının ($x= 24,87$), ilköğretim ($x= 26,63$) mezunu babaya sahip olan öğrencilerin sorumluluk insani değeri puan ortalamalarından anlamlı olarak daha düşük olduğu bulunmuştur.

Tablo 24. İnsani Değerler Puanlarının Aile Ekonomik Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Sorumluluk	f, x ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları				
	Aile E. D.	N	\bar{x}	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Düşük		40	26,63	3,71	G.	9,094	3	3,031	,176	,912
Orta		523	26,23	4,19	Arası	17760,240	1034	17,176		
İyi		446	26,24	4,05	G. İçi	17769,334	1037			
Çok iyi		28	25,93	5,28	Genel					

Dostluk	Düşük	41	28,17	4,30	G.	100,487	3	33,496	1,614	,185
	Orta	522	28,35	4,24	Arası	21442,121	1033	20,757		
	İyi	446	28,97	4,84	G. İçi	21542,608	1036			
	Çok iyi	28	28,39	5,83	Genel					
Barışçı Olma	Düşük	41	24,98	4,39	G.	80,234	3	26,745	1,367	,251
	Orta	523	25,98	4,35	Arası	20185,812	1032	19,560		
	İyi	444	26,20	4,41	G. İçi	20266,046	1035			
	Çok iyi	28	26,89	5,93	Genel					
Saygı	Düşük	41	26,68	3,31	G.	19,633	3	6,544	,301	,825
	Orta	523	27,11	4,81	Arası	22444,942	1033	21,728		
	İyi	445	26,91	4,53	G. İçi	22464,575	1036			
	Çok iyi	28	27,46	5,49	Genel					
Dürüstlük	Düşük	41	25,56	3,22	G.	65,422	3	21,807	1,920	,125
	Orta	523	26,36	3,34	Arası	11746,444	1034	11,360		
	İyi	446	26,46	3,41	G. İçi	11811,866	1037			
	Çok iyi	28	27,50	3,57	Genel					
Hoşgörü	Düşük	41	23,07	3,50	G.	75,580	3	25,527	2,020	,109
	Orta	522	23,25	3,47	Arası	13056,703	1033	12,640		
	İyi	446	22,96	3,66	G. İçi	13133,283	1036			
	Çok iyi	28	21,68	3,42	Genel					

*p< .05

İnsani değerlerin aile ekonomik durum değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmış farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, aile ekonomik durum değişkenine göre insani değerlerin anlamlı bir farklılaşma göstermediği tespit edilmiştir (p> .05).

Tablo 25. İnsani Değerler Puanlarının Siber zorbalığa Maruz Kalma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Değerler	Maruz Kalma	N	\bar{x}	ss	t	p
Sorumluluk	Evet	167	25,71	4,13	-1,812	,070
	Hayır	871	26,35	4,14		
Dostluk	Evet	167	28,51	4,81	-,314	,754
	Hayır	870	28,63	4,51		
Barışçı Olma	Evet	166	24,98	4,49	-3,449	,001
	Hayır	870	26,27	4,38		
Saygı	Evet	166	26,34	4,77	-2,047	,041
	Hayır	871	27,15	4,63		
Hoşgörü	Evet	167	23,01	3,57	-,247	,805
	Hayır	870	23,09	3,56		
Dürüstlük	Evet	167	26,10	3,44	-1,287	,198
	Hayır	871	26,46	3,38		

* p< .05

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, insani değerler aritmetik ortalamalarının siberzorbalığa maruz kalma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda, siberzorbalığa maruz kalan ve kalmayan öğrencilerin aritmetik ortalamalar arasındaki fark barışçı olma ($t = -3,449$; $p < .05$) ve saygı ($t = -2,047$; $p < .05$) değerleri için anlamlı bulunurken; sorumluluk ($t = -1,812$; $p > .05$), dostluk ($t = -,314$; $p > .05$), hoşgörü ($t = -,247$; $p > .05$) ve dürüstlük ($t = -1,287$; $p > .05$) değerleri için ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuca göre, siberzorbalığa maruz kalan öğrencilerin barışçı olma değeri puan ortalamaları kalmayanlara göre daha yüksek; saygı değeri puan ortalamalarının ise daha düşük olduğu görülmüştür.

Tablo 26. İnsani Değerler Puanlarının Siber zorbalığa Kaç Defa Maruz Kalma Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		f, x ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları				
	Kaç Defa	N	\bar{x}	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Sorumluluk	0	869	26,35	4,14	G. Arası	127,165	5	25,433	1,488	,191
	1	46	26,00	3,81	G. İçi	17642,169	1032	17,095		
	2	36	26,33	3,20	Genel	17769,334	1037			
	3	25	25,76	3,57						
	4	11	23,90	3,70						
	5 ve üstü	51	25,27	5,18						
Dostluk	0	868	28,63	4,51	G. Arası	83,550	5	16,710	,803	,548
	1	46	28,89	4,13	G. İçi	21459,057	1031	20,814		
	2	36	29,25	4,04	Genel	21542,608	1036			
	3	25	28,52	5,55						
	4	11	28,82	3,87						
	5 ve üstü	51	27,49	5,58						
Barışçı Olma	0	868	26,28	4,38	G. Arası	312,096	5	62,419	3,222	,007
	1	46	25,48	4,26	G. İçi	19953,950	1030	19,373		
	2	36	25,36	3,89	Genel	20266,046	1035			
	3	25	24,80	4,85						
	4	11	23,18	4,26						
	5 ve üstü	50	24,60	4,95						
Saygı	0	869	27,17	4,62	G. Arası	183,954	5	36,791	1,702	,131
	1	46	27,02	4,34	G. İçi	22280,621	1031	21,611		
	2	35	26,51	4,45	Genel	22464,575	1036			
	3	25	26,28	5,37						
	4	11	24,64	4,11						
	5 ve üstü	51	25,76	5,29						
Dürüstlük	0	869	26,47	3,38	G. Arası	72,291	5	14,458	1,271	,274
	1	46	26,63	3,42	G. İçi	11739,576	1032	11,376		
	2	35	26,47	2,71	Genel	11811,866	1037			
	3	25	26,16	3,22						
	4	11	25,18	4,26						
	5 ve üstü	51	25,43	3,56						

Hoşgörü	0	868	23,09	3,56	G. Arası	18,121	5	18,121	1,432	,210
	1	46	22,43	3,40	G. İçi	13042,675	1031	12,651		
	2	36	23,47	3,79	Genel	13133,283	1036			
	3	25	23,48	3,80						
	4	11	20,82	4,67						
	5 ve üstü	51	23,42	2,96						

*p< .05

İnsani değerlerin siber zorbalığa kaç defa maruz kalma durumu değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, siber zorbalığa kaç defa maruz kalma durumu değişkenine göre insani değerlerin (sorumluluk, dostluk, saygı, dürüstlük ve hoşgörü) anlamlı bir farklılaşma göstermediği tespit edilmiştir (p> .05).

İnsani değerlerin siber zorbalığa kaç defa maruz kalma durumu değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, barışçı olma insani değerinde anlamlı bir farklılaşma görülmesine rağmen (F= 3,222; p< .05), farkın kaynağını bulmak için yapılan Scheffe testi sonuçlarında anlamlı bir farka rastlanılmamıştır (p> .05)

Tablo 27. İnsani Değerler Puanlarının Siber zorbalık Yapma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Değerler	Yapma Durumu	N	\bar{x}	ss	t	p
Sorumluluk	Evet	96	25,48	4,89	-1,897	,058
	Hayır	940	26,32	4,05		
Dostluk	Evet	96	27,58	4,95	-2,329	,020
	Hayır	939	28,72	4,51		
Barışçı Olma	Evet	96	23,85	5,26	-5,197	,000
	Hayır	938	26,29	4,27		
Saygı	Evet	96	25,65	5,64	-3,045	,002
	Hayır	939	27,16	4,52		
Hoşgörü	Evet	96	22,74	3,62	-,972	,331
	Hayır	939	23,11	3,56		
Dürüstlük	Evet	96	25,65	3,83	-2,303	,021
	Hayır	940	26,48	3,32		

* p< .05

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, insani değerler aritmetik ortalamalarının siber zorbalık yapma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda, siber zorbalık yapan ve yapmayan öğrencilerin aritmetik ortalamalar arasındaki fark dostluk (t= -2,329; p< .05), barışçı olma (t= -5,197; p< .05) ve saygı (t= -3,045; p< .05) değerleri için anlamlı bulunurken; sorumluluk (t= -1,897; p>

.05), hoşgörü ($t = -.972$; $p > .05$) ve dürüstlük ($t = -2,303$; $p > .05$) değerleri için ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalık yapmayan öğrencilerin dostluk, barışçı olma ve saygı değeri puan ortalamaları siber zorbalık yapan öğrencilerinkine göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 28. İnsani Değerler Puanlarının Siber zorbalığı Kaç Defa Yapma Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	f, x ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları				
	Kaç Defa	N	\bar{x}	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Sorumluluk	0	935	26,32	4,06	G.	130,784	5	26,157	1,530	,178
	1	18	24,94	4,80	Arası	17638,551	1032	17,092		
	2	12	26,00	3,86	G. İçi	17769,334	1037			
	3	10	27,30	3,59	Genel					
	4	11	23,82	3,03						
	5 ve üstü	52	25,65	5,41						
Dostluk	0	934	28,71	4,52	G.	125,310	5	25,062	1,206	,304
	1	18	27,72	5,94	Arası	21417,298	1031	20,773		
	2	12	28,58	5,11	G. İçi	21542,608	1036			
	3	10	27,80	3,55	Genel					
	4	11	26,55	4,70						
	5 ve üstü	52	27,65	4,74						
Barışçı Olma	0	933	26,32	4,23	G.	728,249	5	145,650	7,678	,000
	1	18	23,61	4,67	Arası	19537,797	1030	18,969		
	2	12	24,00	4,92	G. İçi	20266,046	1035			
	3	10	23,40	6,93	Genel					
	4	11	21,09	3,81						
	5 ve üstü	52	24,29	5,68						
Saygı	0	934	27,17	4,50	G.	288,697	5	57,739	2,684	,020
	1	18	25,22	5,87	Arası	22175,878	1031	21,509		
	2	12	24,58	3,78	G. İçi	22464,575	1036			
	3	10	26,50	4,48	Genel					
	4	11	23,82	4,77						
	5 ve üstü	52	26,35	6,43						
Dürüstlük	0	935	26,48	3,32	G.	109,433	5	21,887	1,930	,087
	1	18	26,00	4,14	Arası	11702,433	1032	11,340		
	2	12	25,92	3,09	G. İçi	11811,866	1037			
	3	10	27,60	2,67	Genel					
	4	11	24,82	4,96						
	5 ve üstü	52	25,37	3,64						

Hoşgörü	0	934	23,12	3,55	G.	62,515	5	12,503	,986	,425
	1	18	23,61	3,84	Arası	13070,766	1031	12,678		
	2	12	21,92	2,91	G. İçi	13133,283	1036			
	3	10	21,50	4,55	Genel					
	4	11	22,09	2,66						
	5 ve üstü	52	22,81	3,79						

*p< .05

İnsani değerlerin siber zorbalığı kaç defa yapma durumu değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda siber zorbalığı kaç defa yapma durumu değişkenine göre barışçı olma (F= 7,678; p< .05) ve saygı (F= 2,684; p< .05) değerleri anlamlı bir farklılaşma gösterirken; dostluk (F= 1,206; p> .05), sorumluluk (F= 1,530; p> .05), dürüstlük (F= 1,930; p> .05) ve hoşgörü (F= ,986; p> .05) insani değerlerinin ise siber zorbalığı kaç defa yapma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma göstermediği tespit edilmiştir.

İnsani değerlerin siber zorbalığı kaç defa yapma durumu değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, saygı insani değerinde anlamlı bir farklılaşma görülmesine rağmen (F= 2,684; p< .05), farkın kaynağını bulmak için yapılan Scheffe testi sonuçlarında anlamlı bir farka rastlanılmamıştır (p> .05)

Tablo 29. Barışçı Olma İnsani Değer Puanlarının Siberzorbalığı Kaç Defa Yapma Durumu Değişkenine Göre Anlamlı Şekilde Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Kaç Defa Yapma		Ortalama Fark	Standart Hata	p
0	1	2,71043	1,03641	,234
	2	2,32154	1,26533	,644
	3	2,92154	1,38463	,487
	4	5,23063*	1,32089	,008
	5 ve üstü	2,03308	,62058	,058
1	0	-2,71043	1,03641	,234
	2	-,38889	1,62313	1,000
	3	,21111	1,71776	1,000
	4	2,52020	1,66681	,808
	5 ve üstü	-,67735	1,19105	997
2	0	-2,32154	1,26533	,644
	1	,38889	1,62313	1,000
	3	,60000	1,86483	1,000
	4	2,90909	1,81801	,767
	5 ve üstü	-,28846	1,39482	1,000
3	0	-2,92154	1,38463	,487
	1	-,21111	1,71776	1,000
	2	-,60000	1,86483	1,000

	4	2,30909	1,90297	,916
	5 ve üstü	-,88846	1,50388	,997
4	0	-5,23063*	1,32089	,008
	1	-2,52020	1,66681	,808
	2	-2,90909	1,81801	,767
	3	-2,30909	1,90297	,916
	5 ve üstü	-3,19755	1,44541	,430
5 ve üstü	0	-2,03308	,62058	,058
	1	,67735	1,19105	,997
	2	,28846	1,39582	1,000
	3	,88846	1,50388	,997
	4	3,19755	1,44541	,430

*p< .05

Barışçı olma insani değerine ilişkin farkın kaynağını bulmak için yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre, 4 kez siber zorbalık yapan öğrencilerin barışçı olma değeri puan ortalamaları ($x= 21,09$) hiç siber zorbalık yapmayan öğrencilerin barışçı olma değeri puan ortalamalarından ($26,32$) anlamlı olarak daha düşük olduğu bulunmuştur.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, siber mağdur olmanın insani değerler ve sosyodemografik değişkenler açısından incelenmesi ile elde edilen bulgular literatür kapsamında tartışılmış ve yorumlanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular göre;

İnsani değerler ile siber kurbanlık puanlarına göre ilişki görülmektedir. Analiz sonuçları, siber kurbanlık ile sorumluluk, dostluk, barışçı olma, saygı, hoşgörü ve dürüstlük insani değerleri arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin var olduğunu göstermektedir. Siber kurban olan öğrencilerin sorumluluk, dostluk, barışçı olma, saygı, hoşgörü ve dürüstlük insani değerlere siber kurban olmayanlara oranla daha az sahip oldukları görülmektedir.

Araştırma elde edilen bulguya göre siber kurbanlık puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Araştırmanın bu bulgularını sanal zorbalığa maruz kalma açısından cinsiyetler arası fark olmadığını, elde edilen bulgular (Li, 2006; Slonje ve Smith, 2008; Syts, 2004; Williams ve Guerra, 2007) araştırma sonucuyla paralellik göstermektedir.

Sanal mağdurluk ile cinsiyet arasındaki ilişkileri inceleyen bazı araştırmalarda sanal zorbalığa maruz kalma açısından kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Li, 2006; Slonje ve Smith, 2008; Williams ve Guerra, 2007; Peker, Eroğlu, Çitemel, 2012). Bazı araştırmalarda da sanal zorbalığa maruz kalma türleri açısından kızlar ve erkekler arasında farklılıklar olduğu görülmüştür. Slonje ve Smith (2008) ergenlerle yaptıkları bir araştırmada kızların en çok e-posta yoluyla sanal zorbalığa maruz kaldıkları görülürken, Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippet (2006) de yazılı mesaj ve telefon konuşması yoluyla kızların erkeklerden daha fazla sanal zorbalığa maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Topçu ve Erdur-Baker (2007) tarafından yapılan bir başka araştırmada ise erkeklerin sohbet odası ve MSN'de sanal zorbalığa maruz kalma olasılıklarının daha fazla olduğu rapor edilmiştir. Bu araştırmada hem sanal zorbalık yapma hem de sanal zorbalığa maruz kalma türleri (internet, SMS, MSN, forum, sohbet odaları vb.) ayrı ayrı incelenmemiştir. Araştırmada elde edilen bulgu sanal mağdurluk ile cinsiyet ilişkileri açısından paralellik göstermemektedir.

Araştırmamızda elde edilen bir diğer bulgu siber kurbanlık puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Alanda yapılan diğer araştırmalara bakıldığında da yaş değişkeninin siber mağdurluk üzerinde bir etkisi olmağı görülmektedir

(Erdur-Baker & Kavşut, 2007). Yaş arttıkça akran zorbalığına uğrama oranları azalmakta, fiziksel zorbalık daha az uygulanmakta ve dolaylı yollarla yapılan zorbalık daha fazla yaşanmaktadır (Ortega ve diğer., 2009; Rigby, 2007; Şirvanlı-Özen, 2006). Farklı yaşlardaki öğrencilerin zorbalığa uğrama oranlarına bakıldığında yaş büyüdükçe mağdur olma oranının da azaldığı görülmektedir (Atik, 2006; Fekkes, Pijpers ve Verloove-Vanhorick 2005; 2005; Kapçı, 2004; Nansel, Overpeck, Pilla, Ruan, Simons-Morton ve Schidt 2001; Pişkin, 2005a; Totan, 2008; Wolke, Woods, Stanford, Schulz, 2001).

Ergenlerin siber kurbanlık puanlarının yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermemesi örnekleme oluşturan bireylerin yaş aralığının dar olmasından kaynaklanabilir. Yapılan araştırmalara bakıldığında yaşça daha büyük olan öğrencilerin cep telefonu ve internete ulaşmaları daha kolay olduğundan sanal zorbalık olaylarının da yaşla birlikte artacağı yönünde görüşler bulunmakla beraber (Campbell, 2005; Ybarra & Mitchell, 2004) sanal zorbalığa maruz kalmada yaşa bağlı olarak anlamlı bir farklılık olmadığını rapor eden araştırmalar da bulunmaktadır (Katzner, Fetchenhauer ve Belschak, 2009; Smith ve diğerleri, 2008; Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett 2006). Bu bağlamda yapılan araştırmalarda yaşça daha küçük olan ergenlerin sanal zorbalık olayları karşısında daha savunmasız olmalarına sebep olarak; internet konusunda daha deneyimsiz olmaları, sanal zorbalıkla başa çıkma ve sanal ortamdaki gelen tehditleri doğru bir biçimde değerlendirme becerilerinden yoksun olmaları gösterilmiştir (Ybarra, Mitchell ve Finkelhor, 2006; Williams ve Guerra, 2007).

Siber kurbanlık puanlarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir fark görülmemektedir. Erdur-Baker & Kavşut, (2007) yaptığı araştırmaya göre de sınıf değişkenine bağlı olarak siber kurbanlığın değişmediğini bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgu, Slonje ve Smith'in (2008) 12-20 yaş arası ve Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett'in (2005) 11-16 yaş arası ergenlerle yaptıkları araştırmalarda, sanal zorbalık gösterme açısından sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığını ortaya koydukları araştırma bulgularıyla tutarlıdır. Bu araştırmalar dışında diğer araştırmalarda bu araştırma sonuçları ile paralellik gösterdiği ve siber zorbalığın sınıf düzeylerine göre farklılık göstermediği şeklinde sonuçlara ulaşılmıştır (Akar,2011; Bayar, 2010; Burnukara, 2009; Slonje ve Smith, 2008; Williams ve Guerra, 2007; Ybarra, Mitchell, Wolak ve Finkelhor, 2006; Özdemir ve Smith ve diğ., 2005).

Bazı araştırmalarda siber zorbalığa maruz kalma ile sınıf düzeyi açısından bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (Katzner, Fetchenhauer ve Belschak, 2009; Özdemir ve Akar, 2011; Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett, 2006; Smith ve diğ., 2008), bazı araştırmalar ise siber

zorbaliğa maruz kalma oranlarının üst sınıflarda alt sınıflardan daha yüksek olduğu şeklindedir (Burnukara, 2009; Campbell, 2005; Kowalski ve Limber, 2007; Ybarra ve Mitchell, 2004). Siber zorbaliğa maruz kalma oranlarının üst sınıflarda alt sınıflardan daha yüksek olmasının sebebi siber ortam hakkında daha çok bilgi sahibi olmaları ve siber ortamı daha çok kullanmalarından kaynaklanıyor olabilir..

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu ise siber kurbanlık puanlarının anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma görülmektedir. Annenin Eğitim düzeyi arttıkça çocuklarının siber kurban olma oranı da artmaktadır. Erdur-Baker & Kavşut (2007) yaptığı araştırma paralellik göstermemektedir. Ailenin eğitimi siber mağdur olma arasında bir ilişki olmadığı bulunmuştur. Diğer bir araştırmada ise ailevi değişkenlerden öncelikle anne-baba eğitim durumuna bakıldığında, anne eğitim durumu ilginç biçimde zorba davranışlarla ilgili görülmemekle birlikte, sanal ve cinsel zorbalık bakımından anne eğitim durumu orta ve üst olan çocukların daha çok sanal ve cinsel zorbalık mağduru oldukları görülmektedir (Genç ve Aksu, 2010).

Çalışmanın başka bir sonucunda siber kurbanlık puanlarının baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık görülmektedir. Babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuklarının siber kurban olma oranı artmaktadır. Babası sadece okur-yazar olan çocuklar, babası ilkökul mezunu olan çocuklardan daha fazla siber zorbalık davranışları göstermektedirler. Araştırmalara göre ise ailevi değişkenlerden öncelikle anne-baba eğitim durumuna bakıldığında, anne eğitim durumu ilginç biçimde zorba davranışlarla ilgili görülmemekle birlikte, sanal ve cinsel zorbalık bakımından anne eğitim durumu orta ve üst olan çocukların daha çok sanal ve cinsel zorbalık mağduru oldukları görülmektedir (Genç ve Aksu, 2010).

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu ise siber kurbanlık puanlarının aile ekonomik durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma göstermediği tespit edilmiştir. Diğer araştırmalarda bu sonuçların aynı paralellikte aile ekonomik durumunun siber kurbanlık üzerinde bir farklılaşma bulunmadığı bulunmuştur (Erdur-Baker & Kavşut, 2007). Bazı araştırmalar ise Syts (2004) sosyo- ekonomik düzeyle siber zorbalık arasında dolaylı bir farklılaşma olduğunu belirtmiş ve sosyo- ekonomik düzeyin bilişim ve iletişim teknolojilerinin kullanılma sıklığını dolayısıyla da siber zorba ve siber mağdur olmayı etkilediğini ifade etmiştir. Akbulut, Şahin ve Erişti (2010) de benzer biçimde yüksek sosyo-ekonomik düzeyde yer alan bireylerin daha çok siber zorbaliğa maruz kaldığını bulmuştur.

Araştırma bulgularına göre siber kurbanlık puanlarının siber zorbalığa maruz kalma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma görülmektedir. Dilmaç (2009), tarafından yapılan araştırmaya göre sanal mağdurların oranı, sanal zorbaların oranından yüksektir.

Çalışmanın başka bir sonucunda siber kurbanlığın siber zorbalığa kaç defa maruz kalma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma gösterdiği tespit edilmiştir. En az bir kez ya da daha çok kez siber zorbalık yapmış olan öğrencilerin hiç yapmamış öğrencilere göre bu davranışları sergileme konusunda daha bilgili ve deneyimli olmaları bu tür siber zorba davranışlarını gösterme sıklıklarını artırabilmektedir (Serin, 2012). Raskauskas ve Stoltz (2007) 13- 18 yaşlarındaki öğrencilerin yaklaşık yarısının siber mağdur olduğunu ve her beş öğrenciden birinin de siber zorba olduğunu rapor etmiştir. Başka bir araştırmada Patchin ve Hinduja (2006), 18 yaş altındaki gençlerde her dokuz kişiden birinin siber zorbalık yaptığını, her üç kişiden birinin de siber zorbalığa maruz kaldığını tespit etmiştir. Li (2007) yaptığı çalışmada ise üç öğrenciden birinin siber mağdur, beş öğrenciden birinin ise siber zorba olduğunu saptamıştır.

Dilmaç (2009), üniversite öğrencilerinin yaklaşık dörtte birinin en az bir kere siber zorbalık yaptıklarını, yarısının ise hayatlarında en az bir kere siber zorbalığa maruz kaldıklarını bulmuştur. Bir başka araştırmada (Arıca ve diğ., 2008) üç öğrenciden birinin siber zorbalık yaptığı bulgulanmıştır. Topçu (2008), lise öğrencilerinin yaklaşık yarısının siber zorbalık yaptığını belirlemiştir. Erdur-Baker ve Kavşut (2007) 'un araştırması bilgi ve iletişim teknolojilerini sık sık kullanan 14-19 yaşındaki her dört öğrenciden birinin siber zorbalık yaptığını, her üç öğrenciden birinin de siber zorbalığa maruz kaldığını rapor etmiştir. Benzer bir araştırma da Arıca (2009) üniversite öğrencilerin beşte birinin hayatında en az bir kez siber zorbalık yaptığını, yarısının da en az bir kez siber mağdur olduklarını dile getirmiştir.

Siber kurbanlık puanlarının siber zorbalık yapma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma görülmektedir. Siber zorbalık yaptığını söyleyen öğrencilerin aynı zamanda siber kurban oldukları görülmektedir. Siber zorbalık az yaptığını söyleyen öğrenciler ise daha az siber kurban oldukları görülmektedir. Türkiye’de ve diğer ülkelerde yapılan araştırmalarda da olduğu gibi (Arıca vd., 2008; Erdur-Baker, 2010; Topçu vd., 2008; Patchin ve Hinduja, 2006; Li, 2005, Stys, 2004; Beran ve Li, 2005; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Ybarra vd., 2007) öğrencilerin siber zorbalık davranışlarını uyguladıkları ve siber zorbalık davranışlarına maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır.

İnsani değerler puanlarının cinsiyete göre insani değerlerin (sorumluluk, dostluk, barışçı olma, saygı, dürüstlük) anlamlı farklılaşma görülürken İnsani değerleri (Höşgörü) anlamlı farklılaşma olmamıştır. Kızlar erkeklere oranla daha sorumluluk, dostluk, barışçı olma, saygı, dürüstlük oldukları saptanmıştır. Öğrencilerin insani değer düzeylerinin cinsiyetlerine göre incelenmesinde, kızların insani değer puanları erkeklerden yüksek olduğu görülmüştür (Eser, 2012).

Dilmaç, Bozgeyikli, Çıkılı (2008) yaptıkları araştırmada elde edilen bulgulara baktığımızda evrensellik, özyönelim ve güç değerleri açısından cinsiyetler arası bir farklılığın ortaya çıktığını görmekteyiz. Evrensellik ve özyönelim değerleri boyutunda farklılaşma erkek öğrenciler lehineyken, güç boyutunda kız öğretmen adaylarının lehine farklılaşma gösterdiği gözlenmiştir. Diğer değerler bazında cinsiyet bazında bir farklılaşma olmadığı görülmektedir. Mehmedoğlu (2006), tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada ise, araştırmada kız ve erkek öğrencilerin değer grubuna verdikleri önem düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına bakılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgularda, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla hazcılık, özyönelim, evrenselcilik, iyimserlik, gelenek ve güvenirlilik değerlerine; erkek öğrencilerin ise kız öğrencilere oranla güç, başarı, uyarılım ve uyma değerlerine daha fazla önem verdikleri görülmektedir. Bacanlı (2002), tarafından öğretmen adayları arasında yapılan bir araştırmada erkek öğrencilerin geleneklere saygılı olmayı ve dindarlığı, daha çok ön plana çıkardıkları tespit edilmiştir. Yapılan bir diğer araştırmada ise, ahlâkî değerler erkeklerde ikinci, kızlarda üçüncü tercih olarak ortaya çıkmaktadır. Burada en çok dikkat çekici olan husus sosyal değerlerin tercih sıralamasında görülmektedir. Zira anlamlı olmasa da, kızlarda birinci sırayı alan sosyal değerler, erkeklerde üçüncü sıraya düşmektedir. Ayrıca kızlarda altıncı sırada olan siyasal değerler erkeklerde dördüncü sıraya yükselmektedir. Sosyal değerlerin tercih sıralamasında kız öğrencilerin önde olması, cinsiyet özellikleriyle de ilişkili olarak, onların çevrelerine Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi şefkat, merhamet ve sevgi ile baktığı; siyasal değerleri daha çok tercih eden erkek öğrencilerin ise yine cinsiyet özelliklerinden kaynaklanan duygularla sosyal çevrelerine karşı güçlü, otoriter ve söz sahibi bir konumda olmak istedikleri şeklinde yorumlanmıştır (Yapıcı & Zengin, 2003).

Dilmaç, Deniz ve Deniz, (2009) yaptıkları araştırmada cinsiyet değişkenine göre değerlerin alt boyutları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Hazcılık alt boyutunda kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Bu fark erkek öğrencilerin lehinedir. Değerler ölçeğinin bir diğer alt boyutu olan öz denetimde, kız

öğrencilerin aritmetik ortalamalarının anlamlı bir farkı ifade ettiği görülmektedir. Bu fark kız öğrencilerinin lehinedir. Yardımseverlik, uyum, güvenlik alt boyutları ortalamalarının da kız öğrencilerin lehine olduğu görülmektedir. Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı (2008) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada ise, öğretmen adaylarının değer algılarının farklı değişkenler açısından incelenmesinde elde edilen bulgulara baktığımızda evrensellik, özyönelim ve güç değerleri açısından cinsiyetler arası bir farklılığın ortaya çıktığını görmekteyiz. Evrensellik ve özyönelim değerleri boyutunda farklılaşma erkek öğrenciler lehineyken, güç boyutunda kız öğretmen adaylarının lehine farklılaşma gösterdiği gözlenmiştir. Mehmedoğlu (2006) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada ise, kız ve erkek öğrencilerin değer grubuna verdikleri önem düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına bakılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgularda, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla hazcılık, özyönelim, evrenselcilik, iyimserlik, gelenek ve güvenirlilik değerlerine; erkek öğrencilerin ise kız öğrencilere oranla güç, başarı, uyarılım ve uyma değerlerine daha fazla önem verdikleri görülmektedir (Akt;Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009).

Araştırmadan elde edilen bulgu insani değerler puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgu insani değerler puanlarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu alanda yapılan bazı araştırmalar paralellik gösterirken Eser (2012)'in yaptığı araştırma sonuçları da araştırmadaki bulgularla paralellik göstermektedir. Öğrencilerin insani değerler düzeylerinin sınıflarına göre incelenmesinde, anlamlı farklılık görülmemiştir; diğer araştırmalar da ise elde edilen bulgular, değerler ölçeği alt boyutlarından öz denetim, evrensellik, yardımseverlik güvenlik alt boyutlarının puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Üçüncü sınıf öğrencilerin puan ortalamaları birinci sınıf öğrencilerinin puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur (Dilmaç, Deniz, Deniz, 2009).

Araştırmadan elde edilen bulgu insani değerler puanlarının anne eğitim durumu değişkenine göre sorumluluk ve dostluk insani değerleri anlamlı bir farklılaşma gösterirken; barışçı olma, saygı, dürüstlük ve hoşgörü insani değerlerinin ise anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Eser, (2012)'in araştırmaların da öğrencilerin insani değerler düzeylerinin annelerinin eğitim durumuna göre incelenmesinde gruplara arasında anlamlı farklılık görülmemiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgu sorumluluk insani değer puanlarının anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgu dostluk insani değer puanlarının anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgu barışçı olma insani değer puanlarının siber zorbalığı kaç defa yapma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

İnsani değerler puanlarının baba eğitim durumu değişkenine göre sorumluluk değeri anlamlı bir farklılaşma gösterirken dostluk, barışçı olma, saygı, dürüstlük ve hoşgörü insani değerlerinin ise baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Diğer araştırmalarda ise öğrencilerin insani değerler düzeylerinin babalarının öğrenim durumuna göre incelenmesinde, gruplar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir (Eser, 2012).

Sorumluluk insani değer puanlarının anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Öğrencilerin insani değerler düzeylerinin annelerinin eğitim durumuna göre incelenmesinde gruplara arasında anlamlı farklılık görülmemiştir (Eser, 2012).

İnsani değerler puanlarının aile ekonomik durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

İnsani değerler puanlarının siber zorbalığa maruz kalma durumuna göre siber zorbalığa maruz kalan ve kalmayan öğrencilerin aritmetik ortalamalar arasındaki fark barışçı olma ve saygı değerleri için anlamlı bulunurken; sorumluluk, dostluk, hoşgörü ve dürüstlük değerleri için ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

İnsani değerler (sorumluluk, dostluk, saygı, dürüstlük ve hoşgörü) puanlarının siber zorbalığa kaç defa maruz kalma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

İnsani değerler puanlarının siber zorbalık yapma durumuna göre dostluk, barışçı olma ve saygı değerleri için anlamlı bulunurken; sorumluluk, hoşgörü ve dürüstlük değerleri için ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Bu sonuca göre, siber zorbalık yapmayan öğrencilerin dostluk, barışçı olma ve saygı değerini daha çok önem verirken siber zorbalık yapan öğrencilerin dostluk, barışçı olmak ve saygı değerine daha az önem verdikleri görülmektedir.

İnsani değerler puanlarının siber zorbalığı kaç defa yapma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

Barışçı olma insani değer puanlarının siber zorbalığı kaç defa yapma durumu değişkenine göre daha çok siber zorbalık yapan öğrencilerin, daha az siber zorbalık yapan öğrencilere oranlara daha az barışçı olma eğiliminde oldukları görülmüştür.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

Bu araştırmada, ortaöğretim öğrencilerinin siber mağdur olmanın insani değerler ve sosyodemografik değişkenler açısından incelenmiştir. Bu araştırmanın sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

1. İnsani değerler ile siber kurbanlık puanlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Analiz sonuçları, siber kurbanlık ile sorumluluk, dostluk, barışçı olma, saygı, hoşgörü ve dürüstlük insani değerleri arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin var olduğunu göstermektedir. Siber kurban olan öğrencilerin sorumluluk, dostluk, barışçı olma, saygı, hoşgörü ve dürüstlük insani değerlere siber kurban olmayanlara oranla daha az sahip oldukları gözlenmektedir.

2. Siber kurbanlık puanları ile anne eğitim durumu değişkeni arasında bir farklılaşma görülmektedir.

3. Siber kurbanlık puanlarının baba eğitim durumu değişkeni arasında bir farklılaşma görülmektedir.

4. Siber kurbanlığın siber zorbalığa kaç defa maruz kalma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma vardır.

5. Siber kurbanlık puanlarının siber zorbalık yapma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma görülmektedir. Siber zorbalık yaptığını söyleyen öğrencilerin aynı zamanda siber kurban oldukları görülmektedir.

6. İnsani değerler puanlarının cinsiyete göre insani değerlerin (sorumluluk, dostluk, barışçı olma, saygı, dürüstlük) anlamlı farklılaşma görülürken İnsani değerleri (Hoşgörü) anlamlı farklılaşma yoktur.

7. İnsani değerler puanlarının anne eğitim durumu değişkenine göre sorumluluk ve dostluk insani değerleri anlamlı bir farklılaşma gözlenirken; barışçı olma, saygı, dürüstlük ve hoşgörü insani değerlerinin ise anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir.

8. Sorumluluk insani değer puanlarının anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir.

ÖNERİLER

Bölümün bu kısımda, araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda sunulan uygulamaya ve yapılabilecek yeni araştırmalara yönelik önerilere yer verilmektedir. Ayrıca okullarda siber mağdur olmanın önlenmesi için bazı öneriler aşağıda verilmiştir.

Araştırma örneklemini içerisinde sadece genel liseler bulunmaktadır. Bundan sonra yapılacak olan çalışmalarda başka örneklemelerin (Özel Okular, Anadolu liseleri, Teknik Liseler, Meslek Liseler vb.) de katılarak çalışılmasının gruplar arasında karşılaştırma yapılması ve evreni yansıtmaya açısından daha yararlı olacağı düşünülmektedir.

Değerler ve siber mağdurluk konusunda bilgi toplamadaki hassasiyet nedeniyle yüz yüze ilişkiyle ve derinliğine bilgi toplamak yararlı olabilir.

Siber mağdurluk konusunda yapılmış araştırmaların sınırlı ve az olması nedeniyle farklı sosyo-demografik gruplarda benzeri araştırmaların yapılması siber mağdurluk konusundaki bilgilerimize çeşitli katkılarda bulunabilir.

Değerler konusunda yapılmış araştırmaların sınırlı olması nedeniyle farklı sosyo-demografik gruplarda benzeri araştırmaların yapılması değerler konusundaki bilgilerimize çeşitli katkılarda bulunabilir.

Bu araştırmanın farklı özellik taşıyan bölgelerde daha farklı yaş aralığındaki öğrencilerle daha geniş kapsamlı örneklem üzerinde yapılması öğrencilerin siber mağdurluk davranışlarının açıklanması ve azaltılması ile ilgili araştırmalar yapılması faydalı olabilir.

Araştırma bulguları değerin siber mağdurlukla ilişkili olduğunu ve siber mağdurluğun önlenmesinde önemli rol oynadığını göstermektedir. Bu noktada bireylerin sorumluluk, dostluk, barışçı olma, saygı, dürüstlük, hoşgörü gibi insani değerler düzeyi artırılarak interneti bilinçli kullanmalarını ve bunun sonucunda siber mağdurluk önenebilir.

Araştırma bulgularına göre siber kurban olmanın anne-baba eğitim ile ilişkisi düşünüldüğünde sorumlu internet ve cep telefonu kullanımı konusunda çocuk ve gençlerimizin eğitilmesi, yetişkinlerin ve öğretmenlerin de güvenli internet kullanımı

konusunda en az çocuklar kadar bilgili olmaları çocuk ve gençlere rehber olma açısından önemlidir. Bu noktadan hareketle öğrencilere, ailelere ve öğretmenlere bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını konusunda sorumluluk duygusu ve etiksel anlayış kazandırmak için bilgilendirme çalışmalarının yapılması siber zorbalığı önlemede faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

Agle, B.R. ve Caldwell, C.B.(1999). Understanding Research on Values in Business. *Business&Society*, Vol. 38. No. 3. 326-387

Akbaba-Altun, S. (2003). Eğitim Yönetimi ve Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1, 7-18.

Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6, 16, 9-27.

Aluja, A., Garcia, L. F. (2004). Relationships Between Big Five Personality Factors and Values. *Social Behaviour and Personality*, 32, 7, 619-626.

Akıncı, A. (2005). Hayata Anlama Vermede Dini Değerlerin ve Din Öğretimin Rolü.

Değerler Eğitimi Dergisi, 3 (9), 7-24.

Akyol, Ş. (2010). İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sevgi Temasının Değerler Eğitimi Açısından incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Arkonaç, S. (1993). *Grup İlişkileri*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Arkonaç, S. (1998). *Sosyal Psikoloji*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Arıcak, O. T, Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N. ve diğerleri. (2008). Cyberbullying among turkish adolescents. *Cyberpsychology and Behavior*, 11(3), 253-261.

Arıcak, O. T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167- 184.

Arıcak, O.T. (2011). Siber zorbalık: gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Kariyer Penceresi (Fatih Üniversitesi Aylık Bülteni)*, 2(6),10-12.

Arıcak, O.T., Tanrıku, T. ve Kınay, H.(2012) "Siber Mağduriyet Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları", *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(11), 1-6

Arıman, F. (2007). *İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri ile Okul İklimi Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Atay, S. (2003). Türk Yönetici Adaylarının, Siyasal ve Dini Tercihleri ile Yaşam Değerleri Arasındaki İlişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1, 3, 87-120.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1, 3, 121-144.
- Bacanlı, H. (1999). Sosyal Beceri Eğitimi. Nobel Yayın Yağıtım, Ankara.
- Bacanlı, H. (2002). *Değer tercihleri: Psikolojik kavram analizleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Baloğlu, M., Balgalmış, E. (2005). İlköğretim ve Ortaöğretim Yöneticilerinin Öz-Değerlerinin Betimlenmesi: Tokat İli Örneği, *Değerler Eğitimi Dergisi*. 3, 10, 19-31.
- Bamford, A. (2004). *Cyber-bullying*. AHISA pastoral care national conference.Melbourne, Australia.
- Bauman, S. (2007). *Cyberbullying: a Virtual Menace. National Coalition Against Bullying National Conference*, 2-4 Kasım, Melbourne.
- Belsey, B. (2006). *Cyberbullying: An Emerging Threat to the Always On Generation*.
- Beran, T. ve Li, Q. (2005). Cyber-Harassment: a study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32, 265-277.
- Beran, T. ve Li, Q. (2007). The relationship between cyberbullying and school bullying. *Journal of Student Wellbeing*, 1(2), 15-33.
- Bilsky, W., Schwartz, S. H. (1994). Values and Personality. *European Journal of Personality*, 8, 163-181.
- Bolay, S. H. (2007). Değerlerimiz ve Günlük Hayat. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1, 1, 12-13
- Çayırdağ, N. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Okul Kültürünü Algılayışları ile Zorbalık Eğilimleri ve Zorbalıkla Başetme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çetinkaya, B. (2010). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Siber Zorbalığın Yaygınlığı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

- Çelikkaya, Hasan, Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi, Alfa Yay., İst. 1999, s. 176.
- Çınar, A. (2006). Modern zamanların değer arayışı: Varlık-bilgi-değer birliğinin önemi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4(11), 53-68.
- Çileli, M. (1986). *Ahlak Psikolojisi ve Eğitimi*. Ankara: V Yayınları.
- Çileli, M.(1990). *Gençlik Değerleri Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Ara Yayıncılık.
- De Ruyter, D.J. (2002). The Right to Meaningful Education: The Role of Values and Beliefs. *Journal of Beliefs ve Values, Vol. 23, No. 1, 33-42*
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği İle Eğitimin Sınanması*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması*(Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dilmaç, B.(2009). “Psychological Needs as a Predictor of Cyber-bullying: A Preliminary Report on College Students *Educational Sciences: Theory & Practice* . 9,(3).1291-1325.[
- Dilmaç, B. & Aydoğan, D. (2010). Values as a Predictor of Cyber-bullying Among Secondary School Students. *International Journal of Human and Social Sciences*, 5(3), 185-188.
- Dilmaç, B., Ertekin, E. ve Yazıcı, E. (2009) “Değer Tercihleri ve Öğrenme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 7(17), 27-47.
- Dilmaç, B., Deniz, M. & Deniz, M.E. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Öz- Anlayışları İle Değer Tercihlerinin İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 7 (18), 9-24.
- Dilmaç, B., Bozgeyikli, H. ve Çıkılı, Y. (2008). “Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi” *Değerler Eğitimi Dergisi*. 6 (16), 69-91.
- Dilmaç, B., Hamarta, E., Yiğit, R., Yıldız, M., Büyükyıldırım, İ. (2011). The Relationship Between Secondary School Students’ Dysfunctional Attitudes And Their Human Values, *Journal of College and Character*, 3, 2, 353-362.
- Doğanay, A. (2007). Değerler Eğitimi. (Ed. C. Öztürk). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırıcı Bir Yaklaşım*. (3.basım). Ankara: Pegem-A Yayıncılık, 255-286.

- Doğanay, A.(2006). *Değerler Eğitimi. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi “Yapılandırmacı Bir Yaklaşım.* (Ed. C. Öztürk). Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Dunlop, F. (1996). *Democratic Values and the Foundadions of Political Educatin. Values in Education and Education in Values*(Ed. J.M. Halstead ve M.J. Taylor). London: Falmer Pres.
- Durmuş. Ç.(1999). *Değerlerin Meslek Grupları Açısından İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü. İstanbul
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1, 4, 55-72.
- Erdemli, A.(2003). *Yaşama Sorunu Bakımından Bilgi-Değer Bağlamı.* Bilgi ve Değer Sempozyumu Bildirileri(Ed. Ş. Yalçın). Anakara: Vadi Yayınları
- Erdur-Baker, Ö., Yerin-Güneri, O. ve Akbaba-Altun, S. (2006). Bilgi ve iletişim teknolojileri çocukları ve gençleri nasıl etkiliyor? *Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik şiddet ve Alınabilecek Tedbirler.* 28-31 Mart. İstanbul: Unicef, 202-210.
- Erdur-Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). Cyber bullying: a new face of peer bullying. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- Erdur-Baker, Ö. (2010). Cyber bullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet mediated communication tools. *New Media and Society*, 12(1), 109-125.
- Erinç, S. (1995). Sanat eğitiminde felsefe, felsefe açıdan eğitim ve Türkiye’de eğitim. İstanbul, 17–18 Kasım.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsanî Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1, 1, 79-96.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1, 4, 55-72.
- Eser, A. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin İnsani Değer Düzeyleri İle Çevresel Tutumları Arasındaki İlişki (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ferrari, J. R., Cowman, S. E. (2004). Toward a Reliable and Valid Measure of Institutional Mission and Values Perception: The DePaul Values Inventory. *Journal of Beliefs & Values*, 25, 1, 43-54.

Giddens A., (2000). *Sosyoloji*, Ayraç Yayınları, Ankara

Gökçe, O. (1994). Türk Gençliğinin Sosyal ve Ahlaki Değerleri. *Ata Dergisi*, 1, 25-30.

Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları

Güngör, E.(1995). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Güngör, E.(1998). *Değerler Psikolojisi Üzerine Bir Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Gürses, İ.(2006). *Dindarlık İle İlgili Tutumlar ve Otoriteriyen Kişilik İlişkisi*. (Ed. H. Hökelekli), Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi. İstanbul: Dem Yayınları.

Hansson, T., Carey, G., Kjartansson, R. (2010). A Multiple Software Approach to Understanding Values. *Journal of Beliefs & Values*, 31, 3, 283-298.

Hawker, D. S., ve Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: a meta-analysis review of crosssectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41, 441-455.

Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2006). *Cyberbullying Emotional And Psychological Consequences*. <http://cyberbullying.us/category/educators/>,Erişim: 21.07.2013.

Hunt, B.S.(1981). *Effects of Values Activities on Content Retention and Attitudes of Students in Junior High Social Studies Classes*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Arizona State University. USA.

Hoff, D. L. & Mitchell, S. N. (2009). Cyberbullying: causes, effects, and remedies. *Journal of Educational Administration*, 47(5), 652-665.

İnci, E. (2009). *Erken çocukluk dönemi öğrencilerinin değer yönelimlerinin sosyo- ekonomik düzey, yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi*. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

İlhan-Alper, S. (2008). *İlköğretimde Zorbalık*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Kapçı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1-13.

Kadir Canatan, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Değerler Yönelimi”, *DED*, C. 2, S. 7-8(Temmuz- Ekim 2004) s.44, 45

Karasar, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (18. Baskı). Ankara: Nobel yayın

Kızılcılık, S., & Erjem, Y. (1992). *Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü*. Konya: Günay Ofset

Kilit, R. B. (2008). İnsan Değerlerinin ve Kişilik Özelliklerinin Problem Çözme Yaklaşımıyla İlişkileri: Banka Çalışanları Üzerine Bir Araştırma(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Maltepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kowalski, R.M. ve Limber, S.P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41, 22-30.

Kuçuradi. İ. (1985). *Felsefi Açıdan Eğitim ve Türkiye’de Eğitim*, İstanbul,17-18 Kasım.

Kuşdil, M. E., Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerin Değerler Yönelimi ve Schwartz Değer Kuramı, *Türk Psikoloji Dergisi*. 15, 45, 59-76.

Kuusisto, A. (2003) .Transmitting Religious Values in Adventist Home Education. *Journal of Beliefs & Values*. 24, 3, 283-293.

Krop, E. H. (2006). *The Effects of a Cognitive-Moral Development Program on Inmates in a Correctional Educational Environment*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Viginia Üniversitesi. USA.

Kropp, F., Lavack, M. A., Silvera, D. H. (2005). Values and Collective Self-Esteem As Predictors of Consumer Susceptibility to İnterpersonal İnfluence Among University Students. *International Marketing Review*. 22, 1, 7-33.

Lamberta,G.C.(2004). *A Values Education Intervention Through Therapeutic Recreation for Adolescents in a Psychiatric Setting*. Yayınlanmış Doktora Tezi. Valden University,

Li, Q. (2005). *New Bottle But Old Wine: A Research of Cyber Bullying in Schools. Computers in Human Behavior.*

Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools a research of gender differences. *School Psychology International*, 27(2), 157-170.

Lickona, T. (1996). Eleyen principle of effective character education. *Journal of Moral Education*, 25, 93-100.

Mason, K. L. (2008). Cyberbullying: A preliminary assessment for school personel. *Psychology in the Schools*, 45, 323-348.

Maslow, A.H. (1996). *Dinler, Değerler, Doruk Deneyimler* (çev. H.K. Sönmez). İstanbul: Kuraldışı Yayınevi.

Mengüşoğlu T., (2005). *Felsefeye Giriş*, 9. basım içinde (197-199). Remzi Kitabevi, İstanbul

Mehmedoğlu, U. (2006). *Gençlik, değerler ve din: Küreselleşme, ahlak ve değerler.* (Ed. U. Mehmedoğlu & Mehmedoğlu). İstanbul: Litera Yayıncılık

Milson, A.J. ve Ekşi, H. Öğretmenlerin Karakter Eğitiminde Yetkin Konusu Duygusunda Bir Ölçme Aracına Doğru: Karakter Eğitimi Yetkinlik İnancı Skalası (KEYİS) ve Türkçe Uyarlama Çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (4), 99-130.

Nesbitt, E., Henderson, A. (2003). Religious Organisations in the UK and Values Education Programmes for Schools (1), *Journal of Beliefs & Values*. 24, 1, 75-88.

Olweus, D. (1994). Annotation-Bullying at school: Basic facts and effects of school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35, 1171-1190.

Özden, M. S. (2007). *20-24 Yaş Arası Üniversite Öğrencilerinin ve Nevrotik Öğrencilerin Değerler Açısından Karşılaştırılması*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1, 3, 217-230.

Özensel, E.(2004). *Türk Gençliğinin Değerleri (Liseli Gençlik Üzerine Bir Araştırma)*. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya.

Patchin, J.W. ve Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyber bullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148–169.

Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory & Practice*, 2(2), 531-562.

PORNARI, D. Chris ve Jane Wood (2010), “Peer and Cyber Agression in Secondary School Students: The Role of Moral Disengagement, Hostile Attribution Bias, and Outcome Expectancies”, *Aggressive Behavior*, Vol.36, s.81-94.

Sarı, E. (2005). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 3, 10, 73-88.

Schwartz, S. H., Boehnke, K. (2004). Evaluating The Structure Of Human Values With Confirmatory Factor Analysis. *Journal of Research in Personality*. 38, 230–255.

Serin, H. (2012). *Ergenlerde Siber Zorbalık / Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri*(Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Shariff, S. (2005). Cyber-dilemmas in the new millennium: School obligations to provide student safety in a virtual school environment. *McGill Journal of Education*, 40(3), 467-487.

Shariff, S. (2008). *Cyber-bullying: Issues and solutions for the school, the classroom and the home*. New York: Routledge.

şerif, M.(1985). *Sosyal Kuralların Psikolojisi*. İstanbul: Alan Yayıncılık.

şirin, A. (1986). *Gençlerin Değer Sıralaması Üzerine Bir Araştırma*(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Slonje, R. ve Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.

Smith, P., Mahdavi, J., Carvalho, M., ve Tippett, N. (2006). *An Investigation Into Cyberbullying, Its Forms, Awareness And Impact, And The Relationship Between Age And Gender In Cyberbullying*.

Smith, P., Mandavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., ve Tippett, N. (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 376-385.

Stys, Y. (2004). *Beyond The Schoolyard: Examining Electronic Bullying Among Canadian Youth*. Master's Thesis, Carleton University, Ottawa, Ontario.

Özbay, Y.(2004). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi,-Kuram-Araştırma-Uygulama*. Ankara: Öğreti Yayınevi.

Theodorson, G. A., Theodorson, A. (1979). A Modern Dictionary Of Sociology. *New York: Barnes & Noble*.

TDK. (1983). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.

Tomrukçu, B. (2008). *Beş Faktör Kişilik Özellikleri İle İş Değerleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Tokunaga, R.S. (2010). Following you home from school: A critical review and sythesis of this research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26, 277-287.

Topçuoğlu, A.(1999). *Üniversite Gençliğinin Değerleri*. Ankara: Vadi Yayınları.

Topçu Ç. ve Erdur-Baker, Ö. (2007). Yüz Yüze Gerçekleştirilen Akran Zorbalığı İle Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. *16. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, 456-461, Tokat.

Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö. ve Çapa Aydın, Y. (2008). Examination of cyberbullying experiences among turkish students from different school types. *CyberPsychology and Behavior*, 11, 644-648.

Topçu, Ç. (2008). *The Relationship of Cyber Bullying to Empathy, Gender, Traditional Bullying, Internet Use and Adult Monitoring*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tozlu, N.(1992). *Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler*. Van: Yüzüncüyıl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, No:7.

- Ünal, C. (1981). *Genel Tutumların veya Değerlerin Psikolojisi Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Willard, N. (2007). The authority and responsibility of school officials in responding to cyberbullying. *Journal of Adolescent Health, 41*, 64-65.
- Yaman, E., Eroğlu, Y. & Peker, A. (2011). *Başaçıkma stratejileriyle okul zorbalığı ve siber zorbalık*. Kaknüs Psikoloji. İstanbul.
- Yapıcı, A., & Zengin, S. Z. (2003). İlâhiyat Fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralamaları üzerine psikolojik bir araştırma: Çukurova Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi, 1*(4), 173–206.
- Yapıcı, A. & Kayıklık, H. (2005). Ruh Sağlığı Bakımından Öz Saygı Kaygı İle İlişkisi: Çukurova Üniversitesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi, 3* (9), 177-206.
- Yazıcı, E., Ertekin, E., Peker, M. Ve Dilmaç, B. (2011). Is there a relationship between pre-service teachers' mathematical values and their teaching anxiety in mathematics. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology* , 263-28
- Yılmaz, E. (2009). Öğretmenlerin Değer Tercihlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi. 7, 17*, 109-128.
- Yılmaz, E. ve Dilmaç, B. (2011). An Investigation of Teachers Values and Job Satisfaction. *İlköğretim online Dergisi/Elementary Education Online. 10*(1), 302-310.
- Yıldız, M.(2012).*Öğretmen Adaylarının Benlik Saygısı Ve Kişilik Özelliklerinin Sahip Oldukları Değerler Açısından İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Peker, A., Eroğlu, Y., Çitemel, N. (2012). Boyun Eğici Davranışlar ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Arasındaki İlişkide Cinsiyetin Aracılığının İncelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 9:1. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>
- Yüksel, E. (2011). Koşullu Öz-Değer, Riskli İnternet Davranışları Ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Ybarra, M. L. (2004). Linkages between depressive symptomatology and internet harassment among young regular internet users. *Cyberpsychology and Behavior, 7*(2), 247-257.

Ybarra, M. L. ve Mitchell, K. J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 1308-1316.

Ybarra, M. L., Espelage, D. L. ve Mitchell, K. J. (2007). The co-occurrence of internet harassment and unwanted sexual solicitation victimization and perpetration: Associations with psychosocial indicators. *Journal of Adolescent Health*, 41, 31-41.

WALKER, Jenny, L., (2009), *The Contextualized Rapid Resolution Cycle Intervention Model for Cyberbullying*, Basilmamış Doktora Tezi, Arizona State Üniversitesi.

Wolke, D., Woods, S., Stanford, K., & Schulz, H. (2001). Bullying and victimization of primary school children in England and Germany: Prevalence and school factors. *British Journal of Psychology*, 92, 673-696.